

ANTON

ÕLI

OLLI ILLUSTREERITUD KUUKIRI

SISUS:

- H. VISNAPUU: KAKS LUULETIST
JOH. SCHÜTZ: LUULETIS
A. H. TAMMSAARE: ITAALIA-REIS
(novell.)
ALFR. VAGA: JOH. KÖLER (monogr.)
J. GENSS: EESTI EXLIBRIS
J. PERT: G. NEGGO TANTSU-
STUUDIO
MOSKVA TSAARIDE ASUKOHT
PILTE KREMLIST
ALFR. VAGA: PALLASE NÄITUSE
PUHUL
B. LINDE: TALLINNA KUNSTIKIRI
A. PEEL: HARIDUSE TASUVUS
RAHAS
J. KÄRNER: EESTI KIRJANDUSE
HÄRRAD JA ÄÄREMAAMEHED
A. VAIGLA: VASTUMÄRKUS JOH.
AAVIKULE
JOH. AAVIK: KIRJANDUSLIK ÜHE-
KÜLGSUS
HULK PILTE JA REPRODUKT-
SIOONE KRIITPABERIL

HINNATA KAASANNE
„LAHTISED LEHED“

SISU:

- J. VAHTRA: MÄLESTUSI
VÖRUMAALT
A. RAUD: MAI ROOSI
MILJÖÖS
O. RÜTLI: TEEKOND
INDIA JA CEYLONI
PILTE

NR 5

MAI

1930

Juhani Aho. Kas mäletad—?

Romaan. Tõlkinud Aug. Palm. 304 lk., hind 3 kr., iluköites 3 kr. 50 s.

Mälestisi noorusajast. Raamat täis kevadet, päikest, elujaatust.

Sisult ja vormilt Aho isikulisim teos. Selles on herki ja kauneid kujutusi Aho lapsepõlve nooruse ajast, paigust ja inimesist.
Dr. O. Kallio. (Soome uuem kirjandus, 1929.)

See on kirjutatud kevadiselt liürilise jõurikkusega, see puistab enese ümber pilte ja nägemusi ja muljeid ülenjutavas rikkuses, see heidab säravat päikesevalgust üle lapsepõlve maailma ja see jutustab kõike hiilgavas, stiililiselt meisterlikus keeles.

„Kas mäletad—?“ on raamat, milles Aho on annud ennast tervena ja kus sisaldub hulk kõige kaunimaid lehekülgi, mis ta kunst üldse on loonud.
Dr. H. Söderhjelm — Hufvudstadsbladet 1920, 302.

Dr. J. Nuut: Millest kõneleb Einsteini relatiivsuseõpetus.

Pole kedagi teist praegu elavaist füüsikuist, kelle nimi oleks nii laialdaselt tuntud kui Albert Einsteini oma.

Svante Arrhenius. „Les prix Nobel 1921—1922.“

Einsteini rajatud relatiivsuseõpetus moodustab katseliselt kontrollitud teadusliku aluse uuele ilmavaatele, kus aeg ja ruum kaotavad iseseisva absoluutse tähenduse; nende asemele asub ajast ja ruumist koostatud sündmustiku tervik — maailm.

J. Nuut.

Eesti Kirjanduse Seltsi kirjastus — Tartu, Lai tän. 35, telef. 601.

TARTUMAA II LAULUPIIDU

peetakse 28. ja 29. juunil s. a.

Üldkontserdid linna suurel laululaval.

Esinevad 335 laulukoori 10847 lauljaga ja 41 pasunakoori 785 mängijaga.

Erikontserdid teatrites ja kirikutes.

Teatrietendused mõlematel laulupeo päevadel.

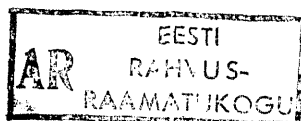
Laulupeo pidulik rongi-
käik 12000 tegelase osa-
võtul.

Foto E. Selleke, Tartu.

Parfüimeeria
&
Kosmeetika

A.-S. Prov. JUL LILL
TARTUS

OLION

TELLIMISHIND: AASTAS 6 KR., POOLAASTAS 3 KR. — TOIMETUS JA TALITUS: RIIA 64—3, TARTU. TEL. 5-42.

Nr. 5

MAI

1930

G. KRUG

PEA (kriit)

(Pallase õpilasnäituselt)

Henrik Visnapuu**Kevad maal**

*Lund nii vähe oli, nägemata kadus,
maasse vajus, tõusis õhku.*

*Ja siis neljapäeva õhtul
kased seisid kevadisen sajun.
Mahla nõrgus värskel kasekänd,
algas üle metsa tiivuliste ränd.*

*Kaarte all nii soe vastu lauda sein,
sõnnik aurab; lagedalle tuli
kõik, mis sülitanud välja tali:
konte, tuhka, koori, õlgi, heina.
Hunnikusse tõstis väle hark,
kohendab ja silub habemik ja tark.*

*Muld veel pehme, porine ja väiksed lombid
taevasilmadena paistvad lohken.*

*Rukkioras roheline rohkem,
kapiotsa pandi juba lambid.
Kanad vara kõõrutasid, kukk
aiateiban kires, rind kui punatukk.*

*Süvameeli, endamisi kõnnib talur,
end kui sakramendiks ehib.
Ja niikaua kuni põõsas lehib,
käib ta jõel, pühapäeva kalur.
Maa veel mudane, põld pehme, märg.
Kudeb rannan haug ja hõbesoomus-särg.*

Kuhu pean panema su, kevad

*Kuhu pean panema su, kevad?
Mu peod on murest tulvil,
olen hädasid pihku kogunud talvil,
seentena need nüüd paljunevad.
Ma ei saa neid kuhugi panna.
Roheline on maa,
õied on üle murupinna,
päike vibutab kiiri kui kätt.
Ma ei saa,
kevade, sinule anda kätt.*

*Kuhu pean panema su, kevad?
Valguse paadi lükkad südame randa,
lauludest purjed ja viledest aerud annad,
rõõmude tuuled paned mu rinda.
Soovide sinised tüürid kõnelevad:
astugu sisse
paati sisse!*

*Mure jäänaelad soovide saabaste all,
kuhu, oo kevad, astun kurbuse tikutet kingiga.
Ihade sadamasse hilise ringiga
tulen, unedehall.*

*Kuhu pean panema, kevad, su kannid?
Sügis saabaste küljen mul,
hädad peosse kasvanud kinni,
mured sõrmedel sügelevad,
tuhud kätel kui kitt.
Ma ei saa astu su paati, kevad.
Ma ei saa anda sinule kätt.*

Johannes Schütz

Hommik sepikojan

Tänaval kui kõmab piimavanker,
ronib päike üle plangi,
hüppab aknast sepikotta,
mustan ruumin ringi kaeb.
Aastakümneid juba lokand
tolm ja nõgi sellen laen,
nurgan rattad, rauakangid,
seinal viilid, puurid-tangid,
keset koda rautamise kast.
Kasetüvest alaspakul
laiavöödiline kass
nurru lüüen haiget käppa lakub.

Ja kui parajasti sötörde
päike torkab kiirtesörme —
kolksahaden lahti ukсед
viskab elatunud sepp.
Läbi ruumi lendab tukse,
vilksab hirmund kassi retk,
poisid käsi vibutavad järgi.

Noormees lömmest ääsile teeb lõkke,
tõstab tõrrest süsi märgi,
kergelt vurab lõõtsa tuul.
Keerleb lakke auru, nõge,
tahmub mütsilott ja suu.
Tasa vilistaden teine,
heitnud sahtli kehva eine,
viilib kohviveskil' vastset võlli.

Seni sepp lõõnd ette nahkse põlle,
heidab pilgu üle läve:
rentslin jookseb vetesoon,
põriseden heinavoor

linna suunan sammu läheb,
õhk on öisest kahust kerge.
Hoog ja rühk sest valgub verre.

Haarab nurgast toore raualati,
möödab, saagib, murrab katki,
poisi käten ägab lõõts.
Tõmbab varnast suured pihid,
lakkab koldel tuulevihin, —
alasil käib sädemete lõõsk.
Haamer haamri järgi kõrgelt
laseb alla kaare vilkja,
kolmas vasar takti kilkab,
nätsub raud ja naksu selg,
palgeid mööda higi nõrgub.
Nii saab töön ja tulen vastne telg.

Mõtlik sepp kaeb mustaks pinnit rauda,
rahu saabund talle töön, —
teab, et elutule kaudu
oma juuksed halliks lõõnd,
teab, et tee viib ääsilt hauda.
Aga poiste rinnatõusun
hoovab märtsiõhu kergust,
lauluümin kostab suist.
Homse ootus annab erksust,
vasar lihastesse jõudu,
veretungi näitab sädemete tuisk.

Ja nii mürtsub hommikuti ala
nende lõögist raud ja alas,
põrub koda, kõlksu pinn,
valmib hoburaud, telg, adratera,
vingub lõõts ja viiliteras —
sää! kun Võru maanteel algab linn.

A. H. Tammsaare

Itaalia-reis

NAD pidasid mesinädalaid, õigemini ainult mesipäivi ja mesitunde, sest rohkemaks puudus aeg. Mees teenis kusagil ametiasutises ja tegi peale lõunat mingisugust lisatööd; naine oli algkoolis õpetajaks, parandas õhtuti kodus vihke või andis eratunde palgalisaks. Vähimagi vaba silmapilgu püüdsid nad kasutada enesearendamiseks, olgu lugedes või kusagil loengul käies. Isegi teatrisse ja kontsertidele mindi mitte lõbutsemiseks, vaid nagu tõsisemaks eluliseks otstarbeks.

Selle kõige leidsid nad enesestkimõistetavana, sest nad olid vaesed kui kirikurotid: neil polnud õiget kehakatet ega õiget korteritki, selle sisustisest või muust suuremast rääkimata. Neil oli ainult üks hea asi — usk oma õnnetähe sisse, usk, mis muutis olematud asjad nagu olevaiks ja reaalseiks. Nõnda elasid ja töötasid nad, nagu olekski juba kõik saavutatud, mida nad nii väga himustasid: mugav kodu oma pisikeste olengutega ja sõpruskonnaga.

Muidugi peale selle olid neil veel omad unistused, aga need seisid juba nagu sealpool õnnetähte, väljaspool nende usu piire. Need pidid algama alles siis, kui õnnetäht saavutatud ja kui usk annud juba kõik, mis elus hädavajalik. Alles siis pidi algama unelm, alles siis pidi ta saama päris elavaks, nii et näed teda kas või tänaval ühes kuuvalgega kõndimas, siidsukad ja lakk-kingad jalas.

Oma suurima unistuse leidsid nad kahekesi paar päeva peale abiellumist. Siis armastasid nad alles käealt kinni hoides kõndida, teineteise kehasoojust tunda, häält kuulda ja vahetevahel vastastikku silma vaadata. Mõlemil oli nõnda nii imeliselt hea, sest mehe pilgus virvendas alles himu, kuna naise palgeile tõusis häbipuna, tõusis juba täie teadmise ja taibuga, kui ütlemata hea on nõnda mehe pilgu ees punastuda.

Nad liikusid ühe vaateakna tagant teise, et silmitseda väljapandud asju, lugeda nende hindu ja imetella kalleid ehteid, mis ajasid naise ihule soojad värinad. Nõnda sattusid nad reisibüroo akna alla, kus hakkasid silma mitmesugused liikumisvahendid — aurikud, autod, raudteerongid, lennumasinad, — millega pidi olema nii mõnus, kiire ja veetlev sõita.

Nii ja nii mitme päeva või tunniga Berliini, Pariisi, Londoni, Rooma ja mõni teab kuhu ilmaotsa veel.

„Kas mäletad meie esimest juhuslikku reisi?“ küsis mees.

„Mäletan,“ vastas naine, „mäletan isegi seda, mis tol korral rääkisime.“

„Ja mõtle ometi, kui imelik: kellegi teisega pole ma kunagi midagi selletaolist rääkinud ei enne ega pärast. Mul pole see teistega lihtsalt pähe tulnud. Reisima minna, liiatigi veel kuhugi Pariisi või Rooma, sellest ei võinud ju juttugi olla. Selleks puudus raha ja kõik muud eeldused. Minu kõige pikem teekond võiks olla ikka kas Kuressaare või Narva-Jõesuhu. Needki paigad olid häbemata kaugel. Aga niipea kui ma sind seal vagunis akna all nägin, mõtlesin kohe: mis oleks, kui sõidaksin praegu Itaaliasse? Väsiksin ära, jääksin suikuma, aga ärgates

näeksin jällegi sind seal akna all. Sa sõidad kaasa, nagu oleksime kokku leppinud üheskoos sõita. Sõidame ja sõidame ning kui pilgud juhuslikult vastamisi satuvad, siis naeratame nagu vanad tuttavad.“

„Nagu vanad tuttavad,“ kordas naine. „Just nii. Algusest saadik olime kohe nagu vanad tuttavad. Ning kui lõpuks teineteiselt küsime, kuhu sõidame, siis vastame naerdes: Rooma. Aga ehk peatume Veneetsias? küsib üks. Hea küll, — vastab teine. Ja siis määrame kohtamispäigaks doožide palee piinakambrid. Järgmine kokkusaamine püha Markuse platsil tuvide keskel. Olgu, rõõmutsesime mõlemad. Ja nõnda sõitsime Narva-Jõesuhu palavale liivale. Lendlesid meripääsukesed, karjusid kajakad, aga meie unistasime Markuse platsist ja tuvidest, just tuvidest.“

„See on minu ilusaim reis, see meie esimene Itaalia-reis. Aga vaata seda aurikut, kui kõrge ja tore! Oleks ometi võimalik siin jääs ja lumes talle peale istuda ja mitte enne ennast liigutada, kui näeme rannal värsket haljust ning õisi, palju õisi. Päike ja õied! Lõhnad!“

„Jah, kui ometi seda võiks! Heameelega oleksin selle eest kas või nädal otsa vahetpidamata merchaige. Kui võiks oma toaukse kogu tema loguga lukku keerata ja võtme kas või lähemale pilveservale visata või esimesele kerjale tänavanurgal pihku pista, nimetades uulitsat, maja- ning korterinumbrist ja öelda: kõik, mis sealt leiad, võta omale, võta ja tarvita ise või jaga teistele, tee mis süda kutsub, sest meie sõidame Itaaliasse, sõidame sinna, kus on soe ja roheline, kus puud ja põõsad õitsevad. Meil pole nüüd enam midagi vaja, mitte midagi, me ainult sõidame. Head päeva, head päeva, armas kerjus!“

„Aga mis siis, kui võtaksime seda tõsiselt?“ lausus mees äkki kainemas toonis.

„Võtame!“ hüüdis naine ihuliikmeis püha elevusvärinaga, mida tundis meeski läbi riiete.

„Tehtud!“ kinnitas mees. „Siinsamas reisibüroo akna all töötame vastastikku pühalikult, enne mitte rahulduda ega puhata, kuni oleme kahekesi korjanud niipalju raha, et võime sõita doožide paleesse ja püha Markuse platsile, tunnistajateks need aurikud, lennukid, raudteerongid ja autod. Oma esimesel juhuslikul koosreisil heitsime nalja, nüüd aga räägime kibedat tõtt, räägime seda kõigi pühimuste nimel.“

„Jätame korteri võtmata, elame ses ainsas toas edasi, jätame mööbli ja serviisid ostmata, isegi samade riiete ja jalanõudegagi võib edasi ajada. Unustame teatri, kino, kontserdid, kõik lõbustused ja maiustused ning elame ainult oma reisile,“ jatkas naine nagu meeski pühalikult.

„Igavesti ja aamen!“ lõpetas mees.

Sellele järgnes lühike sõnatus, nagu tumm õndsuse maitsmine kujutluses. Siis küsis naine:

„Aga kui kaua me nõnda peame elama, et eesmärgile jõuda?“

Mees mõtles pisut, veeretask peas mingisuguseid arvusi ja hindu ning vastas siis:

„Aastat kolm, neli, mitte enam.“

„Mitte ennem?“ päris naine.

„Vististi mitte.“

„Kui pikk aeg!“ venitas naine murelikult.

„Pikk?“ imestas mees vastu. „Mõni pikk nüüd!

Mis on kolm-neli aastat. Praegu olen mina kakskümmend kuus, sina kakskümmend üks, siis — mina kolmkümmend, sina ainult kakskümmend viis. Sootuks noored alles, elu paremad päevad.“

„Aga kui...“ tahtis naine öelda, aga jättis ütlemata.

„Mis aga kui?“ küsis mees.

„Aga kui midagi juhtub?“

„Näiteks? Sõda, haigused, surm?“

„Mitte,“ vastas naine hellalt.

„Mis siis?“ päris mees.

„Minuga,“ lausus naine.

„Mis võiks sinuga juhtuda?“

„Küll oled sa rumal,“ naeris naine nüüd ja omal oli nii imeliselt hea, et tal praegu nii rumal mees, kes asjast aru ei saa. „Lapsed,“ sosistas ta siis, ja mees tundis tema palavat hingust oma paelgel.

Mees jäi äkki tummaks: tõepoolest pidi ta olema rumal, et ta ei tulnud sellele lihtsale mõttele.

Ja sõnatult kõndisid nad eredalt valgustatud tänaval, askeldades igäüks oma mõtetega.

*

KADUSID aastad, pikad, rasked aastad.

Mees ja naine ei käi juba ammu enam üheskoos jalutamata ega vaateaknaid imetlemata. Ajuti näib neile, nagu poleks nad seda kunagi teinud. Mälestus sellest polegi tõeline mälestus, vaid ainult tume unenägu. Mehel on piht tugevasti vimma vajunud ja teda näeb vaevalt muul ajal, kui aga tööle minnes ja töölt tulles, sest tema elu polegi muud kui aga aina töö ja töö. Näib, nagu ei aia maksi ta, et on olemas veel mingisugune teine elu. Muretseta, millega toita ja katta iseend ning oma lapsi ja nende kõhna, väsinud ema — see on kogu elu ülesanne.

Mees mäletab nii selgesti, et see oli ainult mõni kuu peale reisibüroo akna all seismist ja pühalikku töötust, kui naine talle mingisuguse saladuse kõrva sosistas, mille kohta tema siis nukralt naeratades tähendas:

„Meie esimene Itaalia-reis.“

Ka naine naeratas neid sõnu kuuldes, aga see oli viimne kord, kus nad oma töötust veel meelde tuletasid. Töötus taganes kuhugi teadvusläve taha ja hingitses seal mingisuguse ähmase udukujuna.

Elu aga astus paratamata rada. Tuli teine, tuli kolmas ja neljas laps. Neid oleks vististi rohkemgi tulnud, kui mitte haigused poleks teele takistuseks astunud, nii et naine sai pisut hinge tagasi tõmmata: vireles ja kasvatas neid, keda juba ilmale kandnud.

Nagu olnud, nõnda jäigi mõlemil algusest saadik ainukeseks usutavaks ja reaalseks mõtteks: kuis saada korter, kuis mööbel, kuis hädatarvilikud riistad ning kõik muu vajalik kribukrabu, kui on oodata lapsi. Pidi igat marka, igat penni lugema, pidi iga asja, iga riidehilbu hinda kaaluma, kas osta või mitte. Kadusid lastepere kasvades kontserdid, langes unustusse teater, ainult kinno sai veel mõnikord, kui mindi hästi kaugele linnaserva. Teatri aset täitis mõni riidehilp või kooliraamat, kontserdi aset mõni mürategev mängukann.

Nõnda järgnes üks hall aasta teisele. Polnud enam ainustki suurt ega ülevat mõtet, polnud enam ühtki üle-

vat tundmust ega ukutavat unistust, mis oleks kiskunud kaugele — kaugemale oma kitsast kodust, eemale oma igapäevasest murest ja askeldusest.

„Millal saame küll lapsed suureks!“ ohkas vahetevahel ema.

„Jah, millal hakkaksid kaela kandma, ise ennast toitma, siis saaks ehk pisut hinge tagasi tõmmata,“ lausus isa.

Lõpuks ometi saabus silmapilk, kus viimane laps, tütar, oli veel ainuüksi kodus vanemate rõõmuks-mureks. Ka tema oleks pidanud juba teenistust otsima, aga ema cestkostmise tõttu lubati tal veel üks aasta koju jääda.

„Tema ju meie viimane,“ lausus ema isale, „ega meil enam peale tulemas ole, las ta saab ometi pisutki häid päivi, mäletab pärast, et tal olnud isa ja ema. Teised läksid muidugi kohe võõra käsutada.“

Nõnda jäigi nende viimane ihuvõsu koju tellerdama — liikmeis lennuliigutused, sõnad kui liblikad, naer kui kelluke, silmad kui sädelevad tähed taevas.

„Ta on sinusse, ta on kõige enam sinusse endasse,“ lausus mees mõnikord naisele oma nooremat last mõeldes.

„Ta on päris mina ise, seesama helepala,“ vastas naine.

Aga ei kestnud aastatki, kui leidis mees, kes tahtis, et kergemeelse tütarlapse silmad säraksid ikka tema toas, naerukelluke heliseks tema kõrvus, sõnaliblikad lendleksid tema ümber ja et ta tunneks oma läheduses liikmeid, mis aina tantsiks, aina oleksid valmis nagu lendu tõusma.

Vaene oli mees nagu tütarlapski, aga ometi tekkis nende vahel armastus, tekkis võib-olla just vaesuse pärast, sest nende elu oleks muidu olnud liig kurb. Armastus oli nende ainuke varandus, nende ainuke lohutus, kui nad õhtul kõrvuti mööda valgustatud linnatänavaid kõndisid ja unistasid kõigest sellest, millest elu neid ilma jätnud: unistasid rikkusest, toredusest, ehteasjust, lõbustustest, maitsvatest roogadest. Õhtu õhtu kõrval võisid nad üheskoos kõndida ja oma unistusist rääkida, ning nende kujutlusil ja sõnadel polnud lõppu.

Aga veel kunagi polnud nad tulnud mõttele reisida, sõita kuhugi kaugele, kus on uued inimesed ja olud, uued tuuled ja päikene, uued linnud ja lilled, mäed ja orud, saared sinises meres, tähed suviöö mustas taevas.

Kuid kord sattusid nad reisibüroo suure akna alla, mis täidetud igasuguste kavade ja kaartidega, suurte ja toredate aurikutega, raudteerongidega, autodega ja lennukitega vaatlemiseks ja järelearvamiseks, mis maksab ja kui palju nõuab aega sõit Berliini, Pariisi, Helveetsia, Rooma, Neapoli jne.

Kaua vaatlesid ja lugesid nad, süvenesid reisikavadesse ja reisihindadesse. Viimaks ohkas tütarlaps:

„Kui ometi võiks sõita, kui võiks istuda laevale või rongile ja minna!“

„Aga ehk võib, kui kindlasti tahab,“ vastas mees.

„Kuidas?“ küsis tütarlaps.

„Korjame raha,“ vastas mees. „Sina hakkad kah teenima, teenime mõlemad.“

„Millal sest tuleb!“ ohkas tütarlaps. „Enne oleme vanad.“

„See ei võta kuigi palju aega,“ julgustas mees. „Sina jääd endiselt vanemate juurde, mina elan tädi kõrval, nõnda pole meil korteritki vaja. Otsime ka peale

lõunat omale tööd, töötame kõigest jõust, ainustki penni ei anna asjata välja, raha viime pankla hoiule..“

„Aga meie pulmad?“ küsis tütarlaps.

„Need peame muidugi seniks edasi lükkama.“

„Kui kauaks?“ päris tütarlaps.

„Noh, ütleme nõnda,“ jätkas mees oma seletust: „sina hakkad saama viis tuhat kuus, esiotsa pole rohkem loota. Mina saan praegu seitse, tuleval aastal pannakse ehk pisut juurde. Kui pealelõunast tööd ka leiame — ja me leiame, kindlasti —, siis võime iga kuu kahe peale vähemalt viis tuhat seisku panna. Aastas saame seega kuuskümmend tuhat, kolmes — sada kaheksakümmend, ühes protsentidega ümmarguselt kakssada tuhat ning sellega võime vististi kas või Itaaliaski ära käia.“

„Isegi Itaalias?!“ hüüdis tütarlaps.

„Isegi seal,“ vastas mees.

„Hakkame korjama!“ hüüdis tütarlaps ja haaras mehel käest kinni.

„Hakkame!“ vastas see tütarlapse kätt surudes.

„Ainult pulmad,“ lausus tütarlaps natukese aja pärast, „ema ei taha, et me nad edasi lükkaksime.“

„Noh, siis peame pulmad ära, aga elame nagu siia- maalegi — korterit ei võta, mööblit ei osta, uusi riideid ei muretse — elame kui pruut ja peigmees.“

„Elame!“ hüüdis tütarlaps vaimustuses.

Just sel silmapilgul ilmusid nurga tagant eit ja taat. Nad olid juba oma lapsed suureks kasvatanud ja need olid peale ühe kodupesast juba kõik välja lennanud. Mees ja naine olid jällegi üksinda, nagu paljude aastate eest. Nüüd oli neil jällegi aega mõnikord üheskoos linnatänavale jalutama minna ja toredaid vaateaknaid imetleda. Täna oleksid nad vististi reisibüroo akna allagi astunud, kuid õigel ajal märkas mees sealseisvaid noori. Ja ilma et ta eidele sõnagi oleks lausunud, vedas ta selle kõrvaluitsasse, nagu põgeneks ta mingi kurja nägemuse eest.

„Mis sa must nõnda rebid?“ küsis eit peaaegu pahandudes.

„Noored olid seal,“ vastas mees.

„Kelle noored?“

„Meie omad muidugi.“

„Mis siis sest?“

„Nad seisid reisibüroo akna all, hoidsid teineteise käest kinni,“ vastas mees.

Sellest oli eidele küll. Enam ei küsinud ta midagi. Samuti polnud ka taadil enam põhjust rääkimiseks. Vaik- selt ja nukralt kõndisid nad kodu poole ja raskus süda- mes hakkas nagu alles siis pisut järele andma, kui võis jalad pista pehmeisse tuhvletesse ning vimma vajunud selja toetada vastu sooja ahju.

Alfred Vaga

Johann Köler

2.

LAHKUNUD akadeemiast peale ebaõnnestunud võistlust suurele kuldaurahale, oli Köleril esimeseks mureks leida ainelisi võimalusi enam-vähem kestmaks puhkuseks. Kunstnikuna veetles teda välismaa ning, töötanud paaril viimasel akadeemia-aastal alul väikesele, siis suurele kuldaurahale, ta oli pikema välismaa-teenekonna mõttega niivõrd harjunud, et ei suutnud nüüd sellest kuidagi loobuda. Raskest seisukorrast päästis õnnelik juhus, talt telliti keiser Aleksander II täisportree, honorariga 1.200 rubla. Tellimuse täitis Köler 1857. a. kevadel ning, saanud kätte mainitud võrdlemisi kõrge töötasu, millest poole saatis omastele kodumaale, ei suutnud teda miski enam Peterburis kinni hoida. Ka mitte teine, samuti eelmisel aastal saadud tellimine — altaripilt Võnnu kirikule ainel *Kristus ristil*, ehkki tellija, krahv Sievers, kindlasti nõudis selle edasilükkamatut täitmist. Ning alles siis, kui kunstnik kategooriliselt keeldudes Peterburi jäämast krahv Sievers'ile saadud käsiraha tagasi-pakkus, jäi vasturääkimistega mitte harjunud Liivimaa magnaat viimaks nõusse, et Köler altaripildi maalib välismaal. Kõrvaldanud sel kombel viimase takistuse, lahkus Köler Vene pealinnast nii õnnelikus meeleolus, et tuttavad jumalagajatul ei suutnud hoiduda märkusest, ta nagu rõõmustaks nendest lahkumise üle.

Kuigi nüüd teostus Köleri ammune igatsus, ei suutnud välismaa-teenekond pakkuda talle alguses kõike oodatavat, — ta tervis oli seks liiga kurnatud ja närvid ületöötamisest vapustatud, et suuta erilise pingeta kaasa elada kõigele uudself-nähtavale ja värskele ning otseselt anduda teekonna vaheldusrikkale muljetele. Ta sõitis läbi osa Saksamaast, siis Hollandi ja Belgia ning asus sügisel Pariisi. Igas linnas, kus olid maaligaleriid, luges ta oma kohuseks neid üksikasjaliselt tundma õppida, mis aga häid tervise ja vaimlise väsimuse juures osutus iselaadi raskeks tööks ilma oodatud kunstiliste elamusteta. Koguni kõige paremate galeriide külastamisel, jutustab ta oma eluloos, et tunnud ta varjugi sellest vaimustusest, mida kord üle elas vürst Lieveni galeriis Kremoni lossis, ja kordagi ei tõusnud temas tahe kopeerida mõne suurmeistri maalingut. Võrdlemisi külmaks jätsid ta ka 1857. aasta maailmanäitusel Pariisis nähtud kunstiteosed.

Pariisis üüris Köler omale ateljee ning algas iseisvat loomistööd samasuguse innuga, nagu ta oli töötanud akadeemias. Kõigepealt nõudis täitmist krahv Sieversi tellimus. Antud ülesanne huvitas Kölerit nähtavasti väga, sest enne altaripildi loomisele asumist kehtastas ta teemi *Kristus ristil* mõõtudelt võrdlemisi õige suurel lõuendil ning alles siis, kasutades eeskujuna seda esimest esialul viimistlemata jäetud teost, maaliski altaripildi Võnnu kirikule — mõõtudelt kaugelt suurema. Lõpetanud selle ülesandelt aukartust äratava teose 1858. aasta kevadel ning loonud selle kõrval veel mõned vähemad maalingud, teiste seas *Astronom Galilei pea* kellegi vanamehe-prantslase järgi ja suurepärase etüüdi *Eeva granaatõunaga* — eeskuju 1880. aastal loodud hästituntud

maalingule, oli Köleril tervislikkudel põhjustel raske edasi jääda Pariisi, mille kärarikas ja askeldusrohke elu ei annud talle võimalusi hingetõmbamiseks ja kosumiseks, kuigi ta ise pidevalt töötades ja tagasitõmbunult elades avalikust elust ja lõbustustest vähe osa võttis. Seepärast, saatnud altarimaalingu krahv Sieversile, sõitis Köler Gleisweileri kuurorti Lõuna-Saksamaal. Seal paranes ta tervis juba mõne nädalaga niivõrd, et ta võis ette võtta pikemaid huvirännakuid. Kahe kuu pärast lahkus ta tunduvalt tervenemuna kuurordist, peatus alul lühikest aega Münchenis, vaadeldes seal suure huviga selle linna 700-aastase juubeli suurejoonelisi pidustisi, külastas siis Helveetsiat ning reisis sealt sügisel Milaano, Geenua, Livorno ja Florentsi kaudu Rooma — oma igatsuste ja teekonna lõppsihti.

ROOM oli tol ajal Euroopa kõige tähtsamaks kunstitsentrumiks, — võistlev Pariis polnud veel jõudnud tumestada ta kunstimaailmalinna kuulsust ning nõrgendada ta külgetõmbejõudu kunstnikkude seas. Välismaalastest leidis seal eriti arvurikkalt sakslasi, teiste hulgas oma kuulsuse haritipul seisvad Fr. Overbeck¹⁴ ja P. Cornelius¹⁵. Kuigi ei puudunud ka rühm vene kunstnikke, kõigepealt Kölerist õnnelikumad kaasõpilased Peterburist — akadeemia stipendiaadid, ei sõlminud Köler lähemaid sidemeid nendega, vaid liitus sakslastega, kellega läbikäimist ta enesele luges kasulikumaks nende suurema hariduse pärast. Umbes Köleri Rooma saabumise ajal kujundasid saksa kunstnikud ning mõned kirjanikud ja õpetlased seal seltsi *Colonna*, võttes nime aluseks kohvik *Café Colonna*, mis oli seltsi liikmetele, kelle arv aja jooksul tõusis 20-ni, alaliseks kogumispaigaks.

Seltsi koosseisu kohta puuduvad kahjuks lähemad teated, eriti pole selge, kuivõrd tegevalt kuulusid sinna kaks eelmainitud suurust, kes olid igatahes väljapaistvamaid liikmeid tolleaegses Rooma sakslaste koloonias. Et see selts või ring Kölerile pidi olema tõesti kasulik ning mitte väheste mõjuga tema kunstilisele ja ilmavaatelsele arengule, võib arvata seni teatavaks saanud liikmete nimest, — *Colonna*'sse kuulusid teiste seas kujur K. Cauer¹⁶, kelle juures poolteist aastakümme hiljemini pikemat aega (ca. 1874—76) abilisenä töötas Aug. Weizenberg, edasi maalija A. Feuerbach¹⁷, loodusteadlane dr. E. Haackel (kuulus Darwini teooria arendaja) ning kaasmaalastest-baltlastest kujur A. v. Bock¹⁸, kes Peterburi akadeemia stipendiaadina saabus Rooma umbes ühel ajal Köleriga. Tõendab seda ka soojus, mis hoovab neist — kahjuks õige vähestest — ridadest, mis Köler oma eluloos pühendab *Colonna*'le.

Kõigist oma tuttavatest seisis Köler Roomas kõige lähedamas ja sõbralikumais läbikäimises kujur Bock'iga, kellega teda, vaatamata rahvuslikule ja päritolulisele lahkuminekule, sidusid mitmesugused muud tegurid. Millised nimelt? — Küsimusele annab kõige tõelähedama vastuse mõlema kaasaegne ja isiklik tuttav Leopold v. Pezold, varem kõne all olnud kunstnik Aug. Pezoldi poeg, ise maalikunstnik ning ühtlasi väljapaistev balti aja-

kirjanik ja publitsist, kes pealegi 1860. aastast alates mõni aeg Roomas viibis ning seal isiklikult *Colonna*-ringiga kokku puutus¹⁹. Ta iseloomustab neid järgmiselt:

„... Mõlemad olid ühevanused, sündinud Viljandi otseses läheduses, Alexander v. Bock härrasmõisas, Johann Köler talutares. Mõlemil tuli võidelda kunstniku elukutse pärast, Bock'il sellepärast, et ta omastele näis kunst liiga madalaks kutseks, Köleril aga, et see talle kutsena seisib liiga kõrgel. Paljude raskete isiklikkude võitluste järele kohtusid mõlemad noormehed kunstide-akadeemias Peterburis. Siit peale kujunes nende elutee väliselt ühesuguseks: premeeritud akadeemia poolt, saadetud stipendiaatidena Rooma, seal kiirelt tunnustatud püsiva töö läbi, siis tagasi pöördumult professorid kunstide-akadeemia juures, tööga ülekülvatud ning kunstnikkudena kõrgelt hinnatud ja austatud.

Nende sünnipaik, nende kunstilise hariduse käik, nende väline elutee olid seega ligikaudu ühed ja samad. Nad olid ka sõbrad ja vahest kõigi tolleaja kunstnikkude seas Roomas kõige enam kunstivaimustatud. Kuid iseloomult ja temperamendilt olid nad põhjalikult lahkuminevad. Bock oli loomult vaikne vaatleja, rahuarmastaja, vaga ning tõeliselt usklik... Köler oli kirglik, vaidleja ning igal ajal valmis võitlusteks rahvuslikkudel ja sotsiaalsetel ainetel; teda nokiti juba Roomas sellega, et Püsterich, vana vendide jumal, olevat ka tema jumalaks, ja tal polnud selle vastu midagi, kuna ristiusk kehastus talle pappides, papid aga osutasid talle kõige põlastusväärsemateks vaimudespootideks...“

Tsiteeritud read, kirjutatud eriti Kölerisse puutivas osas just Roomas saadud muljetel, on Köleri iseloomustusena väga huvitavad. Neist selgub muu seas, et tal juba tol ajal, vaatamata eemalolekule kodumaast ning hoopis teissugusele ümbruskonnale, rahvuslikud ja sotsiaalsed küsimused teravalt südame ligi seisid ning et temas juba siis olid väljakujunenud eeldused selleks, et hiljemini, nagu kirjutab edasi seesama Pezold, „tema, kes võõrsil oma emakeele peaaegu oli unustanud, sai Peterburis oma rahvuse vaimustatud preestriks.“ Neist selgub aga ühtlasi, et Köleri sõprusel Bock'iga ei võinud olla tihedamaid sidemeid ja et ta ennast oma rahutu, juurdleva ja otsiva hingega ümbritsevas elurõõmsas, boheemilikus seltskonnas pidi tundma üksildasena. See hingeline üksindus ei olnud nähtavasti siiski mitte takistavaks teguriks loova töö alal, võib-olla oli sellest osaliselt koguni tingitudki see väljapaistev loominguiline intensiivsus, mis märgib Köleri kunstilise tegevuse ligi nelja-aastast Rooma-aegjärku.

ESIMESI teoseid, loodud Köleri poolt varsti peale saabumist Rooma, oli *Lövi ja poisike* — maaling Goethe novelli anel. Nagu kunstnik ise tähendab, oli selle sünnil tõukejõuks soov edasi anda loomaaias nähtud lövi. Edasi järgnevad mõned väikesemad, etüüdliku iseloomuga teosed, 1859. aastal *Autoportree* ning viimasega umbes ühel ajal žaanrimaalingud *Itaallanna lastega ojal* ja *Tütarlaps allikal*. Esimesel Rooma-aastal lõpetab Köler ka Pariisis alatud suure lõuendi *Kristus ristil*, mis, väljapandud 1860. aastal ühes kahe viimatimainitud maalinguga ühel Rooma kunstinäitusel, saab austava tähelepanu osaliseks oma peene tehnilise käsitluse ja koloriidiga.

Veel enne seda näitus külastas Kölerit tema ateljees keiser Nikolai I. kunstiuviline tütar Maria Nikolajevna, kes, tutvunud tema teostega ning kõige kiitvamate sõnadega hinnanud *Kristust ristil*, edaspidises kõneluses, milles Köler tahtmatult pidi tunnustama oma aineliselt rasket olukorda, küsimuse esitas, mispärast ta ei saada seda maalingut Peterburi suure kuldauraha ja kaa-

saskäiva stipendiumi nõutamiseks kunstide-akadeemialt. Köler vastas, et ta ei julge seda teha, kuna teos on loodud väljaspool akadeemilisi võistlustingimusi. Ning maaling jäigi seekord Rooma. Ometi küll vist kaugeltki mitte selle põhjusel, mille ta suurvürstinnale nimetas, sest võistluskorras ei peetud akadeemias vääramatult kinni ja tsaari tütre toetust arvestades oli küllalt eeldusi vastutuleku lootmiseks akadeemia nõukogult. Tõelisi põhjusi näib olevat olnud õieti kaks: esiteks, et iseloomult otsemeelne ja iseteadlik Köler sügavalt puudutatud olles akadeemia nõukogu suhtumisest temasse 1856. aasta võistlusel, nüüd — kolm aastat hiljemini, kus ta ise omal jõul teostanud välismaa-teenekonna, ei tahtnud paluda sama nõukogu, ning teiseks, et ta oma kõnealust teost selleks otstarbeks hindas liiga heaks.

Neid vaevalt vaieldavaid oletusi kinnitab selgesti kunstniku järgnevt teguviis: mõni aeg peale eelmainitud näitust Roomas saatis Köler maalingu *Kristus ristil* hindamiseks Peterburi kunstide-akadeemiale, ja seal — kedagi palumata ning nähtavasti kellegi eestkostmiseta — nimetati ta 3. septembril 1861. aastal selle teose eest akadeemikuks. Ühtlasi omandati maaling tsaar Aleksander II. poolt. Viimne Vene isevalitseja Nikolai II. annetab selle hiljemini keiser Aleksander III. nimelisele kunstimuseumile Peterburis.

ITAALIASSE jõudmiseni polnud Köler kunagi töötanud vesivärvidega ning esmakordselt tutvus ta akvarelltehnikaga Roomas, n. n. „kostüümiklaasis“, kuhu ta sattus varsti peale sinna saabumist oma kaaslaste kaudu *Colonna*-ringist. See klass oli täitsa erilaadiline ettevõte. Selle ülalpidajaks ei olnud mingi kunstiasutis, kunstnik ega kultuurülesannetega koondis; selle omanikuks oli... endine bandiit, vabatahtlikult alistunud paavsti valitsusele. Et hoida seda nähtavasti omal ajal võimudele palju muret sünnitanud „tegelast“ tagasisattumast kurjale teele, maksis paavsti valitsus talle igakuiset toetusraha, mis aga rikkalikumate sissetulekutega harjunud endisele teeröövlile osutus liiga väheseks. Seepärast, muutunud rahulikuks kodanikuks, teotes ta lisa teenides päeval vooimehena, õhtul aga pidas „kostüümiklassi“, kus kunstnikkudele kaks tundi poseerisid modellid mitmesugustes itaalia rahvariides. Selles omapärasel ateljees, kuhu töötama pääsis vene rahas arvatult umbes 20-kopikulise maksu eest, tegi Köler oma esimesed katsed akvarellis. Ta kodunes ruttu uue maalialaga ning jõudis varsti koloriidis säärase elavuseni, et talle mõnelt poolt koguni küsimust esitati, milliste värvidega ta maalib, arvates, et ta tarvitab mingisuguseid erilise koosseisuga värve.

Kui talvekuud möödusid pidevas töötamises oma ateljees ja kirjeldatud „kostüümiklassis“, sekka linna rikkalikude muuseumikogude ja vaatamisväärsuste tundmaõppimine ning aeg-ajalt, enamasti õhtuti, mitmekesiselt, sageli ägedates vaidlustes veedetud puhketunnid *Café Colonnas*, lahkus Köler, nagu teisedki kunstnikud, suvel Roomast mägedesse või tegi rännakuid Itaalia maalilise-matemesse paikadesse. Need ekskursioonid, ette võetud harilikult koos mõne teise kunstnikuga, olid Köleri kunstnikuilme kujunemisel suure tähtsusega, kuna nende kestel palju joonistati ja maaliti vabas looduses.

Kõige kestvama kunstilise ja huvirännaku teostas Köler 1859. aasta hilissuvel koos kujur Bock'iga. Nad külastasid juba varem tuntud Napolit, siis Ischiat ja tol

JOHANN KÖLER

ITAALIA TÛTARLAPS

JOHANN KÖLER.

KETRAJA (akvarell)

ajal turistidele võrdlemisi vähe tuntud Capri't, mis oma romantiliselt-maalilise, siis veel villadest ja hotellidest rikkumata loodusega jättis mõlemasse kunstnikusse oma kaunidusega sügava mulje. Capril leidsid nad eest mõned vanad tuttavad, teiste seas dr. E. Haeckeli, kes oli päevad läbi tegev väikeste mereelukate uurimisega. Viimaste püügist võttis kogu seltskond meelega elavalt osa, selle kõrval mitte unustades pikemaid jalutuskäike ja paadisõite, mida kunstnikkude poolt kasutati loomingu- listeks ülesanneteks. Capril sõitis Köler Sorrento'sse, kus veetis kuus nädalat, töötades maastikumaali alal vabas looduses, kuna vilets tervislik seisund nõudis temalt häda- vajaliselt kehtvat viibimist õhu ja päikese käes.

Köleri tervis, tunduvalt paranenud, kuid siiski mitte täieliselt, enne Itaalia-reisu Saksamaal, vajab lähedaid elutingimusi. Roomas tuli tal aga algusest peale kannata ainelist kitsikust, kuna senine teekond ja eelmine talv Pariisis olid kuludeks nõudnud peaaegu kõik raha, mis ta oli suutnud teenida. Puudus kujunes eriti teravaks esimesel Rooma-aastal, mil tal sageli ei leidunud raha isegi äraelamiseks möödapäsematult vajaliksiks igapäevseiks tarvidusiks. Olukorda kergendas varsti küll kahe-aastane 300-rublaline stipendium Kunstide Edendamise Seltsilt, mis määrati Kölerile tänu seltsi ühele aktiivsemale liikmele F. F. Lvovile, kes, mitte ootama jäädes vastavat palvet Kölerilt, temale selle nõutas kohe esimese stipendiumi vabanemisel. Muretuks elamiseks ja rahuliseks töötamiseks seda toetust siiski ei jatkunud, ka mitte koos summadega, mis ta aeg-ajalt sai sama Lvovi kaudu oma vähemate, Peterburi müümiseks saadetud tööde eest.

Alalised rahamured, kitsik elu-olu ja pinget nõudev töö pidid loomulikult mõjuma halvendavalt kunstniku kurnatud organismile, seda enam et eemalolek kodumaast ja hingeline üksindus aja jooksul mõjusid masendavalt ka ta enesetundele ja närvikavale, esile kutsudes kunstniku Roomas viibimise lõpuajal vahel sellise jõulanguse, et kaaslaste seas kardeti ta elu eest. Energia ja vastupidavuse langus ning alalisest enesesse kiindumisest arenenud haiglane rahulolematuse enesega, mida ei suutnud kõrvaldada isegi kunstniku austav tunnustamine nimetamise akadeemikuks, äratasid viimati surmamõtted temas eneseki. „Ikka sagedamini ja sagedamini jälgis mind mõte,“ jutustab ta oma autobiograafias, „et kui nii peaks kestma edaspidigi, siis ei maksa jätkata säärast viletsat olemasolu. Sellejuures hakkas mind koormama ka Itaalias viibimine üldse, kuna vaatamata tuttavate paljususele ma ennast tundsin siin kaugelt võõramana kui kuski mujal. Lõpuks valdas mind piinav kojuigatsus seevõrd, et ma otsustasin tagasi pöörduda Venemaale.“

Kojureisu algab Köler 1862. aasta hiliskevadel. Teel tutvuneb ta lähemalt väljapaistvamate Põhja-Itaalia linnadega — Bologna, Ravenna, Verona ja Veneetsiaga ning peatub läbisõidul Berliinis, lugedes oma kohuseks külastada P. Corneliust, kes peale pikemat, arvult kolmandat töötamisjärku Roomas oli eelmisel aastal asunud jälle Saksamaale. Väga huvitavad Köleri poliitiliste vaadete critlemiseks on read, mis ta pühendab oma eluloos sellele kohtamisele: „Saksa kunstnik võttis mind lahkesti vastu ja külvas üle küsimistega Roomast, kuid nähes minu vastusest, et ma kaasatundvalt suhtun Garibaldile, hakkas pahandama, kuna ta ise oli paavsti poolehoidja, ning

lõpuks avaldas paatosega, et „kclab oma majas niiviisi kõnelda Garibaldist“. Ma hakkasin tahtmatult naerma, kuna ei võinud anda tõsist tähendust sellele avaldusele, ning palusin majahärrat muuta kõnelust ja näidata oma viimaseid teoseid, millele ka järgnes üleolevalt-lahke nõusolek“.

PETERBURI saabus Köler 30. augustil 1862. aastal, kaasa tuues arvurikka kogu etüüde, akvarelle ja kümme- kond kandvama iseloomuga maalingut, teiste seas *Autoportree, Itaalia tütarlaps* ja *Itaallanna* ning varemini mainitud *Itaallanna lastega ojal* ja *Tütarlaps allikal*, millest viimane varsti satub keiserlikku omandusse — Anitškovi lossi kunstikogusse. Ehkki kunstniku ligi viie-aastaselt välismail viibimisel loodud teostest nende laialipillutuse ja enamiku teadmata kuhu sattumise tõttu praegu täitsa võimatu saada enamvähem üksikasjalisemat ülevaadet, peaks ka seni teatavaks saanud teostest küllalt jatkuma veendumiseks, et eriti Rooma-aastad olid Kölerile, hoolimata ülelelatud kannatustest, tulemusrikkaks loomingu- lise eneseleidmise ja kunstnikuilme väljakujunemise ajastuks.

Room oli 19. sajandil, eriti selle teisel ja kolmandal veerandil, üldse kohaks, kuhu kõigi maade, esmajoones saksa ja vene kunstnikud koondusid mitte niivõrd õppimiseks ja täiendamiseks kui iseseisvaks ja rahulikuks töötamiseks Igavese Linna erisuguses ergutavalt-kunstikül- lases õhkkonnas, eesmärgiga leida oma kunstilist isiku- pära ja välja arendada oma elumõistmisele, iseloomule ja temperamendile vastavat kunstikontseptsiooni ja stiili. Peterburi akadeemiast ei võinud Köler saada palju muud peale professionaalse oskuse, puudusid ju akadeemial enes- sel tol ajal elulised, kaasahaaramiseks jõulised kunsti- ideaalid. Tõsi küll, *Pompei viimse päeva* 1852. aastal surnud looja Karl Brüllovi teatraalselt-pateetiline pseudo- romantism valitses veel peaaegu diktaatorlikult akadeemia seinte vahel ja üldiselt imetletav, sundis peaaegu parata- matult järeleaimamisele, vähemalt oma hiilgava artisti- lisusega. Ei olnud märkimisväärse mõjuta ka Th. Bruni, ehkki ta kunstil, iseloomult tõsisemal ja vähem effekti- küllasel, oma katoliseeriva müstitisismi tõttu puudus Brül- lovi loomingu- le omane populaarsus. Ent kummardudes mõlema kuulsuse ees, tundis Köleri kaasagne kunstniku- põlv oma ärksamas osas siiski instinktiivselt Brüllovi ja Bruni kroonitud akadeemilise kooli võltspaatost ja eba- vastavust ajavaimule ning püüdis, vabaks pääsedes aka- deemia pidurdava hõlma alt, enam alateadlikult kui tead- likult uute — elulisemate, isikupärasemate ja ajakohase- mate kunstiliste tõdede poole, püüdis ja rabeles, sageli tulemustelt lootusetus võitluses. Säärasena akadeemilistest borneeritud kunstivaimust vabanemist otsiva kunstnikuna esineb ka Köler oma Rooma-aja loomisjärgus ja — nagu näeme hiljemini — kogu oma loomingu- üldse.

Köleri esimene suurem meisterteos, autorile akadee- miku astme toonud *Kristus ristil*, osutab õige selgelt otsest sõltuvust Peterburi akadeemiast. Ehkki kompo- sitsioonis võib juba märgata püüdu lihtsusele ja otseko- hesusele, domineerib teoses suurelt osalt siiski veel Brül- lovi jutustav pateetilisus, avaldades kõige ilmsemalt Maarja-Magdaleena teatraalselt-afekteeritud poosis. Ja kahe- suguses valgustuses, harrastatud Köleri poolt hilje- minigi, — ristigrupile langevas kiirtejoas ning süngest pilvemassist kokku surutud õhetavas taeva- laigus taga-

plaanil, — kas pole ka selles midagi meeletuletavat *Pompei viimse päeva* valgustuskäsitlust?

Märksa teissugust iseloomu kannavad kunstniku Itaalias loodud *Autoportree* (Tallinna Kunstimuseumis), *Itaalia tütarlaps* ja *Itaallanna* (mõlemad pr. M. Köhleri kogus Tallinnas). Nendes ei avaldu enam jälgegi eelvaadeldud maalingule omasest brüllovlikust efektitaotlusest, — kõigi käsitlus on lihtis, intiimne ja tonaalselt-rahulik. Isegi pisut rembrandlikult-järsult tumedalt foonilt esile tõusev pea *Autoportrees* ei sünnita ebakõla. Suuremat tähelepanu ning kõrgemat hinnangut väärib kõigist kolmest *Itaalia tütarlaps* — elulisem, peenem koloriidilt ja käsitlusest ning ühtlasi huvitavam veel teiselt seisukohalt: see meisterlik lõuend kõneleb Köleri lähemast tutvusest oma Rooma-kaaslase Anselm Feuerbachi teostega, niisama ka sellele väärtuselt lähenev ja paarikteosena tunduv *Itaallanna*.

Mainitud saksa meister näib olevat olnud ainsamaks Kölerile välismaal viibimisel otseselt mõju avaldanud kunstnikuks, — mõju, mis tõendab Köleri erksat kunstimeelt. Tol ajal Roomas töötanud saksa kunstnikudest oli Prantsusmaal Th. Couture'i juures kunstilise lõpphariduse saanud ning selle järele Itaalias Tizian'i ja Veronese't uurinud Feuerbach oma loomingulistes püüetes kõige tõsisem, elulisem ja looduslähedam, ning erinedes kõige enam vene (niisama peaaegu ka saksa) akadeemilise kooli kunstivaimust, tõuketegurina Kölerile eneseleidmiseks vahest kõige kohasemgi. Kuulsad ja imetletud „kloostrivennad“ Overbeck ja Cornelius (nad elasid siis tagasiõmbunult töötades mahajäetud S. Isidoro kloostri) jätsid ta oma hingetute, võltspaatosega täidetud suurteostega külmaks. Nende hiilgus ei suutnud teda pimestada ning oma väheastuvat eriarvamist julges ta tagasikohkumata otsekoheusega avaldada ka suurvürstinna Maria Nikolajevnale, kui see ühel kohtamisel Roomas avaldas tahet soovitada kedagi sealsetest noortest vene kunstnikkudest kahele mainitud saksa kuulsusele õpilaseks. „Ma vastasin sellele,“ loeme Köleri autobiograafias, „et kuigi Overbeck teistest kõige enam läheneb Raffael'ile, on tal vähe elu figuurides, Cornelius on aga suur üksnes kompositsiooni alal, mida ta õpilastele muidugi edasi anda ei saa, ja et ta selle juures on enam kui nõrk teostamises ning iseäranis koloriidis.“ See tsaaritütart pahandanud vastus, sisult nüüd ammugi juba saksa enese kunstiteadlaste poolt tabavalt-õigeaks tunnustatud, kõneleb Köleri arenenud kriitilisest meelest ning väljendab ühtlasi selgelt, mis ta maalikunstis luges esmajoones tähtsaks — elulisust ja koloriiti. Nende vooruste poolest oli aga toleaegses saksa kunstnikkude koloonias Roomas kõige tugevam kaasaegsete prantslaste ja Veneetsia vanade suurmeistrite mõjustatud Feuerbach.

Suuremat osa kui Feuerbachi looming etendas Köleri kunstnikuilme kujunemisel ühest küljest kahtlemata sagedane töötamine vabas looduses ning teisest küljest harjutustunnid endise bandiidi „kostüümiklassis“. Vabaõhu maalinguid Itaaliast leidub Eestis praegu kolm — *Mägine maastik Olevano'st* (1861), *Maastik sillaga* ja *Maastik tütarlapsega ojal* (vt. pild. *Olion* nr. 4). Need on tihedalt looduslähedased ning stiililt peaaegu täiesti realistlikud, vaatamata kergele, peamiselt tonaalse koloriidigammaga saavutatud romantilisele loorile. Neist pole enam kauge vahemaa prantsuse Barbizoni kooli

intim-maastiku hingestatuseni, ehkki Kölerit nende loomisel nähtavasti on huvitanud kõigepealt formaalsed ülesanded — õhu- ja kaugusperspektiivi saavutamise tagasihoidliku, rohekas-pruuni üldtooni raamides. Sama-suguseid ülesandeid näib kunstnik olevat taotelnud esmajoones ka paaris seni ilmsiks tulnud vähemas maastiku-etiüüdis. Kuna õhu- ja kaugusperspektiivi küsimused Peterburi akadeemias õige vähe puudutamist leidsid, — maastikumaali loeti seal üldse „madalaks“ maalikunsti haruks, tõelisele kunstnikule vaevalt kohaseks, — peaks olema selge, kui tarvilik ja kasulik oli Kölerile loomistöö silm-silma vastu loodusega.

Mis puutub „kostüümiklassi“, siis tõi see Kölerile suurt kasu juba üksnes sellega, et ta seal ära õppis seni võõra maalikunsti haru — akvarelli. Kuna ta aga seal ei töötanud üksi, vaid mitme kaaslasega, kellest igaüks omas suuremal või vähemal määral lahkuminevad kunstipüüded ja -vaated ning vastavalt erisuguse lähenemise loominguliste ülesannetele, pidi „klass“ Kölerile andma palju muudki peale puhttehnilise oskuse. Niipalju kui võib otsustada autori poolt nähtud kolme akvarelletüüdi järgi — *Itaallanna Capri kostüümis*, *Itaallanna Procida kostüümis* (mõlemad 1858) ja *Itaallanna mandoliiniga*, on kunstnik „kostüümiklassis“ taotelnud peamiselt värviprobleemidega seotud ülesandeid, katsetades elava, täiskõlalise koloriidi harmoonilisi võimalusi. Võrreldes akadeemilise kooli nõuetega, esineb neis kergekääliselt skitseeritud lehtedes uude nähtena peaaegu modernselt mõjuv dekoratiivsus, mida aga osalt tuleb küll panna kunstliku valgustuse arvele, sest „kostüümiklassis“ töötati lambivalgel.

Kui eelvaadeldud akvarellid osutuvad iseloomult harjutusiks, taotlevad kaugelt tõsisemaid ülesandeid kaks väikest akvarellportreed — *Itaallanna* ja *Roomlanna* —, koos eelmistega ainukesed selles maalitehnikas loodud teosed, mis autori teada Köleri Itaalias viibimisel sündinud arurikkast toodangust tee leidnud Eestisse. Teostatud kõrgeltarenenud oskusega ning isesuguse intiimselt-sooja süvenemisega pehmetes, selgetes ja rahulistes toonides, köidavad mõlemad vaatlejat oma peene, pretensioonidevaba käsitluse ja hingestatud elulisusega, mis iseäranis imetlusväärset esile tõuseb otse klassiliselt-meisterlikus *Roomlannas*. Juba üksi selle teose järgi pole raske aru saada, mispärast Köler Peterburi tagasi pöördudes seal just portretistina võitis laiemat lugupidamist.

(Järgneb.)

MÄRKMED.

14. Overbeck, Friedrich, sünd. 1789. a. Lüübekis, suri 1869. a. Roomas; omal ajal kõige kuulsamaid saksa maalijaid. Töötas peamiselt Roomas.

15. Cornelius, Peter, sünd. 1783. a. Düsseldorfis, suri 1867. a. Berliinis; teine kuulsamaid „natsareenlasi“. Töötas korduvalt pikemat aega Roomas.

16. Cauer, Karl, sünd. 1828. a. Bonnisis, suri 1885. a. Kreuznachs; oma aja väljapaistv. saksa kujureid.

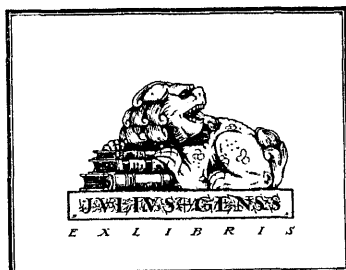
17. Feuerbach, Anselm, sünd. 1829. a. Speyeris, suri 1880. a. Veneetsias.

18. Bock, Alexander v., sünd. 1829. a. Lõuna-Eestis, suri 1895. a. Peterburis.

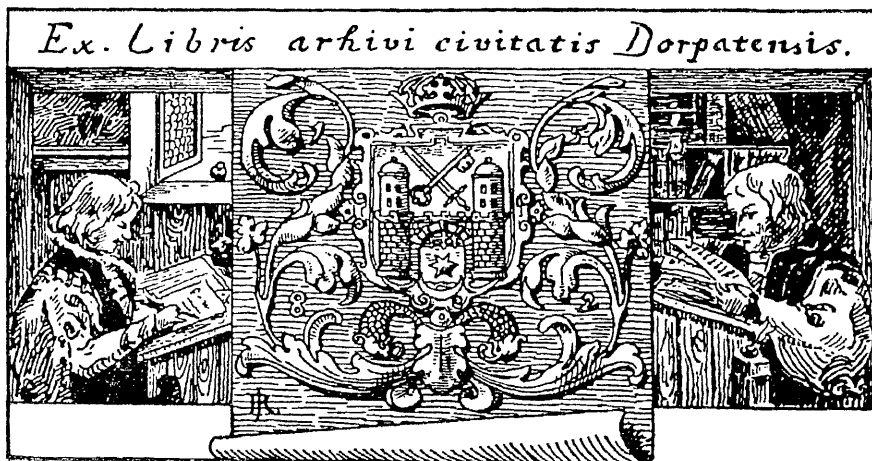
19. Pezold, Leopold v., sünd. 1832. a. Viljandis, suri 1907. a. Karlsruhe; õppis Tartu ülikoolis 1851.—56. a. teoloogiat ja ajalugu, siis maalikunsti Düsseldorfis ja Itaalias.

Julius Genss

Eesti exlibris

B. Krimmer

Ex libris tähendab sõnasõnalt tõlkes ladina keelest raamatutest, raamatute hulgast. *Exlibris* erineb raamatu templist ja isiklikust allkirjast, tähendades paberist silti, nimesedelit, mis tavaliselt kleebitakse raamatu kaane sisepoolle. Sel nimesedelikesel peale *ex libris* märgitakse ära raamatu omaniku nimi, sageli selle asemel aga omaniku isiklik vapp.

Exlibrised on enamasti varustatud ornamendaalse kaunistisega, pildiga, kusjuures pildi ülesandeks on anda raamatukogu omaniku karakteristikat. Exlibrise ülesanne on näidata raamatu omanikku, kaitsta omaniku huve nii raamatu juhuslikul kaotamisel kui ka selle kuritahtliku omandamise vastu.

Exlibriseid esineb juba 16. sajandil ja nende loomisest võtavad osa sellised meistrid nagu Dürer, Holbein jt.

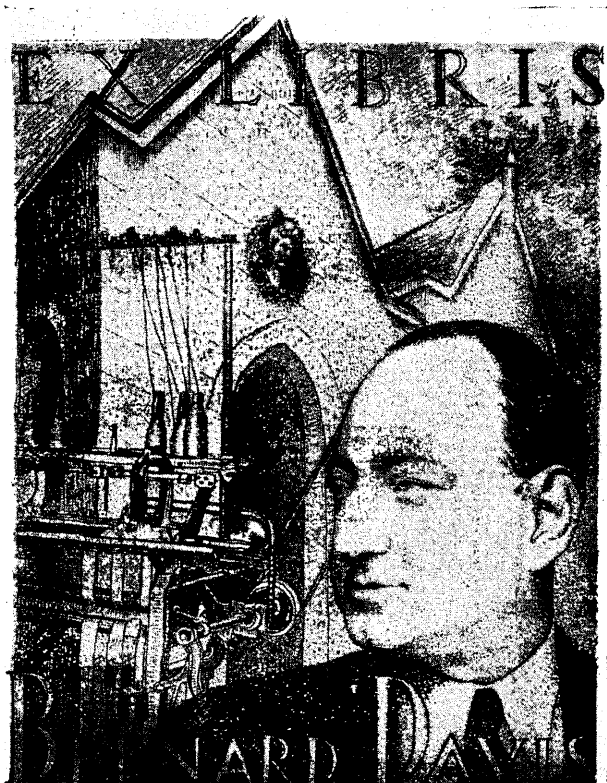
19. sajandi lõpul algab exlibriste kogumine, kirjeldamine, ja nende uurimine võeti eriharuna raamatuteadusse. Exlibriste kollektseerimine, samuti ka uurimine on õigustatud mitte ainult sellega, et need näitavad raamatu kuuluvust teatavale raamatukogule või isikule,

A. Tassa

Rud. Lepik

Ex Libris 1939

Ed. J. Pralok.

B. Krimmer

annavad mingi pildi raamatukogu koosseisust, vaid nad on ühtlasi ka graafilise kunsti tooteid, peegeldavad mitte ainult ajajärku, vaid ka autori isikut.

Meie maal oli exlibris kaunikesti levinud, eriti palju oli mõisnike vapilisi raamatumärke. Huvi eesti exlibrise vastu, selle populariseerimine aga leiab aset alles hilisemal ajal. Exlibrise tutvustamisel seltskonnale ja populariseerimisel on peamine teene kunstühing „Pallasel“.

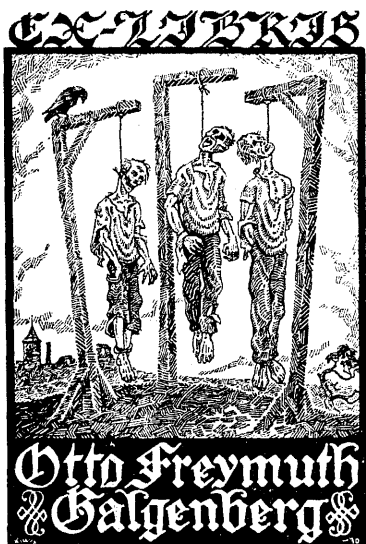
1922. a. korraldatud raamatunäitusel oli juba exlibriste eri-osakond. Selle osakonna korraldamisel osutas erilist hoolt kadunud Udo Ivask, kes lubas näitusele osa oma exlibriste-kollektsioonist ja koostas ajaloolise ülevaate näituse kataloogi jaoks. Mitmete maade ja ajajärkude exlibriste hulgas oli näitusel ka mõni eesti exlibristest.

A. Vabbe

P. Aren

R. Kivit

U. Ivask

„Pallase“ gravüüride-näituselt 1925. a. leiame juba terve rea eesti exlibriseid. Raamatunäitusel käesoleval aastal „Vanemuises“ ulatus väljapandud eesti exlibriste hulk kolmekümneni.

Üheks kõige tähelepanavamaks exlibriste ala viljelejaks oli kadunud Udo Ivask.

Tuntud exlibriste uurija Venes N. Orlov iseloomustab Udo Ivaskit oma tema mälestusele pühendatud raamatus järgmiselt:

„Vene exlibriste uurimise kui raamatuteaduse eriharu pioneeriks, sellele aluserajajaks ning loojaks oli

Ajast enne Eesti iseseisvaks saamist on teada ainult mõned üksikud exlibrised, nagu P. Raua — Mart Meremaa oma (1902. a.), O. Jungbergi, Konrad Mäe exlibrise eskiis, exlibrised ja kirjastusemärgid A. Tassalt, N. Triigilt, A. Vabbelt. Viimane neist on joonistanud kõige rohkem exlibriseid, millede hulgast üks on siin reprodutseeritud. Viimasel ajal on oma võimeid exlibriste alal näidanud ka P. Aren, J. Vahtra,

A. Jentson

N. Triik

K. Mägi

Udo Ivask, kelle töö sel alal on harukordne tähendus, ja kõigi teiste uurijate tööde keskel oli ja püsib praeguse ajani temal esikoht.“

Ka kunstnikkude hulgas, kes töötanud exlibriste kallal, sammub Udo Ivask esirinnas. Tema valmistatud eesti exlibriseid pole mul palju teada. Paraku liiga varajane surm katkestas tema tegevuse.

E. Viiralt, A. Grinef jt. Diletantidest peaks nimetama A. Jentsoni, kes on valmistanud terve rea exlibriseid.

Väga huvitav exlibriste-kogu on Tartu Ülikooli Raamatukogul, koosnev peamiselt vene exlibristest, kogu, mis kuulus ennemini tuntud kollektsionärile E. Jürgen-son-Vakse'ile.

Gerd Neggo fantasustudio

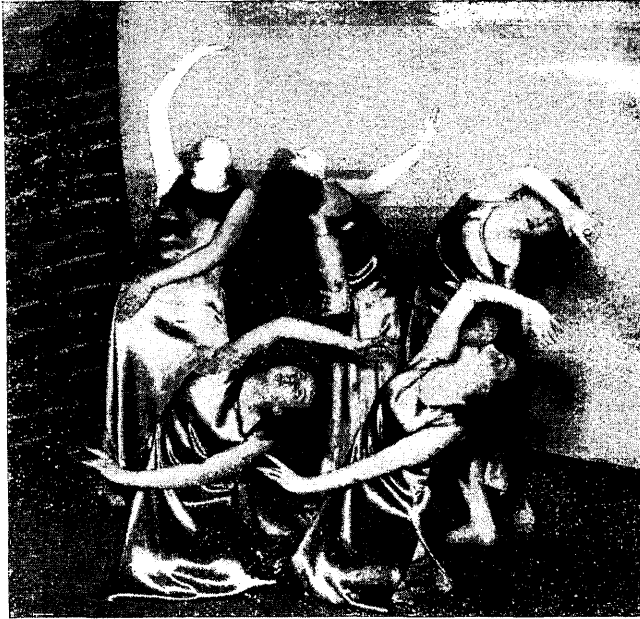
GERD NEGGO

GERD NEGGO

PANTOMIIM „NÖIARING“

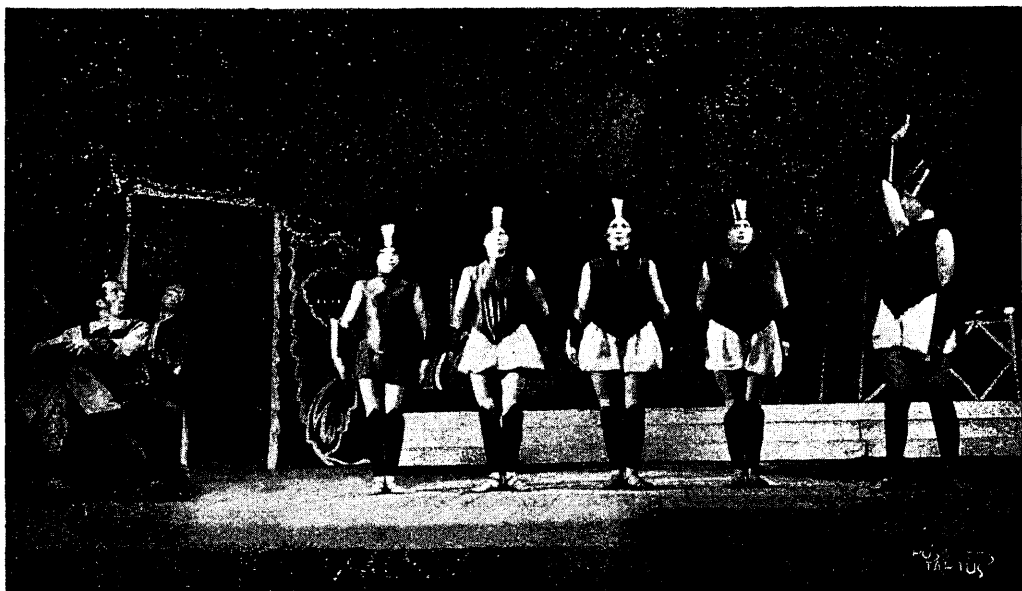
GERD NEGGO

1.

MEIE tantsukunstiliste ürituste algus ulatub tagasi võrdlemisi kaugele. Sest Wiera vanas „Vanemuises“ lavastas pantomiimilisi esinemisi igasugu ainetel ja päälkirjadega. Kes Wierale siin oli eeskujuks ja kuidas täi-

JUSTA
KURFELDT

PANTOMIIM „NÖIARING“

deti ta teatris „tumm-mängu“ numbreid, on seniseni lähemalt eritlemata.

Wiera loomulikult polnud ainukeseks „tumm-mängude“ harrastajaks, kuigi tema juhatusel on lavastatud laiaulatuseliselt ja sagedasti. Kuid ka meie vanarahva kultuuris esineb kunsttants. Mõelgem sigimata naiste alasti tantse kloostrite lähiduses jne. Selliseid tantse näiteks soomlaste juures veel ei esine. Võime siit järeldada, meie vanarahval on juba olnud plastiline tants.

Kaasajal näeme, et tantsuharrastus on kaunis suur. Igas linnas tegutseb vastavaid stuudioid. Tallinnas näiteks neli kunstikavatsuslikku, kõnelemata tavalistest tantsustuudiotest. Kuid ei oleks vahest põhjendatud lausuda, et minevikus võrdeliselt huvi oleks olnud väiksem. Igatahes Wiera ajal „Vanemuises“ harrastati mitu korda enam „tumm-mängu“ kui praegu meie teatrites.

Meie kunsttantsulised üritused aga on kandnud kaua juhuslikku ilmet. On võetud võõrastelt, või püütud neid aimata — ja säärased omavahel sidumata tantsukunsti eluavaldised on hiljem või varem haihtunud, surnud välja, järele jätmata traditsioone ja järelkoole.

Oma kunsttantsust, kunsttantsu koolist ja kultuurist ei olnud võimalik kõnelda. Kuid see seisukord muutub. 1918. a. asub Eestisse Peterburi keiserliku operiteatri balleriin Litvinova, nõutab okupatsiooni võimudelt stuudio loa ning alustab tegevust pedagoogina. 1924. a. saabub kodumaale Gerd Negro, kes õppis Saksamaal Labani plastilise tantsu koolis. Selle lõpetades esines mõnd aega Labani tantsutrupis tantsides solistiosi. G. Negro asutab ka kohe tantsustuudio. Ja selle tegevuse algus märgib meie tantsukunsti pöördelise momendi.

2.

G. NEGGO omandas kunsttantsulise hariduse Saksamaal, kus parajasti Laban kerkis esile oma uue tantsuga, kuulutades hävi endisele balletile.

Laban osutus uueaegses või kaasaegses kunsttantsuliikumises jõulisemana ja mõjuvamana isikuna. Ta mõju ei piirdu ainuüksi Saksamaaga, vaid kogu seeaegses kunsttantsu maailmas Labani üritused leidsid suurt vastukaja.

Milles Labani kooli uudus, on vahest üldisemalt teada. Ei tarvitseks siinkohal enam sellel peatuda. Kuid Balti riikidest oleme meie kõige suuremal määral olnud mõjutatud Labanist. Mitte ükski et G. Negro asus siin otskoheselt jatkama Labani õpetamismeetodil samat kunsttantsu stiili ja et G. Negro õpilasi eduga juhatavad siin või seal rütmilisi, kehatehnilisi harrastusi (koolides, teaterkoolis), või et isegi neil oma stuudioid (H. Aren Tartus), vaid ka „Estonia“ tantsutrupi juhataja ning ooperilavastaja (pr. Olbrei ja H. Kompus) on otseselt tutvumas olnud Labani töö meetodiga ja „Estonia“ kandvamaid tantsukoori liikmeid on läbi käinud G. Negro stuudiost.

G. Negro leiab täie tunnustuse. Üldse kuni seniseni ta töö kodumaal on leidnud erandlikult meie teatrielus eeskätt vaid kiitust.

Juba kahe-aastalise stuudio-töö järele G. Negro saadab välja esimese lennu õpilasi: Kurfeldt, Oltorp, pr. Kalmet, H. Aren, N. Blinova, H. Tohvelman, L. Abram. Esineti siis ka kandvama eeskavaga, mis koosnes soolo ja rütmitantsudest.

Stuudio esialgu koostus tantsurühmast. Kuid esimene

lend lõpetajaid soovis jääda edasi töötama senise pedagoogi juhatusel alla. Neist moodustati siis stuudio juure liikumisrühm, mis sisult sarnaneb laulukoorile. Liikumisrühm asus teotsema kehatehnikast huvitatute asjaarmastusena.

Praegu teotsevad stuudios kolm tantsurühma, kaks liikumisrühma, üks lasterühm.

Esimestel stuudiotgevuse aastail (kahe-aastase õppetöö järele) esinetakse kord Tallinnas ja siis Tartus. 1928. a. aga asutakse raskemate ülesannete juure. Soolo- ja rühmatantsude kõrval on repertuaaris lavastustena raskemaid numbreid: pantomiime. Esimesena tuli lavale 1929. a. Jaan Kooli muusika järele „Nõiarin“ (või Vänd-orelimees) ja käesoleval aastal Glucki muusika järele „Õudne külaline“ (või Don Juan). Viimaste pantomiimidega on esinetud meie paljudes linnades. „Nõiarin“ isegi möödunud suvel Helsingis Rahvusteatri, mis leidis seal jällegi tunnustuse ja lahke vastuvõtu. Eelolevaks hooajaks on valmis valitud uusi pantomiime. On kaalutletud ka mõtteid, kuidas saada täiesti eesti pantomiim — oma teksti ja muusikaga.

Tallinnas on meil kaks tantsukunstilist harrastuslätet: „Estonias“ pr. Olbrei juhatusel ja G. Negro stuudio „Draamastuudioga“ ühenduses. Nende tegevus edaspidi võiks ja peaks leidma täiesti erinevaid suundi. „Estonias“ peaks harrastatama balletti, G. Negro stuudio võiks arenda tantsu teatri sihis.

3.

Gerd Negro tantsukunsti mõistmisel tuleb lihtkohaks võtta Labani kooli: selle uuenduslikke püüdeid, taht kunsttantsu vabastada ebatantsulistest elementidest, näiteks saatemuusikast ja sisulisest literatuursusest, looduse järeleaimamisest, illusioonide tekitamisest. Nagu muusikal, helil puudub literaarsus, anekdoodilisus, jutustavus — nii pidi ka tantsukunst siitpeale mõjuma vaid rütmilise kunstina.

Vaevalt kunagi on tantsukunst olnud nii abstraktne kui siin. Kuid see püüe ei püsinud absoluutselt. Liigne abstraktsus jättis vaatleja külmaks, kuigi pani end imetlema. Ja ka G. Negro tantsustiil on aja kestes õige palju muutunud, nagu muutunud on üldse plastiline tants konkreetsuse sihis.

Omandanud Labani tantsukunstilise loomismeetodi ja kujurliku ilmavaate — G. Negro arendab edasi antud eeldusi, omapärastab neid isikliku võime ja ka rahvusvaimu kaudu.

Lõpuks on osutunud vajaliksena teha katset siin ühendada plastilise tantsu ja balleti tehnika saavutisi, eriti viimase oma jalgade tehnikas.

Gerd Negro stuudio kaudu on käinud läbi arvukas kogu tantsuhuvilisi. Praegu on koondunud selle ümber nelikümmend viis inimest. See stuudio oma õpilastega on muutunud meie kõige omasemaks, mõistetavamaks ja siis ka hinnatavamaks. Kuid selle töötamistingimused on eriti rasked. Puudub siin ju igasugune väline toetus.

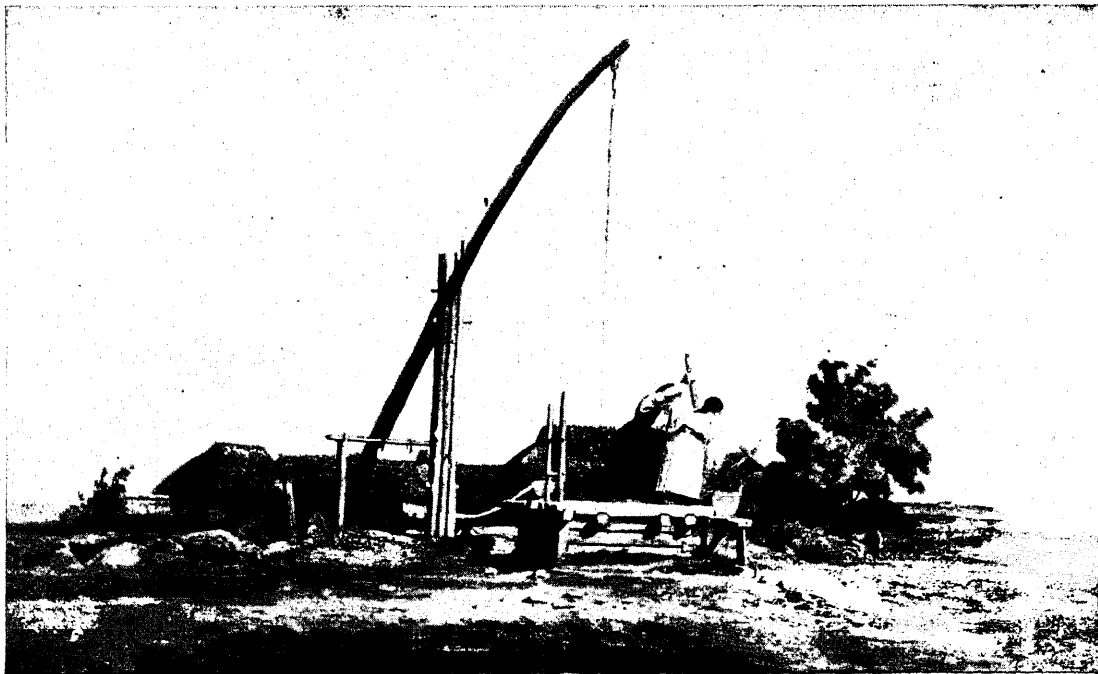
Et ometi võimalus oleks teostada osaltki tõsisemaid esinemisi, on G. Negro oma stuudio sidunud „Draamastuudioga“. Ja sellest võiks kujuneda tantsuteater, mis aastas võiks anda kaks-kolm esilavastust.

J. Pert,

JOHANN
KÖLER

AUTO-
PORTREE

JOHANN KÖLER

HIIU NAISED KAEVUL (akvarell)

JOHANN KÖLER

ROOMLANNA (akvarell).

Vladimir Majakovski †

HILJUTI lahkus Moskvast vabatahtlikult elust nõukogude vene suurim poeet Vladimir Majakovski. Nagu teatakse, polnud need poliitilised, vaid puhtisiklikud motiivid, mis põhjustasid selle vaimuka kirjaniku ja revolutsionäri varajase surmamineku.

Majakovski oli sündinud a. 1893. Juba varajases nooruses liitus ta vene revolutsiooniliste tegelastega, ja kogu ta elu on olnud suur võitlushüüe uute kirjanduslikkude vormide ja uue ilmakorra propageerimisel.

Oma kirjanduslikku võitlust algas Majakovski eelsõja-aastail fanaatilise futuristina, kasutades itaalia futurismi prohveti Marinetti ideid ja võitlusmeetodeid. See oli piksekärgatus tooaegses vene melankoolses luuletavas, ning Majakovski, see kurjakuulutatav tormilind, ilmus äkki kirjandusareenile, väljakutsuvalt, täis võitlushimu. Tollest ajast on pärit tema kurikuulus luulekogu *Pilv pükstes* ja rida artikleid valitsevate kirjandusvormide mannetusest.

Suur revolutsioon avas Majakovskile otsatumaid perspektiive, ta rakendus kõige oma ohjeldamatu temperamendiga revolutsiooni teenistusse. Ja seda mitte ainult kirjanduses, vaid ka mujal.

Olnud omal ajal õppinud Moskva kunstikoolis joonistamist ja maalimist, valmistas ta kodusõja kestel tuhandeid kihutusplakateid, mis olid tõmbenumbreiks vene telegraafiagentuuri „Rosta“ vitriines ja Moskva avalikel platsidel.

Kogu oma kirjandusliku tegevuse juhtis ta aga proletariaadi revolutsioonilise võitluse õhutamisele ja ülistamisele. Siin on täheldatavad ta kuulused poem *150.000.000* ja lavateos *Müsteerium Buff*.

Majakovskilt on ilmunud mitu luuletiskogu, üks vormilt ja sisult huvitavam kui teine. Ta hilisemaist lavateoseist on täheldatavad *Lutikas*, satiir, milles armutult piitsutatakse väikekodanlust, ja *Saun*, komöödia bürokratismist ja „pjatiljetkast“.

On võimatu hinnata mõne reaga Majakovski kui revolutsiooni- ja proletariaadi-lauliku kirjanduslikku väärtust ja mõju laiemas ulatuses. Olgu ainult märgitud, et Majakovski ootamatu lahkumine on suur kaotus mitte üksi Nõukogude Venele, vaid kogu kirjandusilmale.

Majakovski futuristliku luule vormiuudusi kajastub

J. Vahtra

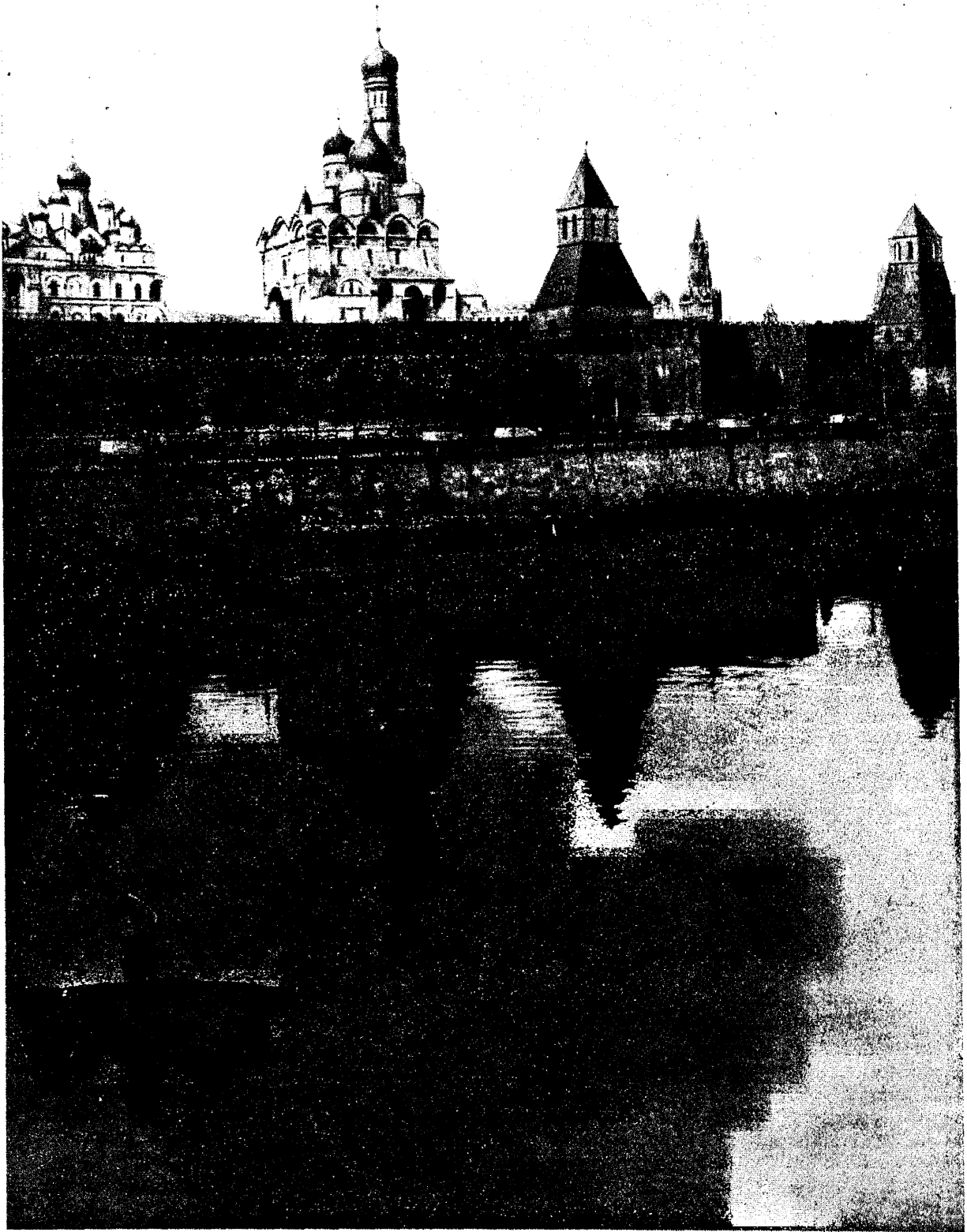
MAJAKOVSKI

(Linool)

ka eesti kirjanduses. *Roheline Moment*, osa J. Barbaruse, Ralf Rondi jt. luuletisi kannab ilmseid Majakovski mõjustusi, kuigi nende aine valik ei võimalda täieliselt majakovskiliste väljendusvahendite mõjulepääsu.

Enam kui sada tuhat Moskva kodanikku käis kahe päeva jooksul Majakovski sarkofaagi ees ja matuserongis liikus saatjaid mitu sada tuhat, — parim tunnistus sellest, kuidas hindas vene proletariaat oma suurt varalahkunud poeeti.

V.

VAADE MOSKVA KREMLILE

Moskva Kremli

KUI Läänes juhib vormiavaldusi Apollo, siis Venes valitseb neid Dionüsos — öelnud tabavalt kord Merežkovski.

See väide näib pidavat paika mitte üksnes vene kunstis, vaid ka kogu selle rahva poliitilises iseloomus ja kõigis teistes eluavaldustes. Kas juhib Venemaad viking, valitseb Ivan Julm, reformeerib teda tsaar Peeter I või grusiinlane Stalin, ikka on avaldunud sel maal mingi fantastiline tulemus, mis ootab uut korraldajat oma uueks, nagu kogemused näitavad, kummaliseks vormivõtuks.

Läänest erineva sotsiaalse ja riikliku olustiku on venelased saavutanud alati lõpmata inimohvritega. Seepärast on ka järjest peetud küsitavaks nende ohvrite varal taoteldud väärtusi, arvestades massilisi kannatusi, mis nende saamisega seotud, kuna erinevus ühiskondlikus elu pole ju üldse püsiv omaette väärtus.

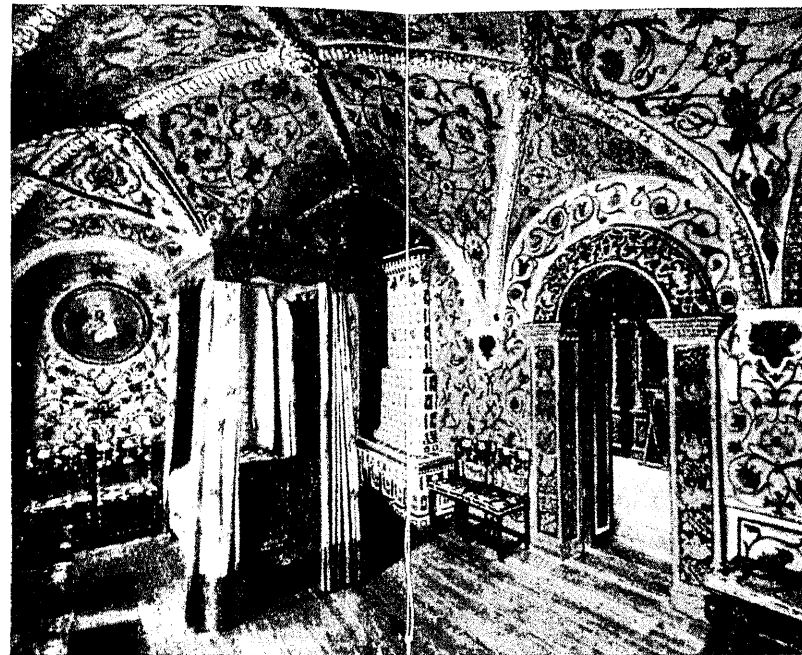
GRANOVITAJA PALATA

Moskva tsaaride asukoht

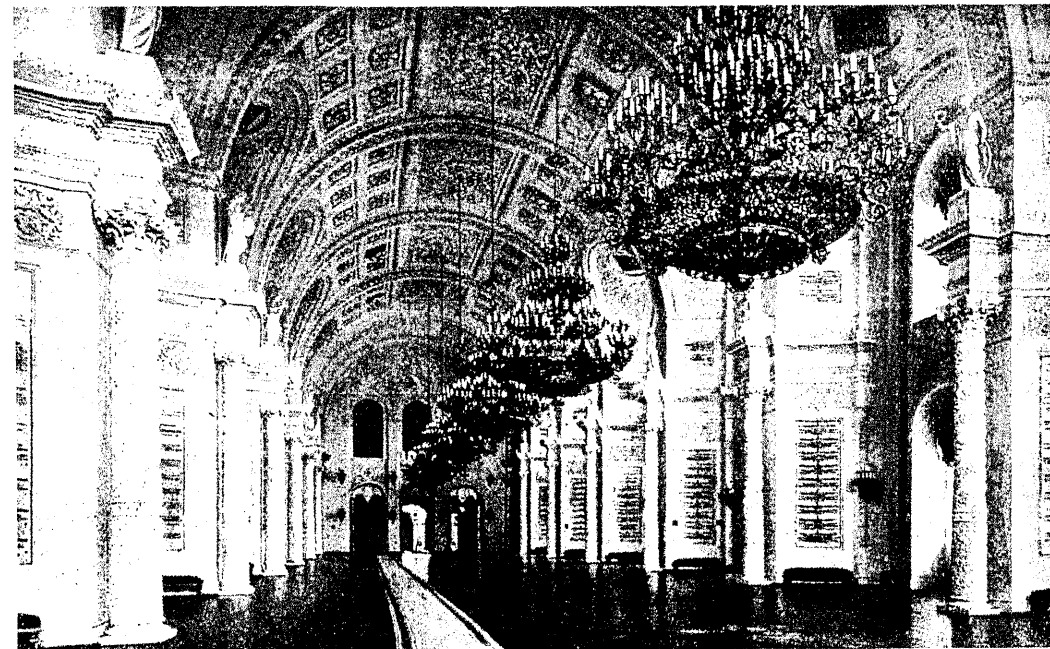
Dilte Kõemlist

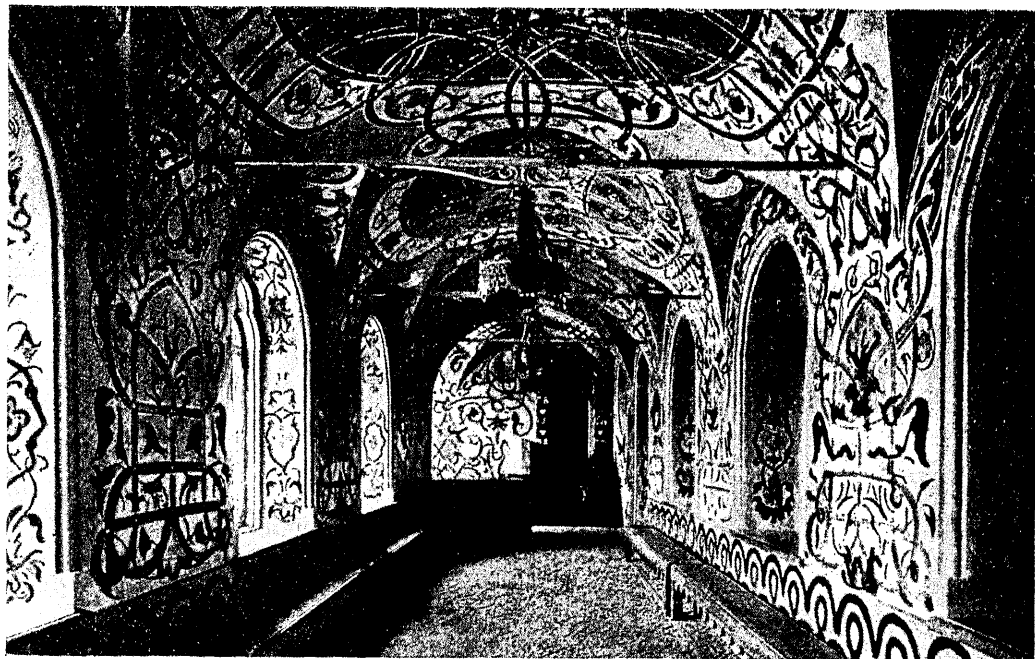
ALEKSANDRI SAAL KEISERLIKUS LOSSIS

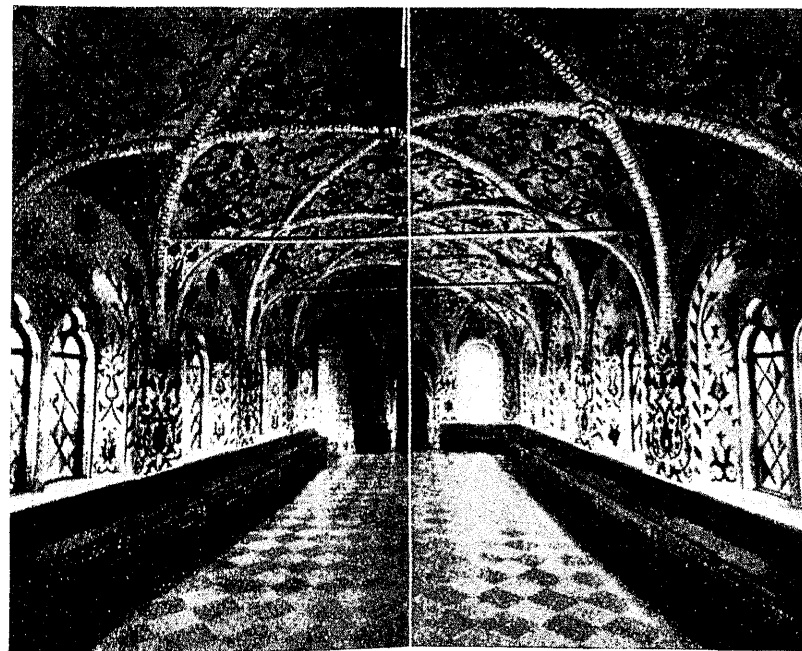
MAGADISRUUM TEREMNAJAS

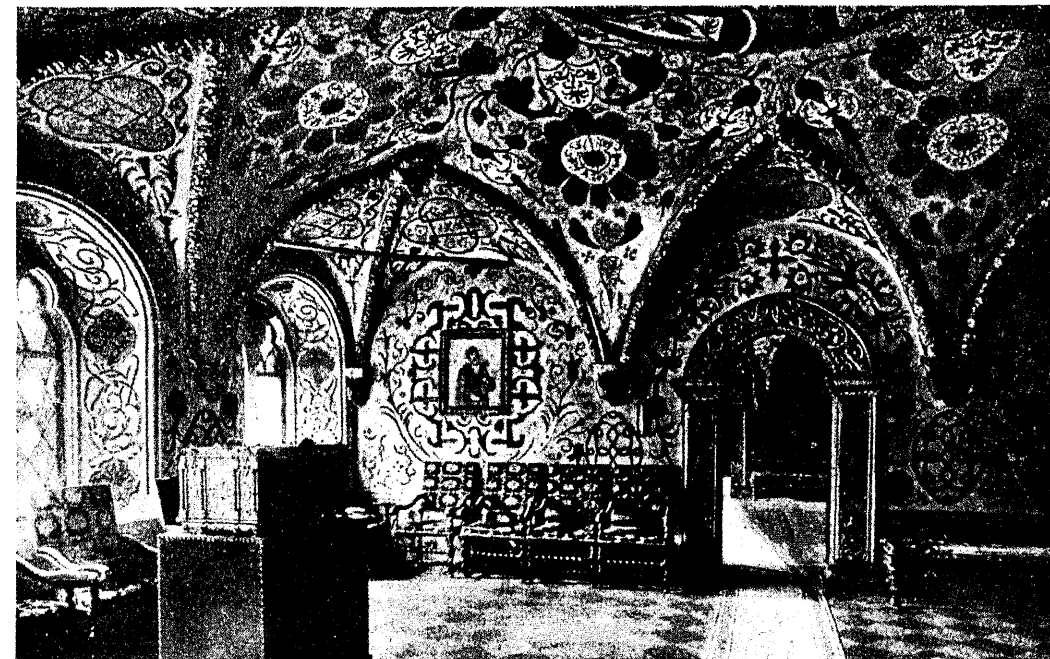
GEORGI SAAL KEISERLIKUS LOSSIS

KORIDOR TEREMNAJA LOSSIS

NÕUKOGU-SAA TEREMNAJAS

SALONG TEREMNAJA LOSSIS

TREPIKODA TEREMNAJA LOSSIS

Kuid omapärasust tuleb kindlasti hinnata kunstihetes, milles ta avaldub meile ohutult ja üllatab vaid esteetiliselt. Ja siin on vene kunstil oma dionüüslikkuses täiesti huvitav seisukoht. Eeskätt avaldab see end kirikukunsti kaudu.

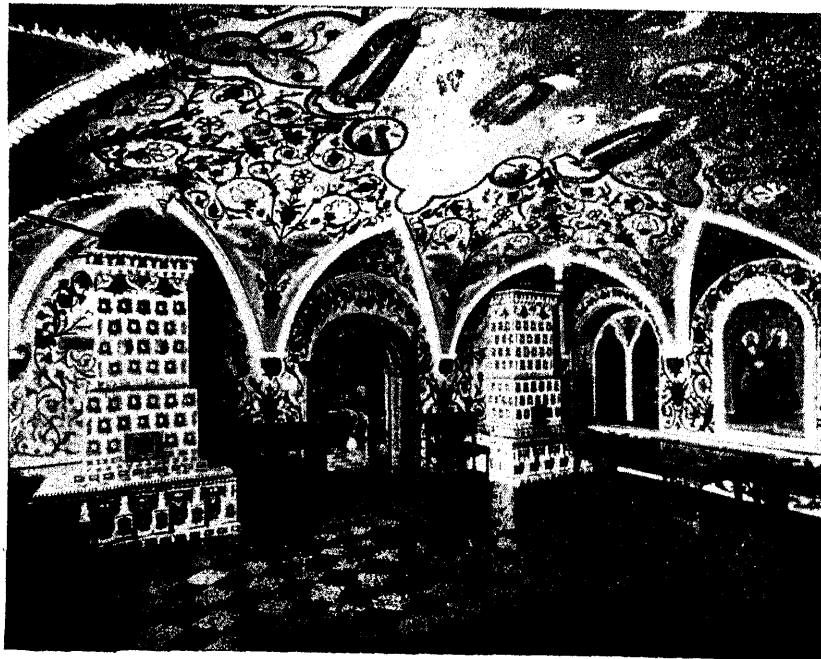
Paljude teiste vene ehituskunsti kätkevate linnade kõrval esineb Moskva rikkaliku leiukohana — vene omapärase loomingu seisukohalt. Basilikaalne kirikuehitus varakristlikul ajal võttis hommikumail keskjaotusega, n.-n. kreeka risti kuju oma põhiplaaniks ja tekitas kirikud keskkuplitega. See ehitusstiil jõudis ka Venesse. Siin oli aga rahva kunstiline temperament küllaldaselt tugev, et anda kindlakujulisele ja traditsioonirikale tarbeehitisele, nagu seda on kirik, omapärase ilme. Tekib sibul-, pirn- ja kiiverkuplite fantastika, mis ei erine üksi lääne, vaid tugevalt ka kõigi teiste bütsantsi kultuuri piirkonda kuuluvate maade vormiavalduisist.

Selle fantastilise loomuga omapärasuse tarve oli venelastel omal ajal seevõrd arenenud, et kui Moskvasse kutsuti XV ja XVI sajandil itaalia arhitekte uusi ehitisi planeerima ja ehitustööd juhtima, saadeti nad enne tööle asumist provintsi tutvuma vene arhitektuuriga. See tõttu on ka itaallaste suurejooneline renessanss omandanud Venes iselaadse venepärase vormikõne ning rikastanud sealset kunsti vaid eriliste lisandistega. Venemaa läänestumine oli võimatu noil ajal, ehk olgu siis, kui euroopastamist teostati vahel vägivaldselt.

Kuid praegune Venemaa on oma kommunistliku korra huvides käe sirutanud ka vene vaimuilmalikus teguri — kiriku — külge. Kremlist käib äge sõda õigusulise Venemaa vastu. Usuvastase liikumise võidulepääsuga võib aga kerkida päevakorraks senise kunsti kolde — kiriku — häving.

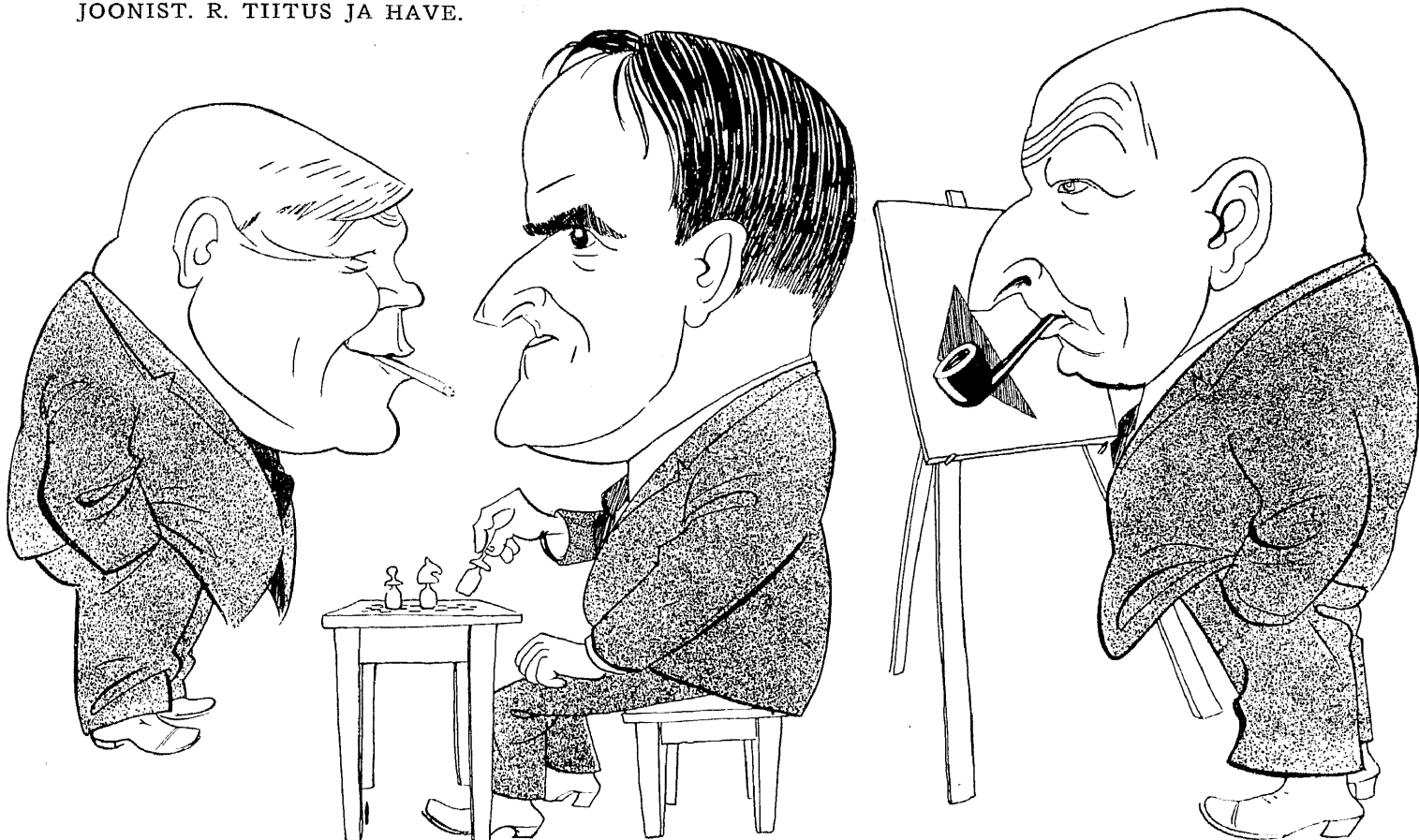
Huvitav seejuures on asjaolu, et seda liikumist juhitakse Kremlist, kohast, mis olnud aastasadu just venepärase avaldusvormide tugevaimaks kaitsjaks.

R. P.

SÖÖGISAAL TEREMNAJA LOSSIS

JOONIST. R. TIITUS JA HAVE.

V. Ormisson (inspektor)

A. Starkopf (direktor)

J. Vahtra

Alfred Waga

Kunstikool „Pallase“ näituse puhul

MÖÖDUNUD sügisel võis kunstikool *Pallas* pühitseda oma kümne-aastast juubelit. Kool, asutatud nelja kunstniku — K. Mägi, A. Starkopf, A. Tassa ja A. Vabbe — poolt kunstiuhing *Pallase* ettevõtte, tunnustati haridusminister A. Veidermanni poolt 1925. aastal kinnitatud uue põhikirja järgi kõrgemaks kunstikooliks, on aga tänini püsinud eraasutisena ning vaatamata mitmesugustele raskustele, esmajoones ainelistele, kõigiti tunnustamisväärse eduga täitnud neid väljapaistva tähtsusega riiklikke ja rahvuskultuurilisi ülesandeid, mis ta meie ainsama kõrgema kunstikoolina paratamatult pidi võtma oma tegevuskavasse.

Tuletagem meele, et noorem, aasta-aastalt ikka enam lugupidamist võitev ning iga näitusega peaaegu vääramatu järjekindlusega meie kunstielu esirinnas uusi positsioone saavutav kunstnikupõlv on praegu erandita võrsunud *Pallase* kooli seinte vahelt. Mainigem ainult meie andelisemat ja mitmekülgsemat graafikut Ed. Viiraldit, portretistina paremat kujurit F. Sannameest ja nagu üleöö ennast meie maalikunstis uue tee rajajana maksma pannud A. Bergmanni. Ning mõelgem lõpuks veel suure-

nistusõpetaja kutse ja juba mõnda aastat teotsevad kümnetes koolides üldsusele küll vähe väljapaistvatena, kuid mitte väikese tähtsusega haridustegelastena ja kultuurikandjatena.

Igatahes — kui nõudlikult me *Pallase* koolile ka ei läheneks, kui suuri puudusi tema tegevuses ka ei leiaks, — kool on saanud möödapääsematult-vajaliseks teguriks, milleta meie oma kultuurielu enam ette kujutada ei suuda.

2.

TÄNAVUNE koolinäitus, väljapanekute arvult suurem kui kunagi varemalt, pakub iseäranis häid võimalusi kooli tegevusse pilku heita, kuna näitus on kor-

V. Melnik.

P. Aren

N. Triik

klasside ja ateljeede järjekorras. Ettevalmistusklass (õpetaja J. Wahtra) ja üldklass (õp. V. Melnik) osutavad ajakohaselt seatud elavat õppekorraldust ja õpilaste tõsist töötahet; süvenenud kiindumust töösse ja loomingulist vaimu tunned eriti üldklassi väljapanekuid vaadeldes, mille seas leidub mõnigi hästiarenenud oskusega teostatud aktijoonistus.

Maaliklass V. Ormissoni juhatusel näib viimase paari aastaga olevat kujunenud suundamäärava tähendusega teguriks maalikunsti õpetamise alal. Kui hiljuti veel K. Mäe vaimlise pärandusena õpilaste lõuenditel valitses süng, raskemeelne koloriit, koos nähtavasti A. Vabbe mõjuga seletatava koolile ebakohase ja õpilaste arengule vaevalt soodsa liigse kalduvusega ekstremismi, on nüüd üldpilt täitsa teissugune. Sünged värvitoonid on kadunud, aset andes rõõmsale, täiskõlalisele paletile igasugustes kooskõlades ja varjundites; käsitluses valitseb looduslähedus ja eluline asjalikkus. See on nähis, mida näituse puhul konstateerid vahest kõige suurema rahuldustundega.

Maali-ateljeedes (juhatajad A. Vabbe ja N.

Triik), mille tähtsamaks ülesandeks õpilaste juhtimine iseseisvale loomistööle, töötatakse silmnähtavalt suure innuga. Üksikud õpilased avaldavad juba enam-vähem kujunenud eriilmet ning on jõudnud tähelepanuväärsete saavutisteni. Nii Vabbe ateljees K. Liimann ja Triigi ateljees G. Krug. Viimane küll mitte maalijana, vaid joonistajana. Sellena osutub ta vägagi tüsedaks jõuks, kelle üksikute lehtede juures võib liialdamata kõnelda otsesest meisterlikkusest.

Tugevama keskkoha maalikunsti alal moodustavad näitusel meisterateljees töötav E. Lep ja lõpetaja Ed. Timbermann. Esimene, kunstihariduse saanud mitme õpetaja, peamiselt P. Areni juhatusel, on märkimist leidnud varemaltki, esinemise puhul Tallinna kunstinäitustel. Nüüdki näeme talt rea maale, mis kõnelevad andekusest ja püsivast tööst; eriti olgu see rõhutatud punases siidkleidis naisportree kohta. A. Vabbe õpilane Timbermann näib olevat eelmisest peenemaitselisem ja omapärasem — eeldused, mis lubavad temast paljugi loota. Tõsi küll, ta suur *Prü. Ü. portree* on käsiteldud kaunis pinnapealselt, ent vähemates teostes, nagu *Vana-Antsla*

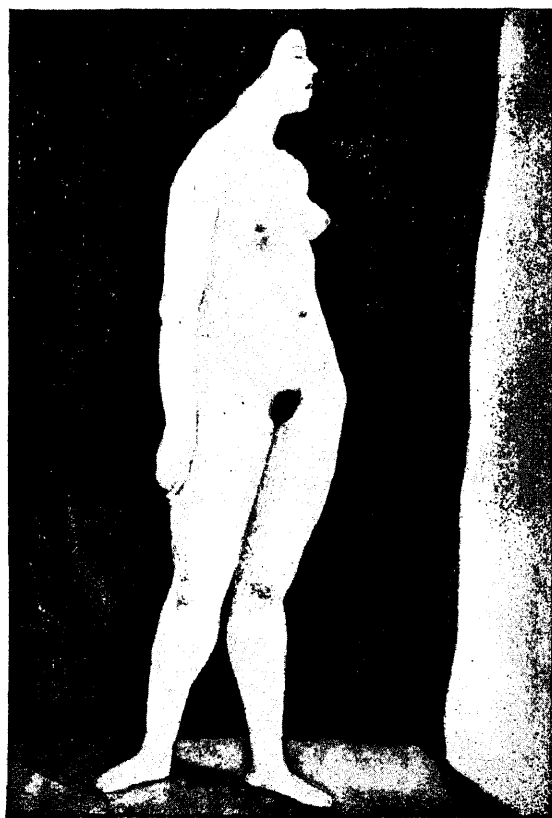
JOHANN KÖLER

FR. R. KREUTZWALDI PORTREE (1864)

ED. TIMBERMANN

PRL. Ü. PORTREE

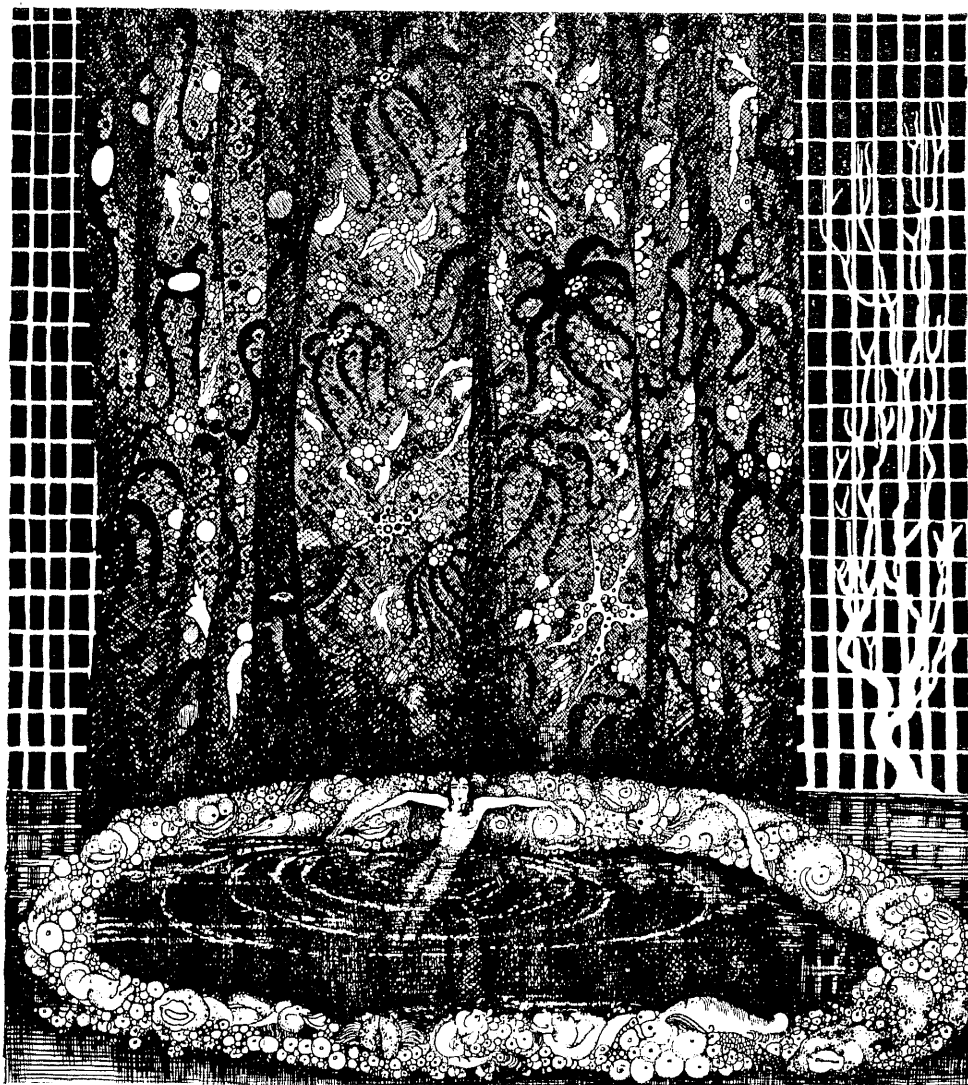
ED. TIMBERMANN

AKT (akvarell)

E. LEPS

PORTREE

E. ESTAM

ILLUSTR. *Androgüüni päev*

maastik I ja *Interjäär*, avaldub lepitavalt suurem loomistihedus, elulisus ja värskus — vourused, mitte väga sagedased meie maalijate juures.

Graafika-ateljee (ajut. juhat. P. Aren) jätab võrdlemisi kahvatu mulje. Siin tundub kõige vähem tööintensiivsust ning oskuslikult juhatavat kätt. Skulptuuri-ateljee (õpet. A. Starkopf) mõjub vastupidiselt, — õpilaste arvukas töödekogus tundub vahest liigagi palju õpetajat. Skulptuuri õppijate seas ei näi seekord olevat eriliselt väljapaistvaid jõude, erandina võttes individuaalsema ilmega meisterateljee õpilast J. Hirsch'i.

Kokkuvõttes kõneleb näitus vaatlejale, et koolis on töötatud läbiseigi väga heade tulemustega, et õpetamine on seatud üldiselt hästi ja et koolist on tõusmas uusi andelisi jõude.

3.

OMETI — koolil on ka puudusi. Ja see ei võigi olla teisiti, kui arvesse võtta neid aineliselt äärmiselt kitsaid tingimusi, milles koolil on tulnud töötada, kui mitte unustada nende toetussummade vähesust, mis kool saanud riigilt ja omavalitsustelt. Kõige suurema puu-

dusena paistab silma sisseseadete puudulikkus, eriti graafika-ateljees. Siin on kõige kiiremas korras abi vaja. et selle kunstiala õpetamist ja õppimisvõimalusi tõsta vähegi ajakohasemale kõrgusele. See esiteks. Teiseks on möödapääsmatuks vajaduseks praegu ajutise õppejõuga täidetud graafika-ateljee juhataja koha täitmine eriteadlase-graafikuga, kes peensusteni valdaks kõiki graafilisi tehnikaid ning kes loomulikult ka loova jõuna õpilastele suudaks olla eeskujuks ja ergutajaks. Edasi paistab silma, et koolis peaaegu sugugi ei tehta tegemist akvaalale on vajalik juba üksi joonistusõpetajate ettevalmistamise seisukohalt. Kahtlemata tuleks laiendada ka kooli teoreetiliste ainete õppekava, kunstiajaloo kursuse kõrval vähemalt paarikümnetunnilise loengutesarja ulatuses korraldades ka tutvunemist kodumaa muinaskultuuriga ja rahvakunstiga, mis loodetavasti tekitaks kasvavas kunstnikkonnas huvi meie mineviku vastu ning mõjuks kaasa ajaloolise ainestiku esiletõusule meie praegu kujunduslikult sisult vägagi ühekülgses loovas kunstis.

Peame püüdma selle poole, et *Pallase* kunstikoolist kujuneks tõeline kõrgem kunstiasutis — kunstideakadeemia.

TALLINNA KUNSTIKIRI

MÕÖDUNUD kuu kunstiliseks suursündmuseks olid Riia Vene Draamateatri külaskäguetendused. Kordkorralt on jõudnud selle teatri kunstilise väärtuse tundmine ja tunnustamine ka eesti teatriharrastajateni, kuna juba enne seda on see teater mänginud paljudegi meie teatrite repertuaari koostamisel juhtivat osa, kuigi seda pole tahtnud tunnustada meie teatrite juhid, tahtes olla eeskava koostamisel näiliseltki iseseisvad, aga samal ajal võttes repertuaari just neid näidendeid, mida Riia Vene Draamateatris on varemni suurema menuga mängitud ja mida mõni eesti teatri tegelane oli näinud sel laval. See teater ja saksa ajakiri *Das Theater* ongi need kaks ammutamatut allikat, mille andmetel koostavad meie teatrite juhid oma hooaja kavasad. Kui selline ühekülgsus on hukkamõistetav ja seletatav ning vabandatav üksi meie juhtivate teatrite juhtide haridusliku tasemi madalusega, siis on aga Riia Vene Draamateatri külaskäigud ise mõjutanud meie teatritegelastest just näitlejaid nende lavalises arengus.

Eelmises kirjas oli juttu, milliste raskustega oli seotud seekord Riia vene teatri nüüdne siiasõit.

Riia vene teatri nõrgemaks küljeks on õieti tema äärmiselt suurte võnkumistega repertuaar, mis sisaldab täiesti tühiseid melodraame, nagu on ta toonud neid kaasa iga külaskäigu puhul ja seegi kord, kuid sealkõrval on selle teatri repertuaari teiseks suureks vooruseks, et ta võtab oma mängukavva väga nobedalt iga mujal maailmas suuremat tähelepanu äratanud lavateose, seistes seega alati lavauudiste kursis. Repertuaari võnkumised on muidugi seletatavad sellega, et teater püüab rahuldada kõige mitmekesisema publiku maitset, kuid samuti on selles oluliselt kaasa rääkiv seegi asjaolu, et selle teatri juhtivate jõudude hulgas puuduvad suuremate kirjanduslikkude ambitsioonidega inimesed, vaid kõik juhtivad jõud, alates direktoriga, on rõhkem näitlejaskonda kuuluvad oma otsekohestelt kunstihuvideelt. Sellega ongi seletatav selle teatri kõrge näitekunstilise tasem, milleni ei küündi ükski teater väljaspool Nõukogude Venemaad, sest teise paremana arvesse tulev vene teater, Moskva Kunstiteatri välismaale jäänud kild, on liiga kivilinenud sesse mängustiili, mille nad pärinud Moskva Kunstiteatrist eraldumise päevilt ja millise mängustiili nad on alal hoidnud mingi pihimusena, seda edasi arendamata. Vähemalt sellise mulje jättis mulle selle teatri *Onu Vanja* etendus läinud aastal Budapestis, kus teater viibis veebruari kuul ringreisil.

Seekordselt Riia Vene Draamateatri külaskäigult jätsid kõige parema mulje just kaks Nõukogude Venest pärit olevat näidendit, mis kujutavad sealset elu. Võib-olla on ses suurelt kaasamõjuv asjaolu, et oktoobri-revolutsioon on toonud vene ellu nii põhjalikud muudatused, et pildid sest tundmatust elust on juba iseenesest sedavõrd uudsed ja sellistena ka haaravad, et me vaatleme seda elu nagu kord nii ligi olmut ja nüüd kuhugi afrikalisse kaugusse nihkunut. Need kaks paremat näidendit olid: V. Katajevi *Ringi kvadratuur* ja V. Škvarkini komöödia *Kelm*. Nende kahe kõrval kahvatus kogu muu repertuaar, nii teiste vene kirjanikkude lavateosed, nagu Turgenevi *Aadli pesa* dramatiseering ja A. K. Tolstoi komöödia *Armastus* — *kuldne raamat* kui ka välismaiste kirjanikkude näidendid.

Katajevi näidend *Ringi kvadratuur* oleks nagu ehitatud Heine mottole, kes ütleb ühes laulukeses: joomee viina ja siis vahetame oma naised — oleme tõelised venelased. Sellise mottoga olekski väljendatud selle näidendi kogu sündmus, sest kõik muu, mis meie näeme laval, on vaid pildikesed nõukogude vene elust, mille omapärane murdumine on jõuliselt haarav, kuna komsomolets Vasjale on vajalikeks täienduseks komsomolets Abram, kes otsib vastusi elulisile küsimusile kommunismi käsiraamatuist. Naispere on esitatud kahe nii vastandliku kuju kaudu, nagu on seda Tonja ja Ludmilla, parteiline ja parteitu, kuna kõigi nelja kohale on kirjanik asetanud kroonivalt parteiorganisatori Flavij ja osalt ka luuletaja

Jemeljan Mustamullalise. See näidend on teinud ringi juba üle Euroopa lavade, kuna pea kõigi kultuurrahvaste teatrites on see lavateos kiitusega vastu võetud, ulatudes Tallinna Töölisteatrinigi, kes mängib seda ka päris rahuldavalt. Tõepoolest hea aga oli Katajevi näidendi mäng Riia vene teatri külaskäigu kahel etendusel, — möödudes mõlemal korral väljamüüdu majale, — kuna Vasja osa oli sellise ehtvene osadele nagu loodud näitleja kates nagu on seda K. K. Tokarževitš, kes ise on seisnud veel väga ligidal nõukogude vene elule ja selle tüüpilistele väljendustele. Kõigepealt aga on Tokarževitš andekas näitleja, kuigi vahest veidi ühekülgne oma puhtveneliste tüüpide kehastamisel.

Škvarkini *Kelmi* haaravus koosnes segatult nõukogude elu olulistest piltidest, mida aga samal ajal läbis-tavad üldnimelikud jooned: kõik tahavad olla ausad ja on samal ajal valmis tegema igasugust kelmust, kummardavad inimest, keda peavad suureks kelmiks, ning on üpris pettunud, kui just oletatud kelm osutub lihtsalt ausaks inimeseks. See üldnimelik nõrkus on asetatud kõnealuses komöödias nõukogude vene olukorda ja see aina aitab tõsta meie huvi lavateose vastu. Huvi tõusuks mõjus suurelt kaasa seegi, et J. Jakovlev mängides Vasili Telkini oli oma suurele lavaandele täiesti vastavas koomilise põhiolemusega osas ja selles muidugi eeskujuliselt suurepärase. Komöödia nimiosa mängis Studentsov, kelle lavaloomingus on väga palju välist ja tehtut, mis ei luba teda võtta lavakunstnikuna, kuna ta paremal juhul jätab külmaks või tekitab koguni eitavat suhtumist kogu tema laval olemise vastu.

Jakovlev aga elustus juba külaskäigu esimesel õhtul Saint John Ervin'i kolmevaatuselises komöödias *Mr. Frazeri kaks naist* nimiosas kohe jälle meie publiku lemmikuna, nagu ta on seda olnud iga külastuse ajal. Mõnede hästi nähtud ja õnnelikult tabatud momentide poolest pole see naljamäng just hiljalt, kuid meile tundub siiski võõrana selle komöödia anglosaaksid kuiv nali, liiga vaikne oma seltskondlikus tagasihoidlikkuses.

Selle poolest oli meile märksa vastavam Robert de Flers' ja A. de Caillavet' kolmevaatuseline komöödia *Vanaema*, mille *Estonia* lavastas varsti peale seda, kui Riia vene teater oli mänginud sama naljamängu ühel oma varasemal külastusel, kuid teise nime all: *Võrratu avantüür*. Venelaste lavastuses ja mängus keskendus peatähelepanu vanaema osale, mida mängis eeskujulise hardumuse ja südamlikkusega kogu maailma vanaemade õrnustest läbiimibunud pr. L. N. Melnikova, kuna *Estonia* mängus oli peaarõhk viidud koomilisele peigmehele ja armastajatepaarile, kes põgenevad vanaema juure. Veidi koomiliselt joonistatud, kuid otse eeskujuliselt kehastatud südamlikkus vanemate daamide osades — see on pr. Melnikova eriala, milles ta on tõepoolest võrratu ja tema mängu sellistes osades võib nautida ülima kunstilise mõnuga.

Mis öelda eeskava teistest lavateostest ja nende mängust? Teostest enestest pole just palju head öelda ja mõnegi vaatamise võimaldas üksi kunstiliselt rahuldav mäng, nagu näiteks *Kohtu eksimus*, milline melodraama on täiesti iganud oleviku laval. Paremad polnud ka *Õnneliku abielu saladus* ja *Vanus Heidelbergis*. Kuid neis kõigis sundis nii mõndagi andestama riialaste hea mäng. Võtkem näiteks kas või kõige viletsam neist, *Kohtu eksimus*, aga pr. Vedrinskaja ja mänguga! Seda suurt näitlejannat laval vaadates unustad, mis ta mängib, ja andud täieliselt tema õrna ja haarava mängu jälgimisele.

Kuid mitte ükski Riia vene draamateatri külaskäigu etendus ei toonud läinud kuul haaravat head mängu, vaid seda leidis ka *Estonias*: Grillparzeri *Medeas* ületas pr. Liina Reimann kogu oma senise lavaloomingu, jõudes Grillparzeri tragöödias oma traagiliste lavakujude haritipule, mis võrdub täiesti suurimate tragöödlannade omale. Julgen koguni väita, et Liina Reimann oma kõnealuse osaga ületab oma lavakaaslannad olevikus kõigi teiste maade ja rahvaste omadega võrreldeski. Selles

osas julgeksin soovitada Liina Reimanni esinemist ka eesti keeles mängides kas või Grillparzeri teatriks nimetatud Viini *Burgtheater*'is, ilma et kartustki tekiks menu saavutuses. *Medea* nimiosa pole mitte ükski suurim ja õilsaim, mis on andnud eesti näitlejanna tragöödias, vaid see oli ja on Liina Reimannil õilis ja kaunis osa üld-euroopalises ulatuses.

Ja mis näeme meie Liina Reimanni sellise jõulise mängu soodustusena meie teatrite üldises olukorras? Näeme ja teame, et *Estonia* jättis sellise lavateose, nagu on seda Grillparzeri *Medea* Liina Reimanniga nimiosas, kevadisele ajale, mil teatris käijate arv on alati väikesem, pealegi sellisele raskele tragöödiale tulejate arv. See oli otse meelega sokutamine, et näidend läbi kukuks, või jälle, et võimalikult väikesem arv inimesi näeks parima näitlejanna parimat mängu. Mis oli teatri juhatusel selles teguviisis suurem: kas pahatahtlikkus või jälle puupüsti rumalus? Olgu kumb tahes, kuid mõlemad on täiesti hüljatavad ja lubamatud meie teatrites. Liina Reimanni mängu aga võttis kõigil etendusil teatrisviibijate väike pere otse entusiastlikult vastu.

Tallinna kunstisündmused teistel aladel on kaunis piiratud ja vähemat tähelepanu väärivad. Nii möödus järjekordne kunstinäitus kujutavate kunstide sihtkapitali valitsuses erilist menu saavutamata ja sama saatuse osaliseks on saanud veelgi suurema õigusega rakendus-kunsti näitus samades ruumides.

Veelgi väikesema kunstilise ulatusega oli Ania Ekstone-Epsteini ja Viktor Gsovski tant-sudeõhtu Saksa Teatri ruumides. Viimane äratas Tallinnas igatahes märksa vähem imestust kui näiteks *Vanemuise* teatritele kuulutuste kaudu uue direktori otsimine. Tuleks tõsiselt kaalumisele võtta, kas poleks otstarbekohane seadusandlikul teel korraldada kas või ühes liisupoiste võtmisega meie teatritele direktorite hankimiseks sundviisilist mobilisatsiooni. Kindlasti poleks näiteks *Estonia* käsi selle puhul käinud halvemini kui möödunud direktori-vahetusel. Ja kas ei tohiks see olla õpetlik ka *Vanemuise* teatris tooni andvatele inimestele praegusel direktori-kriisil?

Bernhard Linde.

Aleksander Seel

Hariduse tasuvus rahvas

Kõneldakse haritlaste rohkusest, isegi üleprodukt-sioonist jne. Sellele on vastu vaieldud ja näidatud, et spetsialistidest on veel puuduski. Mõlematel on oma-jagu õigust. Kuid kõigi nende vaidluste juures ei ole puudutatud küsimust, millest elab meie haritlane ja kuidas see kapital, mis ta haridust omandades kulutanud, ka end tasub. Haritlane on ses asjas väga tagasihoidlik: ta võitleb küll teiste hääolu eest, peab teisi õhutama ja julgustama, kuid end peab unustama. Kaebusi praegusel kaeberohkel ajal loetakse haritlaste endi vaate järele võimatuks, ehk kui just seda mitte, siis vähemalt sellest ei tehta suurt kõmu. Ei tahaks ka siinkohal haritlaste teenistustasulist külge puudutada sellelt seisukohalt, et nuriseda. Kelle pääle? Küll aga tahaksin näidata mõningatele arvudele, mis võetud tegelikust elust, et selle kaudu juhtida tähelepanu tõelisele olukorrale, millest need, kes veel puutumata teaduste tuupimisest „parema äraelamise“ eesmärgiga, võiksid teha ka teissuguseid kaalutlusi ja nende varal vahest leida õigema tee oma elu majandusliku külje korraldamiseks.

Asetame ülikooli lõpetanud noormehe või naise kõrvu käsitöölisega. Vaatleme nende majanduslikku seisukorda nii nagu ta on. Mul on käepärast andmed trükiteaduste ametiala ja palga kohta. Võtangi aluseks need, kuna ka teistelgi sedalaadi aladel valitsevad enam-vähem samad elutingimused. Noor poiss või tüdruk, kes lõpetanud algkooli, kus õpetus tasuta, tuleb tööd õppima. Algkoolis käimisega ei ole tal tekkinud niisuguseid kul-lusid, missuguseid pärastpoole peaks tasuma. Esimese kuue kuu jooksul saab ta õpilaseks 5 krooni nädalas. Iga kuue kuu järele tõuseb ta palk nädalas ühe krooni võrra. Õppeaeg on neli aastat. Seega saab õpilane I. poolaastal 22 krooni kuus, II. poolaastal 26, III. — 33, IV. — 35, V. — 39, VI. — 44, VII. — 48, VIII. — 52 krooni. Kui inimene edasijõudja, tõstetakse ta tasu juba viimasel kahel õppepoolaastal ka kõrgemaks.

Sellel on ta õppimise aeg läbi ja ta on õppinud tööline omal alal, kes võib leiba teenida siin ja sääl. Ta on ametmees, kel ei tarvitse häbeneda oma ametit, kui ta seda hästi oskab. Palk väljaõppeajal on olnud niisugune, millega ta on ära elanud. Võlga ta ameti õppimisel pole teinud, vaid ta õppides on temale päälle makstud või antud muidu mingid äraelamisvõimalused. Nüüd saab ta õppinud töölisena juba 18 krooni nädalas. Töövilmuse ja -oskuse järele tõstetakse nüüd palka. Nii võib trükiteaduste 8 tunnilise tööpäeva juures teenida 45 krooni nädalas. Keskmiselt teenib aga trükiteaduste 23 krooni nädalas (ikkagi 8 tunnilise tööpäeva juures), seega 99 krooni kuus.

Nagu tegelik elu näitab, on tarvidus tööd teha rohkem kui 8 tundi. Ka vaimlise töö tegijad teevad praegu igal alal rohkem tööd. Kui siis töölise 8-tunnilise töö palgale arvata juure ka ületundide tasu, siis saaks tööline keskmiselt üle 100 krooni kuus. Vanemad töölised muidugi rohkem. (Keskmise trükiteaduste palk, 99 krooni kuus 8-tunnilise tööpäeva juures, oli arvatud järgmiselt: ühes töökojas asuvate nooremate ja vanemate õppinud töölise palgad olid arvatud kokku ja kogusumma jagatud töölise arvule.)

Seega teenib trükiteaduste eluea kestel vähemalt 50.000 krooni.

Vaatleme ülikooli lõpetaja seisukorda, kes õppima asus selleks, et ülikooliharidusega leida kindlat teenistust ja paremat elu.

Palju on üliõpilasele maksuma läinud teaduskonna lõpetamine? Võtame ülikoolis õppimise normaalajaks viis aastat. Jätame kõrvale kõik suvised praktikumid jne., kuid arvestame seda, et üliõpilane on pärit maalt ja läheb semestri lõpul jälle maale vanemate juure, kus ülevõlpidamine ja riie on maksuta. Kuid aastas peab ta linnas olema ikkagi 9 kuud. Kui arvata, et iga kuu üliõpilasel kulub Tartus elamiseks 70 krooni, siis teeb see

kahe semestri pääle 540 krooni ja terve studiumi aja kestel — 10 semestrit — 5400 krooni. Siia tuleb võtta veel juure 5 aastat keskkoolis käimist, kus arvame aastas väljaminekuid poole vähem kui ülikoolis, see on siis kokku 2700 krooni. Seega on ülikooli lõpetanud isik pidanud pääle algkooli veel koolis käima 10 aastat ja selle pääle kulutama vähemalt 8100 krooni. Nüüd on ta juba 24—25-aastane ja astub ellu, et leida omale vastavat teenistust.

Praegune olukord aga näitab, et ülikooli lõpetaja ei saa pääle lõpetamist kohe kohta. Ta peab praktiseerima tasuta.

Sel ajal, mil ta ilma palgata praktiseerib, peab ta raha jälle mujalt saama. Nüüd ei saa ta enam seda palgata praktikandi-aastat pidada 70 krooniga kuus, vaid tal läheb kui ülikooli lõpetanud isikul kulusid 90 krooni kuus ja seda 12 kuu kestel. See teeb välja 1080 krooni aastas. Kui hästi läheb, saab ta teisel aastal väikesepalgalise kantseleiametniku kohakese 48 krooniga kuus. Sedaviisi tuleb tal teenida veel paar aastat ja äraelamiseks iga kuu juure maksa veel teine 48 krooni, mis kahe aasta jooksul teeb välja $48 \times 24 = 1152$ krooni.

Kui ta nüüd, s. o. kolmeaastase ootamise järele saab mõne koha, siis on hästi, kuid kulusumma on tõusnud nüüd juba 10.332 kroonini. Nüüd on ta juba ligi 30-aastane mees või naine ja ta pole veel teenima saanud hakatagi, on kõik selle aja õppinud.

Samasugune seisukord on enamasti igal alal. Kuid kulutatud kapital peab kandma ka protsente. Kapital, mis ülikooli lõpetaja kuni teenistuse leidmiseni pidanud kulutama, annab koos protsentidega 11.663 krooni.

Igasugune kapitali paigutus peab end aga tasuma. Ehk kui see on laen, siis peab laenaja selle ühes protsentidega tasuma. Nii ka siin: ülikooli lõpetaja peab oma eluaja kestel niipalju teenima, et ta suudaks oma surma päeval, kui see tulekski alles 60. eluaastal, maksta viimse võlasumma, mis kogunud sellest, et ta tahtis elada haritud inimesena. Kui arvestada nii, et ülikooli lõpetaja teenib kuus keskmiselt 200 krooni, mis praegu enam-vähem keskmiseks palgaks, ja et ta elab 60 aastani ning saab teenida seda palka 30 aasta kestel. Siis oleks ülikooli lõpetanud isiku brutto-sissetulek eluea kestel 72.000 krooni. Sellest ta peab tasuma hariduse pääle kulutatud kapitali ja selle protsendid. Kui ta seda, 11.663 krooni, tasub 30 aasta kestel ühesuurustes osades, siis tuleb tal maksta aastas 1.237 kr. 22 s.

Kui need aasta-summad arvata kuude pääle, siis tuleb 30 a. kestel ainult võlga tasuda keskmiselt 103 krooni kuus. Kui arvame selle summa palgast maha, jääb puhast kuupalka järele 97 kr. Kui tahaksime olla veel täpsamad, peaksime arvesse võtma ka need summad, mis riik ja omavalitsus igale õpilasele ja üliõpilasele juure maksab. See annaks veel kurvema pildi. Eelmise arvestuse järgi on aga seisukord järgmine: õppinud töölise puhast sissetulek kuus on 10 krooni, ülikooli lõpetanud isiku oma aga 97 krooni.

Tõuseb küsimus, kas maksab tervelt pool eluaega õppida ja närve kulutada ning halva ülevõlpidamise juures tervist rikkuda? Ja kui praegune olukord edasi kestab, missugune garantii on selleks, et ülikooli lõpetanud isik üldse saab 200 kroonise kuupalgaga koha? Juba praegune elu näitab, et õppima peab ainult oma kapitaliga. Kes laenu teeb, selle palk kulub ainuüksi protsentide tasumiseks, kuna kapital ise jääb sõprade tasuda.

Selline olukord peab sundima igauht, kes pole aetud puht-teadusliku töö tegemise huvist, küsimust enne põhjalikumalt kaaluma, kui ta tahab ülikooli astuda ja lõpetades leida „kergemat ja lahedamat äraelamise võimalust“.

Kahjuks pole meie koolid seni ka kuigi palju õppiva noorsoo hääks teinud ses suhtes, et neis kasvatada praktilist meelt, ega õpetanud neid hindama aega, ja seda ümber arvama rahale. Igal ei ole mitte nii vastuvõtlik meel, et ta saaks õhust taibata selle õige tee, päälegi nüüd, kus teid nii määratu palju ja kõik avatud ning vabad. Ei taha ülaltooduga öelda, et akadeemiline haridus oleks õnnetuseks. Kõigile mitte, kuid ühele osale tingimata. Suur osa rahvast näeb oma õnne ja elu ideaali ikkagi varanduses. Kuid meie oleksime ülekohtused, kui meie ei näitaks teed neile, kes seda tahavad, kuidas varandusi saada. Endisel ajal oli asi selge: ülikool andis koha, millega võidi katta üliõpilas- ja keskkoolipõlve väljaminekud ja kulutused lühikese aja kestel pääle ülikooli lõpetamist. Kes just pillaja polnud, võis küllalt jõukalt elada ja varandustki koguda. Kuigi siis ka käsitöölise seisukord oli parem, vahekord oli aga ikkagi ülikooli haridusega inimese kasuks. Juba puht-tululiselt. Oli loomulik, et siis juhiti kõik silmad kõrgema hariduse poole ja selle alla pandi meeeldi kapitali, sest see kandis nii häid protsente. Nagu eeltoodust näha, on olukord täitsa muutunud ja majanduslik tasuvus omandanud teise ilme. Praegune aeg nõuab ümberhindamist. Vähemalt selgitust, et pettumusi ära hoida. Noored peavad seski suhtes olema vabad eelarvamusest.

«OLION»

ilmub ka suvekuudel.

Järgmine nr. ilmub Tartu laulupeo puhul vastavasisulisena. Su vituskohad, hoolitsege oma reklaami eest!

Toimetus ja talitus Riia t. 64—3. Tel. 5-42.

Jaan Kärner

Eesti kirjanduse härrad ja ääremaamehed

MEIE kirjanikkude omavaheline sissisõda on kahtlemata teretunud nähtus seltskonna kirjandusevaenuliselt häälestatud vaimulaadile. Ajalehete sagedased piibujutud kajastavad üsna varjamatult seda kahjurõõmu, mida noorurite ja vanurite vastastikune ning viimaste omavaheline heitlus esile kutsub meie vaimse väikekodanluse ridades. Nõndanimetatud kirjandusnädal möödus juba täieliselt häbenemata ilkumise tähe all: kui kirjanikud materdasid üksteist, kuidas iganes oskasid, siis ka „tuntud seltskonnategelased“ ei tunnud enam tõket, vaid nüpeldasid kõiki kirjanikke üheskoos. *Kirjanduslikul Orbiidil* annab tänaseni jätkata neid suuri saunapäevi, ja teadlikult või ebateadlikult ta õonestab pinda meie kirjanduse ning kirjanike jalge alt. Raamatud jäävad pleekima kaupluste akendele, *Orbiit* isegi on hinge vaakumas, ja meie kirjanike enamuse seisukord muutub järjest raskemaks.

Oma eelmises artiklis *Olion* teises ma juhtisin vähelepanu kirjanikkude omavahelise jalustrabamise mõttetusele ja ametivennalise solidariteedi tarvilikkusele. Minu enam kui tagasihoidlikele väljendusile vastati *K. Orbiidis* esimestel lehekülgedel teoreetiliste targutustega väidet vastu, mida ma sugugi ei avaldanud („Kärner näib arvatavat“, oletati sääli), viimasel leheküljel aga mõnitusega, mis pidi riivama minu isikut. Kuid küsimus ei seisa siin mitte mõne üksiku isikus, vaid sel on hoopis laiem ulatus. Allakirjutanule adresseeritud lahtises kirjas (*K. O.* nr. 6) Oskar Loorits kirjutab muu seas: „Aususe ja vastutuse nõue on praegu üldiselt nii kategooriline, et peab eranditult maksma ka kõigi boheemlaste kohta — mitte ainult isiklikus eraelus, vaid ka sotsiaalses kohustustundes ja loomingus... Nooreestlaste propageeritud esteetilise kultuuri kõrval ka enam eetilist kultuuri!“ See on ilus hüüdsõna, mille vastu ma ei mõtlekski vaielda, kui see oleks määratud täpsamini ja suunatud õigesse kohta. Nii üldsõnalisena see nõue ometi jätab ruumi mitmesuguseile kahklusile. Kui tänapäeval enam ei ole olemas kõigile kohustavat sotsiaalset eetikat ega moraali, kui kogu inimkond on jagunenud kahte vastakasse leeri: Maksvat Korda säilitavaks ja kujuteldud Tulevikuriigi eest võitlevaks, kummaga siis peaks liituma kirjanik, kumma kategooriline imperatiiv oleks õige ja kumma oma hüljatav? Vastanud selle küsimuse: kirjanik käigu oma südame hääle järele (see ju olekski aus ja kohusetundlik), kes aga julgeks väita, et see või teine eesti kirjanik, olgu ta keskur või vanur, seni oleks olnud nii alatu ning vastutuslase, et ta oleks salanud oma mina ja kirjutanud midagi oma parima veendumuse vastu? Kuigi meie keskurid ja vanurid vist ei ole Tulevikuriigi kummardajad, nad ei ole keegi kaitsnud ega ülistanud ka mitte seda erakonnapoliitilist ja tulunduslikku korruptsiooni, mis nii imelikult lobbab meie väikeses Eestis.

See tõuslik laiutamine ning üle jõu elamine, mis tuhanded majapidamised on viinud pankroti äärel ja ähvardab koguni riigi aluseid (ainult meie tööerakondlasist

ja asunistest riigimeeste kitsa arusaamise järele on kõik korras, kuigi riigi eelarvet tuleb täita välislaenu abil) — selline elupoliitika tõesti ei ole see, mida tuleks kirjanikul pooldada. Kuid veidral viisil meie süüdistajad ei pööra oma piike sinna, kus ausust ning vastutust on kõige vähem, vaid nokitsevad kirjanduse ja koguni kirjanike eraelu kallal, nagu oleksid need ja ainult need süüdi „Eesti elu“ väärnähatusis. Nad valavad pisaraid, et meie kehva kukru juures kultuurkapitalist (olgu üsna viletsate veeringutega) toetatakse mõningaid „kutselisi“ keskureid, aga seda nad ei näe, kuidas teisel miljonid pillutakse igasuguseile pankrotimeistritele, mõnikord rohkem kui miljon toetust määratakse üheainsale „tulevasele“ pangadirektorile välismaiseks õperisiks... Nad vihastuvad, kui see või teine kirjanik mõnesajakroonilise aastastipendiumi juures käisest ei puista väärtteoseid, aga sellest nad ei hooli, et meil on karjakaupa kõrgepalgalisi isandaid, et neil on erakonna armust sageli koguni kolmeli kohta, ilma et nad teeksid mingit produktiivset tööd.

Ma ei taha mitte väita, nagu oleksid meie „boheemlased“ ideaalsed inimesed ja töömehed (ajajärgu laiutamise- ning ulatsemistõbi on mõnelegi neist hakanud külge), aga süüdistada neid autuses ja vastutustunde puuduses ma ometi ei sõanda. Kui mõnel moralistil on himu tungida koguni nende eraellu, siis tahaks vägisi vastata Dantoni sõnadega Georg Büchneri samanimelisest draamast: „Oled sina siis taeva politseisõdur? Ja kui sa ei saa sama rahulikult päält vaadata kui sinu armas Jumal, siis hoia endal taskurätik silmade ees.“ Oletades vaesel eesti kirjanikulgi hingenatukest, ärgem sorigem nii agarasti selle kallal. Otsustagem tema üle ta teoste, aga mitte ta *Loomingu* niikuinii tasutavate avansside või teine kord ära jääda võiva kõrtsiarve järele. Pankrotimeistreid „boheemlaste“ keskel seni veel ei leidu, ja ainsa noore vekslivõltsija aitasid noorurid ise Liitu, et saada juure häällugupeetud kirjanduslooprofessori läbikukutamiseks juhatuse valimisel.

Ma ei kahtle põrmugi orbiitlasist kirjanike hääs tahtes, aga minu arust nende tahtepingutused on, olgu teadlikult või ebateadlikult, võtnud pisut võõra suuna. Selle asemel, et võidelda oma huvide eest ametiühingulisel alusel koos vanemate kolleegidega, nad haaravad häälteenamusega Liidu ja selle asutised ning pistavad materdama kõiki, „kes olnud enne neid“. Väliselt lastakse paista, nagu oleks see sündinud mingi kõrge eetilise kultuuri nimel, aga sisuliselt nende eetika ei lähe milleski lahku valitsevast moraalist. Saanud kirjanduse ääremaameestest härradeks, s. o. teiste üle otsustajaks, nad omandavad sama härrandliku mõtte- ja teoviisi, mis iseloomustab valitsusehimulisi tõusikuid: upitada ning ülistada endid ja kiusata ning mõnitada teisitimõtlejaid. Eesti rahvas on ju liiga väike selleks, et siin oleks ruumi kümneil kuulsail kirjanikel, ja kultuurkapitalist jätkub „õiget moodi“ vahest ainult neljale, viiele.

Muide, kui asi puutub kultuurkapitali (ning üldse rahasse) ja kuulsusse, siis lähevad ka keskurid ja vanurid oma vahel ägedaks. Neis asjus nii mitmelgi on sedavõrt „hale süda“, et nad kuidagi ei või näha, et teisel hästi läheb. Ja kui kellelgi hakkab minema halvasti, siis nad on kohe mitmekesi man teda tagant liikkamas. Veel hiljuti on sellist „haledat südant“ maitsta saanud Henrik Visnapuu ja allakirjutanu. Nende mõlemate tõelisi ja kujuteldud „konnasilmi“ opereeritakse nii radikaalselt, nagu ei oleks neil üldse enam tervet kohta ihus ega hinges. Mulle isiklikult ei tee see muidugi külma ega sooja, et kirjanikkude ühises häälekandjas Sänna trubaduur oma naise ülistamise kõrval minu *Tormilüüra* arvustuse pähe mõnitab minu isikut: eks see ole kättemaks *Toomapäeva* lahingu eest, millest trubaduur teatavasti võitjana välja ei tulnud. Ma naeran koguni, kui kirjandusnädalal sama *Tormilüüra* kogu minu „andenatukesega“ maha materdab keegi noorur, kelle labaseid vemmälvärssse ma omal ajal ei avaldanud. *A propos*, see *Tormilüüra* — ta on teatud mõttes tõesti sünnitanud ette aimatud „tormi“. Aga siin ma tõrjun kategooriliselt tagasi minule omistatud *mania gloriosa* ja „kirjanduslikkude kaaslaste näägutamise“. Oma satiirilisis ja iroonilisis salmikuis ma ei ole ju kedagi nimetanud nimepidi, ma ei ole patustanud isegi mitte selliste pühendustega, milliseid kolm geniaalset noorurit on lisanud oma *Bumerangile*. Kui mu *Tormilüüra* siiski on vihasanud mõnda meest, siis ma ei saa midagi parata: eks ütle ju eesti vanasõna, et see koer karjatab, keda kaigas puudutab. Oma salmikuis ma tõesti mitte ei mõtelnud Adsonit, Antsonit ega Schützi. Mõtlesin vaid seda isikliku kättemaksu ja väiklase norimise meetodit, mis paraku maad võtab meie kirjanikkude ühiseis asjus — kahjuks kõigile meile ja kogu kirjandusele.

Noor-Eesti ja *Siuru* päevist meil on lokanud sõbra-

arvustus ja teisitimõtlejate materdamine. Rühmaliikumisis on üles upitatud ja üle hinnatud nii mõndagi kergatsit kirjanduslikku käsitöölist ja kõrvale tõrjutud tõsiseid töömehi, kellel on olnud ausust ja vastutustunnet. Kui nüüd meie ülikooli nooremad kirjatargad oleks jalule seadnud erapooletu, õiglase arvustuse — meie kirjutamata kirjanduselugu vajab seda, — siis oleks nende *Orbiit* olnud kõigiti teretulnud. Aga paraku näeme *Orbiidi* rühmas *Noor-Eesti* ja *Siuru* hüljatavate traditsioonide jätkamist: oma meeste kõrgelekergitamist ja teisitimõtlejate mahasurumist ja viimast ka mitte niipalju kirjandusliku loomingu kui isiklikkude arvete põhjal. Oma mehe kohta avaldatakse kiitvaid arvustisi koguni kahes trükis korraga (*O. Urgardi* arvustised *M. Jürna* „Ühe armastuse“ puhul *Postimehes* ja *Olionis*), aga samaväärtuslikke „vaenlasi“ arvatakse hääks ainult nõõgata. Eesti rahvas on ju väike, kultuurkapital kasin: löõgem siis rühma, tõrjugem teised eest ja valitsegem ise! Ma ei taha kinnitada, et selline „ideoloogia“ oleks praeguse rühmaliikumise ainus või päämine tõukejõud, aga nii mõnegi kirjaniku juures see torkab nii teravasti silma, et ei saa enam olla kahtlust. Mõnegi „uue eetika“ all on varjul kibedus oma tagasitõrjutud auahnuse pärast ja kadedus nende vastu, „kes on tõeliselt kultuurkapitali suuremate summade man“ (*O. Urgardi* sõnad). Kaebekäigud haridusministeeriumi, väljaastumised Liidust ja Liidu juhatusest, ägetsemised Werneri kohvikus — kõik see on ju üldiselt teada. Lugevale publikule jääb mulje, nagu ei oleks kirjanikel enam muud tehagi kui kakelda üksteisega kultuurkapitali summade pärast. Ja see mulje on alandav ning teeb kahju kogu meie kirjanikepererele ja kirjandusele.

Kirjanike omavahelised tülid võiksid väga hästi jääda Liidu nelja seina vahele. Selle asemel tuleks avalikult kõrgel hoida vaimsuse lippu. Enam eetilist kultuuri nõudku igauks kõigepäält iseendalt.

EESTI KEELE JA KIRJANDUSE ÕPETUSE MIINIMUM KESKKOOLIS

VASTUMÄRKUSEKS HR. JOH. AAVIK'ULE.

„Kas siis jelle maa feel
Laulotules ei voi
Taevani tuisetes illes
Sõgatust ommale õpida?“

K. J. Peterson.

VIIMASEL ajal on avaldunud ohtraid arvustusi eesti keele ja kirjanduse õpetuse kohta keskkoolis. Olmade (tõsiasjade) põhjal on väidetud, et meie keskkool ei suuda anda abiturientidele tarvilikku oskust õigekeelsuses ega iseseisvat kriitilist orientatsiooni kirjanduses. Ning põhjusi loetletakse ridu.

„*Olionis*“ s. a. nr. nr. 1 ja 2 haarab hr. Joh. Aavik eesti keele ja kirjanduse õpetuse koolis ulatuslikuma ülevaate ning arvustuse alla ja väidab kategooriliselt: „noore eestlase pääaju tuleb keskkoolist välja peaaegu *tabula rasa*’na teoreetiliste teadmiste poolest eesti keeles.“ („*Olion*“ nr. 1, lk. 14).

Hr. Aaviku artikli põhitähtsus seisab meie kultuuris

ülitähtsa küsimuse uues algatuses, kuid osa tema olukorra parandus-ettepanekuist kannab utopistlikku tegumoodu. Juba eeltoodud, minu harvendatud väitest ilmub, et autor kaldub liialdusisse ning üldistusisse*). Kui meie viie aasta jooksul vähegi kas või kriitigi kulutame ja õpilasil kulutada laseme seinatahvliil, siis jääb noore aju tahvlilegi mõni kirjake — ka „teoreetiliste teadmiste poolest“. Et aga osa õpilasi (ja kahjuks suur osa) gümnaasiumist välja astub puuduliku keelelise ettevalmistusega: piiratud võõrsõnavaraga, abitusega kompositsioonis ja stiilis, jah — isegi ortograafilise ja morfoloogilise nõrkusega — seda kõike võime andmete põhjal niitada ning kinnitada ühes hr. Aavikuga, et „on ebaloomulik, lubamatu seisukord“.

Aga kuidas tuua parandust? Milles peituvad meie keeleliste nõrkuste pääpõhjused ja kuidas kõrvaldada neid?

*) Õpetajad, meie idealistlikud kaunishinged — Pagnol'i *Topaze*'id, võivad 125% palgaolude parandust küll ainult unes näha,

Hr. Aaviku kaheksa punkti all asjalikumalt märgendatud põhjused on arvestatavad tegurid meie pinnalises keelekultuuris. Ometi ei saa möönda, et meie kirjanduse õpetuse praegusest „lõviosast“ jätkuks aega küllaldaselt keeleõpetuse viimistlustööle. Hr. Aavik eksib väites, et õpetame keelt sama vähe kui suurrahvad oma keelt. Allakirjutanul on olnud käepärast andmeid mõne suure ja suurema rahva emakeele käsitluse kohta läänest ja põhjast**). Need kõik kinnitavad, et meie siin õpetame suhteliselt liiga vähe emakeele- ja esteetilist kultuuri. See pärast varume veel ühe põhjuse, miks meil emakeelekultuur on nii jõuetu. See on liiga piiratud tundide arv, eriti reaal-, kommerts- ja tehnikagümnaasiumis.

Edasi olgu tähendatud, et hr. Aavikul näib olevat ultra-subjektiivne mõõt ning kaal meie kirjanduse kvaliteedi võrdluspulgale asetamisel „suurrahvaste“ kirjanduse väärtusega:

„Nende (saksa, prantsuse, inglise, vene) kirjandused on meie omast mitu kümmend korda suuremad ja vähemalt 10 korda väärtuslikumad. Sää! on, mida läbi võtta. Seda maksab õpetada.“ („Olion“ nr. 2, lk. 25).

Seda üpris ebakultuurilist ebausku võib iga kodanik enesele pühitseda, ent eestimeelsele avalikkusele tänapäeval õpetama tulla seda väärtuste-astmikku tähendab ignoreerida meie vaevaga kättevõidetud kultuurikõrgusi. See kõlab umbes samal viisil, mil meie mõnedki kirjanduslikud autoriteedid ise möödunud kirjandusepäevil kuulutasid moodsaid mäejutlusi: Öndsad on need, kes vähe loevad, sest nende ees on kübarakergitus.

Meie ei tohi avalikult ilmselt kultuurivaenu külvata, kui meil ometigi leidub mõni tippsaavutis, kui meil on mõnigi oma kultuuri omapärane ilotaim. Me näeme millegi pärast kaugele, aga oma ligemat ümbrust, oma kodu ei näe me tihti mitte. Ning kauges kumab kõik „vähemalt 10 korda“ kenam. — Sää! on... seda maksab...

Aga meilgi on. Meil on kas või Kalevipoeg. Me tunneme veel päevi, mil tuli too sangar ja ütles: eestlane, armas maarahvas, sinu sugupõlved kanduvad kuningateni. Sa oled kangelasrahvas: oled sarviktaadi sidunud. Meil on rahvusliku renessansi lõkenduslaulik — tulitähht Koidula. „Tasuja“ ja „Mahtra sõda“ on surunud vanderusikaisse meie poegade pihkusid ning kiirendanud verevoolu vabadusele. „Noor-Eesti“ raius ilukirjanduse akna Euroopasse: vabanes tuuletõmme säält siia, siit sinagi. Meil on Suits, Tuglas, Tammsaare. Ning noorile peame noid luulesangareid ometi näitama.

Suured elujõu tagavarad peituvad kunstis, usus. Neid varasalvi peame rakendama noorsoo kasvatustegevusel. Eriti tänapäeval, mil elujõud, eluusk nii napiks on saamas, mil nagu tihti ei nähtagi elu sügavamat sisuolemust, on ülitähtis esteetilis-estiline õppeprintsip. Meie päevil on vähe, et noored loevad läbi mõne ilukirjandusliku teose ning tagantjärele mäletsevad kuidagi selle „sisu“. Tänapäeva inimene peab kunstiteose võimalikult ammutavalt läbi tundma, läbi elama — omandama: omaks igaveseks vaimuvaraks kaasa võtma. Ja see nõuab aega. Aga — meile on antud ju aeg elada.

***) Teame ju, et õppekursuski on mujal ilmas hari-likult pikem kui meil: 12—13 õppeaastat.

Juba see tähendatud eriline olukord tänapäeval ei luba näha kirjanduse kultuuri õpetamises asjatut ajaraiskamist, vaid tarviliku hingetoiduse jagamist janunevale võrsuvalle südamele. Aga sellele ülesandele lisandub ju mitmeid-setmeid teisi: sää! rahvusliku eneseteadvuse tõhustamine, siin ühiskondlik-ilmavaateline juuritlus jne. jne. Neid ekspansiivseid ülesandeid tunnevad väga hästi tegelikud kirjanduse pedagoogid. Sellepärast — olgugi et on vähe tunde antud meil emakeele õpetuseks, ei tuleks allakirjutanu arvates ometi keeleõpetusele leida aega kirjandusekava kärpimise kaudu.

Aga kust saame meie uut aega ja jõudu olukorra parandamiseks? Või veeretame kõik süü, põhjuste kogumi algkooli õlule? Nõuame, et algkool juba teostaks korralikumalt oma ülesande? Ehk toovad loomulikuma lahenduse hr. Aaviku poolt propageeritavad obligatoorsed õpperaamatud?

Algkoolis omandatavate teadmiste ja oskuste sihü emakeele alal on ka iseseisev selge kõne- ja kirjaoskus, kuid kõige kaugemale jääb algkooli lõpetaja just viimastest tähtsast sihisest. Aga lammutavast süüdistustööd ei maksa siin algkooligagi teha. Ka siin on omad takistavad põhjused. Eks ole algkooli õppekavaski vähe ruumi emakeelele, eriti kahes viimases klassis (4 tundi näd.). Ning teine takistav tegur peitub õpilastes enestes, nende nooruses. Me teame, et täiskasvanu ettekujutusviisile — konkreetselt abstraktselt — jõuab laps alles 14.—15. eluaastas, s. o. algkooli kasvatuspiiridest välja ulatuvas vanaduses. Seepärast jääb õppekeskustuskohaks ning kõigi puuduste loomulikuks kõrvaldajaks ning teadmiste ja oskuste süvendajaks ja kõrgemaks kasvatuslikkude ülesannete talitlejaks ikkagi keskkool — gümnaasium.

Meie gümnaasiumile on palju usaldatud: tema käsib on ka üliskoolile otsene ettevalmistus. Gümnaasiumilt tuleb seepärast palju nõuda. Enam kui senini on nõutud.

Hr. Joh. Aaviku nõuded emakeele õpetuse alal on loomulikud just keele käsitluse nõuete poolest. Ent tema ilukirjanduslik miinimum ei rahulda. Liiga kokkusurutud on see kirjanduse käsitlus, mis mahub 200-leheküljelise krestomaatia kaante vahele. Isiklikult olen kirjandusloolise krestomaatia vastane keskkoolis, sest kardan (ja olen ka tegelikult tunnud), et lugemikud teevad teosed äärmärkusteks, igavaks, ametlikult-kuivaks; luule värskuse otsene mõju puudub lugemiku kirjanduslikul vahetalitusel*). Häägi lugemik — kunstiteos-lugemikki — on ainult entsüklopeedia, mis sobib küll algkoolile, kus õpilane on veel väeti huvitavat ning kasulikku raamatujahti pidama. Vaba, iseseisev teose käsitlus, hääde teoste kaanest kaaneni läbiuurimine — see on ülim kirjanduskultuurilise inimese siht, mida peame juba õpetades näitama ning taotlema. Emakeele õpetusel keskkoolis on apriorseks õpetuse suurmeistriks ilukirjanduslik teos ise oma avarustega ning iluväljadega. Juht, tegelik korraldaja, töö järelevalvaja on emakeele õpetaja. Õpperaamat — ka hästitoimetatud õpperaamat — on ikkagi kaudne ning kõrvalisem abiläte kirjanduse käsitlusel. Muidugi ei eita see seik kirjanduse ajaloo ja poeetika väärtust õpetaja õppevaeva kergendamise suhtes. Kuid õigekeel-

*) Seda suurt lugemikkude puudust tunnustab ka hr. Aavik, „Olion“ nr. 2, lk. 27.

suse-õpetusele loodetavat alustuge ei jõua lunastada hr. Aaviku oodatav obligatoorne triloogia.

Lõpuks lubatagu riivata keskkooli keeleõpetuse küsimusega tihti ühendusse asetatud keeleuueenduse küsimust. Hr. Aavik on omal ajal propageerinud hooletidi keeleuueenduslikku liikumist koolinoorsoos („Tõusmed“ 1927, nr. 4 ja „Kevadik“ 1928/29, nr. 3). Nüüd aga („Olion“ nr. 2) märgib ta tagasihoidlikumalt keeleuueenduse kõrge- maisse klassidesse mahutatavaks. Isiklikult pooldan seisukohta, et keeleuueenduslikud küsimused kui niisugused, s. t. ettepaneku astmes olevad uuendused, ei kuulu keskkooli õppegevuse raamistikku. Kool ei tohi olla mingi- alaliseks katselavaks. Koolis peavad katsetatud sammud, läbitallatud teed tarvitamist leidma. Kõrvalvõimaluste ummikusse hälvib noor kergesti. Tarvituselevõetud uus- keelendite omandamine nõuab noorsoolt isegi küllaldast pingutusjõudu. Ning hr. Aavik ja ta jüngrid võivad õnnelikud olla, et nii palju nende ettepanekuist on saanud juba tegeliku üldkeele raudvaraks.

*

Kokkuvõttena olgu tähendatud, et hr. Aaviku põhi- väitega — keele enda ja eriti õigekeelsuse õpetamist tu- leks laiendada ja rohkem rõhutada niihästi alg- kui keskkoolis — tuleb igal emakeele õpetajal ühineda täiesti. Keskkooli keeleõpetus tuleks korraldada kahele kesken- disele (kontsentriile). Esimesse keskendisse kuuluksid 1., 2. ja 3., teise 4. ja 5. keskkooli klass. Esimese kes- kendise ametlikuks kursuseks oleks keeleõpetuse süste- maatiline üldkäsitus vastavate harjutustega, teise kes- kendisse kuuluks keelesüsteemi süvenduskursus, õigekeel- suslike normide kodifitseerimine, stilistiliste avar- duste silmapiiristamine, kompositsiooniliste võimete väl- jaarendamine jne. Aga seks aega reserveerida ei tuleks mitte kirjandusekäsitus kitsastest tundidest, vaid ema- keele õpetamise tähtsust (ja kui soovitakse, siis ka vöö-

raid eeskujusid) silmas pidades, tuleks meil nende tun- dide arvu suurendamisele mõelda. Keskkooli 1. kl. tuleks lisandada 2 nädalatundi, 2.—5. kl. 1 tund nädalas*). Siis võiksime pühendada 1. klassis keele ning kirja õpetusele 4 tundi, kirjanduse ning kõne õpetuseks jätkuks 2 tun- nist. 2. klassis väheneks emakeele õpetuse tundidemäär 1 tunni võrra keele tundide arvel. 3. klassist alates koor- dineeruks õpetus gümn. harude kohaselt: humanitaargüm- naasiumis 5 nädalatunnist omandaks kirjandus ülekaalu: 3 tundi nädalas, teistes harudes 4 nädalatunni juures võiks võrdset kasutada aega keele ja kirjanduse õpetusele.

Siis sooritaks emakeele ja kirjanduse õpetus gym- naasiumis oma tarviliku miinimum-ülesande: annaks abi- turientidele tegeliku õigekeelsuse põhjen- datud oskuse, eneseavalduse disposit- siooni rakendusvõime ja ilukirjandusli- kule teosele iseseisva kriitilise süven- datud suhtumisjõu — ka palgakõrgenduse, kres- tomaatiata.

Emakeele ja emakeelse kirjanduskultuuri armastuse ning hindamise süvendustee käib läbi kooli, kooli kaudu. Kool peab seisma elava kultuuri arengu teenistuses. Ning mis on väärtuslikum, elavam, püsivam kui luule-kultuur, kui vaimne varastu. Sellest varandusest peavad osa saa- ma ning selle hüvitusse juure kandma uusi lisaväärtusi me järelpõlvlastel.

Sest vaimset isescisvat Ecstit ei hävi- ta ükski atak.

A. Vaigla

*) Eriti tähtis on 1. kl. tundidearvu suurendamine ühtluse loomiseks teisele gümn. õppeaastale. Säärane ratsionaalne kavakoostus esineb näit. Rootsis, kus alg- koolist keskkooli üleminekut ja õpilase abstraktsiooni- võimet erakorraliselt hinnatakse.

Saar väikest märkust hr. Vaigla kirjutuse puhul

Hr. V. nähtavasti on teatava liialdusega aru saand sellest, mida kirjutasin krestomaatia asjus. Minagi olen sel seisukohal, et põhjalikult käsitlevad teosed tuleb õpilasil kaanest kaaneni läbi lugeda. Krestomaatia jääb ainult 1) paremate, tähtsamate kohtade esiletõstmiseks neis teoseis; 2) näidiste pakkumiseks vähem tähtsast teoseist (seegi on tarviline üldisema, tihedama ülevaate saamiseks kirjandusest; 3) luuletuste läbivõtmiseks. Viimaseks on krestomaatia paratamatu. Sest te ei või ju ometi nõuda, et iga õpilane läbi loeks kogu Anna Haava, kogu Söödi, kogu Suutsu luuletoodangu. Õpetaja, kes tõesti paneb õpilased seda tegema, saadab korda tarbe- tuma ajaraiskamise. Päälegi on see õpilasile seotud puht- ainelist raskustega. Terve toodangu läbivõtmine ei saa seep. sunduslik olla kõigile õpilasile, vaid selle võib üles-

andeks teha ainult mõnele üksikule (referaadi või kiri- töö pärast). Luulekirjanduse läbivõtmiseks peab kres- tomaatiast jatkuma, kus hää valik õpilaste jaoks juba on tehtud. Teisiti ei saa. Päälegi ei ole meil eesti kirjan- duses ühtki sellist luuletuskogu, mis oleks niisugune oma väärtuselt ja sobilikkuselt, et kõik õpilased peaksid ta kaanest kaaneni läbi lugema. Seepärast krestomaatia (mui- dugi hästi koostet) on otse tarviline kirjandusloo läbi- võtmise tõhustamiseks ja korralikumaks ning täpsemaks tegemiseks. Krestomaatia vastu olemine on vaid üks neid Saksamaalt saadud pädagoogilisi modernitsemisi, mida meil nii kergesti omandatakse ja siis jälle hülja- takse, niipea kui Saksamaal selle on hüljand veelgi mood- sem modernitsemine.

Joh. Aavik

O L I O N

PALLASE ÕPILASNAITUSELT

A. VOMM

PR. REIMANI BÜST

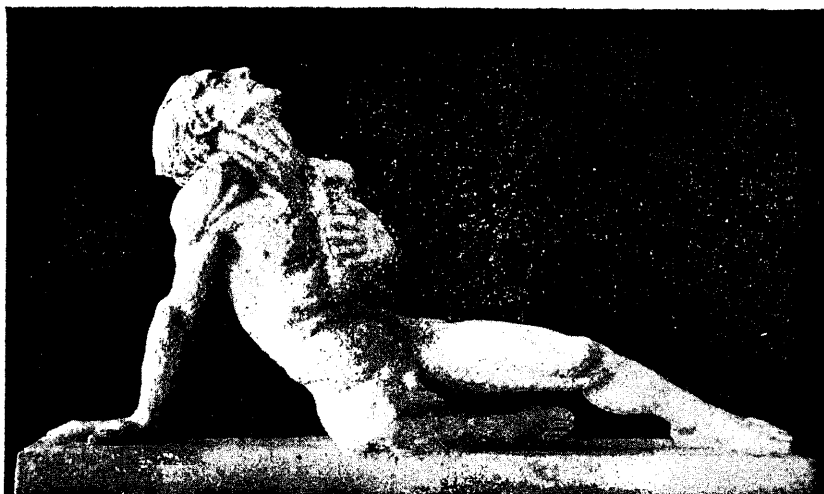
M. SAKS

AKT

A. VOMM

AKT

J. HIRSCH

AKT

L. GLÜCK

MAASTIK

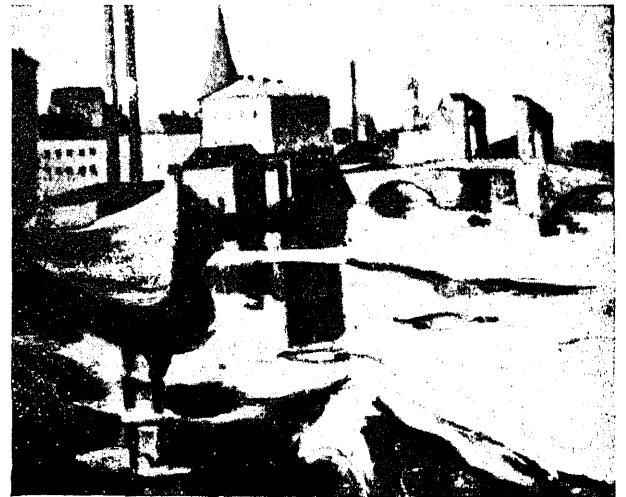
N. STEPANOVA

MAASTIK

E. MÄTIK

AKVARELL

K. LIIMANN

TARTU

R. VÄRSI

MAASTIK

Joh. Aavik

Kirjanduslik ühekülgsus

Rohkem teaduslikku ja õpetlikku kirjandust

KUI meil öeldakse sõna „kirjandus“, siis mõeldakse viimasel ajal selle all ainult ilukirjandust, võõrsõnaga belletristikat, mitte õpetlikku ja teaduslikku kirjandust. Kui kellegi kohta öeldakse, et ta loeb kirjandust, ta harastab kirjandust, siis saadakse sellest kohe ainult nii aru, et ta loeb luuletusi, näidendeid, novelle, romaane ja nende arvustusi, mitte raamatuid ajaloo, astronoomia, majandusteaduse, filosoofia, usu, eetika, poliitika või ühiskundlike küsimuste üle.

Mis aineid käsitleb ilukirjandus — jutud, näidendid, luuletused? Väljamõeldud sündmusi ja tunde-elu, ainult natuke ka ideid. Tunde-elu alal on pääasi armastus, erootika. Seda nõutakse. Jutud, näidendid, luuletused, mis oma sisu päämiseks aineks ei tee seda erootikat, ei jätaks huvitamata mitte üksi kõiki naislugejaid, vaid ka meie mees-arvustajad ei võtaks seesugust kirjandust (s. o. ilukirjandust) kuigi tõsiselt.

Ja seda ilukirjandust — luuletusi, näidendeid, jutte — soovitetakse ja pakutakse meil viimaseil aastakümneil otse päälekäivalt. Meie suuremad kirjastused — Noor-Eesti, Loodus j. t. — ei tee muud kui lasevad iga aasta trükkida üha suuremad virnad luuletusi, eriti novellikogusid ja romaane nii algpäraseid kui tõlkelisi. Sellega võrreldes väga vähe antakse välja õpetlikke ja teaduslikke raamatuid.

Meie kirjanikud viimasel ajal kirjutavad üksteise võidu suuri romaane. Ja milliseid romaane: selliseid, kus erootika esineb kõige peitmatumal ja otsemal kujul. Püütakse üksteist ületada erootiliste „julgestega“.

Üle kogu Eesti kajab rahva vaimlise kultuuri sõprade ja juhtide poolt võimas ja pidev hüüe: Eesti rahvas, loe ilukirjandust, loe võimalikult palju luuletusi, novelle, romaane, käi võimalikult palju teatris näitlusemänge vaatamas! Loe võimalikult rohkesti erootikat käsitlevat ilukirjandust! Siis sust alles saab asja, siis sa arened, siis sa omandad kultuuri, mis sind edasi viib õitsvale järjele!

Ei ole ime, et selle ilukirjanduse-harrastuse on ka meie valitsus omaks võtnud ja püüab seda ohtrasti toetada. Sest kuidas siis teisiti: muidu heidetakse talle ette „kultuuri“ puudust ja barbaarsust. Valitsus (ja oma-valitsused) toetavad summadega rohkearvulisi raamatukogusid, et rahvas võiks säält hinnata lugeda saada luuletusi, novelle ja romaane (sest õpetlikke raamatuid säält kuigi palju ei ole, sest et neid kogu eesti kirjanduses on suhteliselt vähe), ja raamatukogud ka eelistavalt endile hangivad romaane, novelle, luuletusi. Teiseks toetab valitsus ilukirjandust, toetades kultuurkapitali summadega kirjanikke, kes kõik on ilukirjanikud ja toodavad (produktseerivad) luuletusi, novelle, romaane. Seega eesti valitsus võimaldab oma abirahadega eesti kirjanikele kirjutada, kirjastuslaenuudega eesti kirjastustele kirjutada, raamatukogude ülalpidamiseks ja täiendamiseks antud summadega eesti lugejatele hinnata lugeda novelle, romaane, luuletusi. Järelikult valitsus püüab kõigiti vastu tulla sellele ilukirjanduse soodustamistendentsile.

Lõppeks veel üks näide ilukirjanduse disproportsionaalsest suuruselt nüüdis-Eestis: koolidelle kõiki tarvilisi algebra õpperaamatuid ei ole iseseisev Eesti jõudnud soetada, aga pool-pornograafiliste romaanide valmistamiseks jätkub raha ja ettevõtlikkust.

Kust tuleb see liig ühekülgne ilukirjanduse harrastamine ja õpetlik-teadusliku kirjanduse väga tagaplaanile jätmine Eestis?

See tuleb kunsti ja estetismi tõstmisest otse haiglaselt tähtsaks ja selle tähtsuse toonitamisest meil Eestis. 19-nda sajandi keskelt kunni 90-ndate aastateni harasteti kogu Euroopas enam teadust ja teaduslikku kirjandust, kuid siis hakkas estetismi huvi esikohale tõusma. Eesti vaimline valimik omandas loomulikult ka selle vaimu, seda koguni tõusiklikult liialdades, nagu see enamasti sünnib noorte kultuuride juures. Sellest estetismi ja kunsti harrastuse vaimust läbitungit ja haarat inimesed — ja seda, nagu öeldud, on peaaegu kogu meie vaimlisem haritlaskund üldiselt — näib nagu hüüdvat eesti rahvale: loe romaane, harrasta kunsti, ja võimalikult rafineerit kunsti, peent ja rafineerit ilukirjandust — siis alles hakkab sul olema kultuuri (kultuur — ka üks ebamäärane ja mõttetetu sõna viimasel ajal, ideeline ebajumal paljudelle Eestis, millega õigustatakse kõike, ka pahesid ja rumalusi).

Jah: mingi maailm hukka, rafineerigu end eesti rahvas jõuetumaks ja surgu välja, kui ta aga harrastab „moodset“ kunsti ja kirjandust ja omandab rafineerit „kultuuri“ võimalikult palju lugedes rafineerit ja moodse voolu kohaselt kirjutet luuletusi ja romaane, käies võimalikult palju teatris vaatamas erootikat ja kunstinahtusil nuditeete!

See ilukirjanduse ja estetismi harrastamine ja soovitamise vaimlise eliidi poolt ei näi mitte olevat jäänd mõjuta eesti rahvasse: viimane hakkab rafineeruma ja „kultuuristuma“: põlgab tööd, ajab luksust taga, püüab kramplikult sammu pidada kõige viimiste Euroopa moodide ja modernitsemistega riietuse, kunsti ja pädagoogika alal, harrastab erootikat, plastikast, korraldab iludusvõistlusi, sureb välja...

Säärane ühekülgne ilukirjanduse ja päälegi moraalses suhtes nii lodeva ilukirjanduse väljaandmine ja harrastamine Eestis on kindlasti liialdus ja omandab juba ühiskundliku pahe ja rahvusliku hädaohu iseloomu.

Kultuur, tõsine, paremaks tegev, edasiviiv, ei seisne mitte üksi erootilises kunstis ja romaanide lugemises, vaid palju enam faktiliste teadmiste, ideede ja oskuse omandamises. Rahvas, kes ainult romaane loeks, jääks lõpuks ometi rumalaks.

Olen viimaseil aastail unistand intelligentsest ja ideaalsest eesti diktaatorist, mingisugusest eesti Mussolinist, kes oma absoluutse võimuga ühes muude pahedega kõrvaldaks praeguse ilukirjandustõve, seega et ta kolmeks aastaks ära keelaks eesti algpärase ilukirjanduse ilmumise. Tõlkeid võib avaldada, aga

ka ainult neid, mida tsensuur lubab. Sest sama diktaator säeb sisse ka väga tarvilise moraalsensuuri (sest meie ilukirjanikud ja kirjastused ise ei oska ega taha piiri pidada). Kuid ühtki algupärast eestikeelist luuletust, näidendit, novelli, romaani ei tohiks seespool eesti riigi piire avaldada kolme aasta jooksul.

Sellest kolmeaastasest ilukirjanduse keelust ei oleks eesti rahvuskultuurile vähimatki kahju, vaid palju enam kasu. See diktaator ütleks kirjanikele: „Kõik, mida te ja ka kõik lähemate aastate kirjanikud iganes võite kirjutada, on vähe tähtis ja vähe väärtuslik. See on kas ideelis-moraalses või kunstilises suhtes säärane, et parem on seda mitte avaldada.“

Aga, öeldakse, kuidas siis kirjanikud saavad ära elada? Eks selline keeld ole lihtsalt elamisvõimaluse äravõtmine teatavalt inimestelt. Kuid nii ebanimilik ei tarvitseks sellega sugugi olla. Majanduslikuks vastutasuks suurendaks diktaator kirjanikele kultuurkapitali palgad ja toetussummad kahe-kolmekordseks. See oleks ikkagi odavam ja kasulik eesti rahvale, sest siis jääksid ära paberija trükkikulud, mis teoste väljaandmine kaasa tooks, ja see ajaraiskamine, mis eesti rahvas korda saadaks nende lugemisega, ennekõike aga see moraalne kahju ning mürgitus, mida see „elu“-kirjandus sünnitaks. Päälegi mõjuks see kolmeaastane sunduslik „vaikimine“ tervendavalt ka kirjanike loominguks, võimaldades põhjalikumalt ja kõiges ruttamattuses läbi mõelda, luua ja viimistella oma teoseid. Siis võib-olla mõni alles hakkaks tõsisemalt kirjutama. Mõned teised jälle vahest loobuksid ilukirjanikutsemisest ja siirduksid mingile ühiskundlikult kasulikumalle tegevus- ja teenistusale.

Kui „kultuur“ selle all kannataks, siis sellest kindlasti võidaks tõsine rahvuslik kultuur.

*

IGATAHES ilukirjandust ilmub meil disproportsionaalselt rohkesti ja õpetlikku kirjandust liig vähe. Tuleks hakata kirjutama, tõlkima, koostama ja välja andma õpetlikke brošüüre ja raamatuid niihästi erialalise kui üldharidusliku sisuga. Keegi kirjastus peaks avama väiksemate odavahinnaliste raamatute (16- kuni 100-leheküljeliste) seeria, aga mitte novelle (nagu seda on Looduse „Lub“), vaid õpetlikke ja populaarteaduslikke kõige erisugusemate teaduslike ja tegeliku elu küsimuste ning nähtuste alalt läbisegi, nagu filosoofia, majandusteadus, eetika, arstiteadus, pädagoogika, loodusteadused, usk, kirjanduslugu, keeleteadus, sotsioloogia, tehnika, sport, tööstus, rahvusküsimus, kunst, kuulsate ja tähtsate inimeste elulood jne.

Siin antagu näiteks rida päälkirju, missisulisi brošüüre see soovitav seeria võiks sisaldada: Rahvusküsimus — Pärandussäädus — Öhusõidu ajalugu — Lühike raamatukõitmise õpetus — Eesti metsad ja nende tulevik — Eugeenika — Rahvaarvu küsimus Eestis — Kuulsad tulekahjud — Majanduslikud probleemid Eestis — Buddhism — Uued voolud usu alal — Einsteini teooria (selle üle ei ole meil Eestis midagi ilmud) — Psühhoanalüüs — Kas saab elu pikendada — Söömiskunst — Kuidas võõraid keeli õppida — Maailmakeele küsimus — Elu ja surm — Kirjanduslikud voolud — Prantsuse revolutsioon — Kodune veinitegemine — Maailmasõda — Karskusküsimus — Lühike õlletegemise õpetus — Seltskunnamängud

— Lühike soome kirjanduse ajalugu (samuti ka eraldi kõigi tähtsamate kirjanduste üle) — Suured viiulikunstnikud — Kas on elu teisel planeetidel — Uusimad teooriad füüsikas — Aja ja ruumi probleem — Väljarändamise küsimus — Homeopaatia — Kihvtid — Suitsetamine — Optimism ja pessimism — Teosofia — Lihavus ja lahusus — Tahte kasvatus — Kas tulevik on paratamatu (determinism ja tahtevabaduse küsimus) — Tõlkimiskunst — Eesti keeleuenduse iseärasused — Ilulilled — Maakera minevik — Laulmisest ja häälesäädemisest — Mis on unenäod — Eesti rahva puudused — Juudiküsimus — Kino küsimus — Kuulsad põgenemised — Uulitsa pühkimine ja puhastamine — Lühike värsiõpetus — „Kalevipoja“ küsimus — Parteivõitlus Eestis — Pädagoogilised modernitsemised jne. jne. jne.

Kui selline seeria kümne aasta pärast on kasvand mitmesaja-numbriliseks, siis pakub see eesti lugejaile suure valiku ja võimaluse leida seda, mis kedagi huvitab ja mida keegi tahab või vajab lugeda. Päälegi on väga tähtis, et need nii erisuguseid aineid, alu ja küsimusi käsitlevad raamatud oleksid kõik ühises ühise kausta ja välimusega seerias: siis äratavad nad oma rohkearvulisusega ja mitmekesisuse tõttu enam tähelepanu ja meelitavad inimesi rohkem lugema, koguni neid brošüüre, mida muidu ei loetaks, kuna laialipillatuina ja siin-sääl eri kirjastusil ja ajakirjus ilmunuina nad jääksid tähele panemata, neid ei teataks pärastpoole otsida ja nad oleksid nagu maha maetud. Seerias aga püsivad nad alati nagu nähtavale panduina ja kättesaadavana.

Iseendast mõista, et pääle selle väiksemate kirjutuste ja brošüüride seeria peaks meil ilmuma ka paksemate raamatute (200- kuni 700-leheküljeliste) seeria, kus teaduse eri alu käsitletakse põhjalikult ja süsteemiliselt (keemia, astronoomia, muusika ajalugu, füüsika, filosoofia ajalugu, eri keelte põhjalikumad õpikud, sõnaraamatud jne). Siingi oleks ühine seeria kasulikum ja produktiivsem nii kirjastamise kui lugeja publiku ja hariduse levitamise seisukohalt. Siin on energilisel, intelligentisel ja elujõulisel kirjastusel suur tööpõld ees suurimaks kasuks ja õnnistuseks eesti rahvuskultuurile.

Veel üks soov: neis õpetlikes raamatuis, eriti väiksemate raamatute seerias, tuleks hoiduda raskepärasusest, tarbetumate detailide kuhjamisest, aga ka liig üliarahvalikust lobisemisest ja vesitsemisest. Esitus olgu selge, mõnus, huvitav. Vähe sõnu, palju mõtteid.

*

ÄRGU sellest kirjutusest siiski järeldetagu, nagu oleks nende ridade kirjutaja täiesti eitaval seisukohal iga suguse ilukirjanduse vastu. Sedagi tuleb välja anda, aga ainult häd ja mitte-kahjulikkude niihästi kirjanduslooliselt tähtsate teoste kui ka puht-ajaviitekirjanduse alalt. Ja et sellele anda osalt ja võimalust mööda teatavat õpetlikku külge, tuleks, vähimalt klassilisemate teoste juure liita mingid lisad autori elulugude ja seletavate märkustega, nagu seda Eesti Kirjanduse Selts mõningais oma raamatuis ja kirjastus „Istandik“ oma „Hirmu ja õuduse jutude“ seerias on hakand tegema.

Veel kord: käesolevas kirjutuses on tahetud välja astuda ainult ilukirjandusliku toodangu disproportsiooni ja halva valiku vastu ja õpetliku kirjanduse suurendamist soovitada õige proportsiooni ja tasakaalu saavutamiseks.

Mõned keelelised soovid

1. Tuleks võimalikult vahet teha sõnade *ilm* ja *maailm* vahel (nagu seda teeb ka soome keel): *ilm* — saksa „Wetter“, maailm — saksa „Welt“. Seepärast „maailmasõda, maailmakirjandus, maailmarekord,“ koguni „maailmavaade“. Tehtagu vahet „ilmaparandaja“ ja „maailmaparandaja“ vahel. Muidu tuleb veidraid kahemõttelisvi.

2. *inimkond* on parem ja suursugusem sõna kui *inimsugu*. Seepärast tarvitage *inimkonda*. See oleks veel parem, kui läbi viia uuendus -kond asemelle -kund (inimkund).

3. *nüüdisaegne* on suursugusem kui *praegusaegne*. Seepärast tarvitagem *nüüdisaegne*.

4. Ärgu põlatagu ega hüljatagu järgmisi laensõnu: *närv, uur, uulits*, sest nende asemel tarvitada *erk, kell, tänav* on naiivne ja kahjulik purism. Päälegi on *erk* tähenduses „närv“ lihtsalt keeleviga, enam kui viga: keele- rumalus (sest *erk* on ju omadussõna, ei milgi kombel nimisõna).

5. Mitte *politiline, teater, kanal, notar, vaid poliitiline, teater, kanaal, notaar*. Mõnedes sõnades võõrapärase rõhu säilitus tundub kõlaliselt paremana ja suursugusemana. Seepärast oleks soovitatav koguni *metood, oktaav, sopraan, senaat, magneet, bulvaar, agént*. Ka mitte *koma* (kui inetu!), vaid *komma*.

6. Nominatiivsed liitumused *rongkäik, sulgjoonistus, pliatsjoonistus, tintpliats* (mitte „rongikäik, sullejoonistus, tindipliats“). Samuti: *purilaev, veksellaen, proteststreik, programmikõne, piirriik, piirrahvad, lõpp-pidu, aurveski, lõõtspill*.

7. Adverbides -lt'i asemel, kus võimalik, -sti: *kii- resti, julgesti, selgesti, õigesti* (mitte „kiirelt, julgelt õigelt“).

8. Nominatiivis „meie, teie“ asemel võimalikult *me, te*: „me ei ole“ (mitte „meie ei ole“); „te ei taha“ (mitte „teie ei taha“). Aga genitiivis *meie* ja *teie*: „meie elu“ (mitte „me elu“).

9. Vormi „millel“ asemel pigemini *mil*: „päeval, mil oli suur tähtsus“ (mitte: „millel oli suur tähtsus“). Samuti ka „kellel“ ja „sellel“ asemel *kel, sel*: „kel vägi, sel võimus“.

10. Mitte milgi kombel „suhtub temasse, — suhtus sellesse küsimusse,“ mis on halb soomepärasus, vaid „suhtub temale, — suhtub sellele küsimusele“. Samuti: „kaks suhtub viiele, nagu neli kümnele.“ Teiselt poolt oleks loomulik ja rahvakeelsem „mõjuma“ konstrueerida illatiiviga: „see mõjus temasse“. Seega siis ühelt poolt „suhtub temasse“ ja teiselt poolt „mõjub temale“ on üks neid ärritavaid vastuoksusi, millest praegune eesti keel kubiseb.

11. Verb „omama“ võib konstrueeruda ka täisobjektiga: ta omab *kutseõiguse* (siin mitte „kutseõigust“). Muide „omama“ asemel oleks soovitamam tarvitada uut verbi *evima*.

12. Ajalises (temporaalses) tähenduses mitte „järel“, vaid *järele* (tähenduses = pärast): „kahe aasta järele (= kahe aasta pärast) tuli ta kodumaale tagasi“ (mitte: „kahe aasta järel tuli ta“ jne.).

Joh. Aavik

Toimetusele saadetud kirjandus

LOOMING, nr. 1—5, Eesti Kirjanikkude Liidu ajakiri, Tartus. Kaheksas aastakäik. Loomingu väljaandjaks on Eesti Kirjanikkude Liit; ajakirja toimkond: A. Alle, E. Hiir, J. Semper ja G. Suits; vastutav ja tegev toimetaja J. Semper. Tellimishind aastas 15 kr., pooles aastas 7,50 kr., välismaale aastas 16 kr.; üksik nr. 1,75 kr.

ÜLIÕPILASLEHT. Jürikuul 1930, Eesti Üliõpilaste Seltsi erinumber, 154 lhk., hind 65 senti. Erinri toimetajad: Ed. Roos, G. Ränk.

KIRJANDUSNÄDALA ALBUM. „Vabaharidustöö“ kirjandusnädala erinumber. Väljaandja Eesti Haridusliit; vastutav toimetaja Evald Vender. „Vabaharidustöö“ ilmub 8 korda aastas. Tellimise hind: aastas kr. 1,20, üksik nr. 15 s.

MÄLESTUSED ISESEISVUSE VÕITLUSPÄEVILT. II köide 1918—20. Vabadussõda. Eesti Ajakirjanikkude Liidu toimetusel. K.-Ü. „Rahvaulikool“ Tallinnas. 432 lhk. Hind?

Väärt raamat meie memuaarikirjanduses oma rikkaliku materjali ja kirjutiste koguga, mis kõik käsitavad vabadussõda ja tolleaegset politikat.

Raamatus annab oma vastuse Konstantin Päts Jaan Tõnissonile, kes temale ette heitnud, et ta teda sõja ajal kodumaalt välja saatnud. Kindral Tõnisson jutustab huumoriga esimesest taganemisest ja meie pealetungi algusest. Haruluseks on kapten A. Irve päevaraamatu leheküljed ja Pihkva all ületulnud punakaardi staabiülema K. Maasiku jutustus Eesti punaste ületulekust. Huvitavaid kirjutisi on veel kindral Sootsilt, prof. A. Piibult, kindral Laidonerilt, Martnalt j. t.

SIISKI ON ELU ILUS, A. Haava. R. Kivi kirjastus. Pealadu K.-Ü. „Rahvaulikool“ Tallinnas. 95 lhk. Hind? See on kogu uuemaid luuletisi Anna Haavalt, kes kauemat aega vaikinud. Ärvult on laule 62, nende hulgas 13 tõlget. Anna Haava lauludele on „Siiski on elu ilus“ huvitav lisand ja paljud laulud paeluvad siin oma lihtsusega ja südamlikkusega. Erilist huvi äratavad haigemajas kirjutatud värsid.

SÖDURI ELU, Karl Ehrmann. K.-Ü. „Tähe“ trükk Võrus, 1930, 256 lhk. Hind 250 senti. Selle raamatu kohta kirjutab meile avaldamiseks saadetud arvustises, mille ruumi puudusel kahjuks oleme sunnitud ära jätma, õpetaja Elmar Liping: „Siin on kirjeldusi, mis oma elavuselt tuletavad meelega Remarque'i omi. Oleks autor rohkem süvenenud oma tööle, pannud rohkem tähele hingeelulist külge, „Sõdurite elu“ oleks väärtuslikke teoseid.“

LOODUSEVAATLEJA, populaar-loodusteaduslik ajakiri, I. aastakäik. Vastutav toimetaja ja väljaandja: dr. G. Vilberg. Ilmub 6 korda aastas Tartus. Tellimishind: aastas 2 kr. 25 s., üksik number 40 s.

TAVET MUTSU TEATRIRAAMATUKOGU NIMIKIRI. Spetsiaal-teatriraamatukogu nimestik. Anno MCM XXX. Tavet Mutsu kirjastus — Tallinnas 1930. Lhk. 106; hind 1 kr. 75 s. Käesolevasse nimestikku on võetud eranditult kõik meie teatriraamatukogu dramaatilised teosed. Nimestik loetleb ühes vajalike andmete toomisega kõik seni ilmunud ja ka mängimiseks või müügil olevad eesti-, saksa- ja venekeelsed näidendid ning teatrikäsitajad.

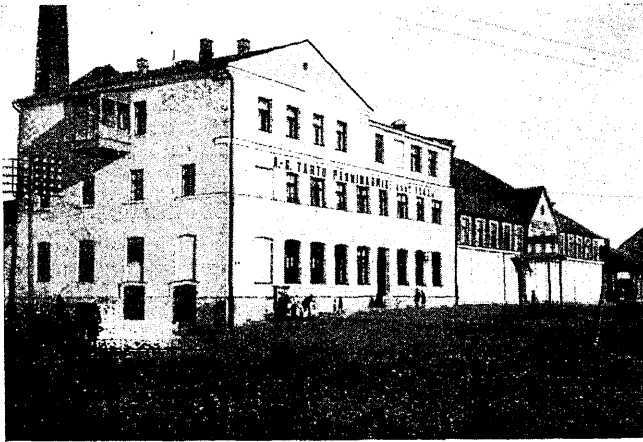
Õiendus

Olion nr. 3 lk. 4 1. veerul 5. rida peab olema „E. Ü. S.-i lipu pühitsemine Otepääl oli 1884. a. kevadel,“ mitte 1887. a., nagu seal trükitud.

Tartu Pärmivabrik.

KUI PALJU SÜÜAKSE MEIL SAIA? KUIDAS VALMISTATAKSE PÄRMI?

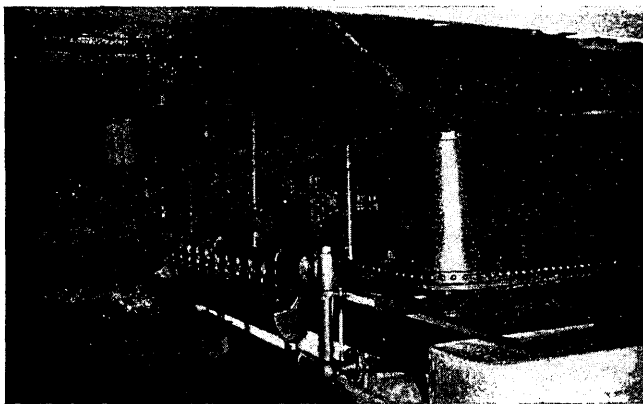
Saiasööjaid arvatakse Eestis olevat umb. 5% rahva üldarvust. Kõik ülejäänud tarvitavad „musta“, s. o. rukki-leiba ja neile on pärm luksusaine. Pärmil tarvitajad on eeskätt muidugi linnad. Nii läheb pärmitoodangust Tallinna (Eesti saared juure arvatud) 43, Tartu 27, Rakverre

5,4, Pärnu 5,2, Narva 5, Valka 2,5, Petseri 1½% jne. Kui palju raha eest pärmil toodetakse, näitab rahahulk, mis näit. A. S. Tartu Pärmivabrik peab välja andma pärmi-panderollide pealt aastas: see summa on 160.000 kr. ehk 16 milj. senti. Ehk 1/450 kogu meie riigi eelarvest!

Kuni 1886. a. ilmus pärm Venemaal müügile pande-rolleerimatult. Alles nim. aasta 1. juulist alates seati sisse pärmi-panderoll. Vastava ettepanekuga esines Vene rahaministeeriumile dr. S c h e d e l Tallinnast, kes pande-rolli abil lootis kaitsta võivat pärmi tagasisaatmist vab-rikule: teatavasti asus läheduses mitu pärmi-vabrikut ja nii oli võimatu kontrollida, kas just Tallinna vabriku üle-jääksid jne. jällemüüjate poolt vabrikule tagasi saadeti, võis ju ka kurjasti tarvitada olukorda. See Tallinna Pärmivabrik eksisteeris 16—17 a. ning jäi siis pankrotti.

Praegune A. S. Tartu Pärmivabrik asutati 1888. a. ja nii pühitseb see ettevõtte kolme aasta pärast oma 50 a.

juubelit. Senist vabriku tegevust kroonib 3 Grand Prix'd (Tallinnast, Pariisist, Liège'ist) ja üks audiplom (1928. a. Tallinnast).

Aastas tarvitab vabrik pärmi valmistamiseks lige-male 400 tonssi ehk umb. 24.000 pd. vilja, enamikult kodu-

maa oma. Vabrik suudaks valmistada aastas koguni umb. miljon kilo, kuid kuna turg tarvitab ära ainult 200.000 klg., siis pole muidugi mõtet üleprodutseerida. Välis-maale saatmine on keeruline, sest Soomes on 4, Lätis 3 pärmi-vabrikut jne., venelased aga ütleavad lihtsalt: „Sami djelajem“ (ise valmistame). Ka Rootsi pole võimalik meie pärmi eksporteerida, sest seal on samuti olemas oma pärm. (Võrdluseks olgu tähendatud, et meil õlle valmistamiseks tarvitatakse ära umb. 2700 tonssi vilja).

Kuidas saavutatakse odrast saia käärima, kerkima ehk tõusma panev pärm, ilma milleta jääb sai vintskeks, plindiks? Kogu protseduur kestab 13—14 päeva, kus-juures nädalas valmistatakse harilikult neli segadist. Igast segadisest saab umb. 750 kilo puhast pärmi. Kui palju iga segadise kohta vilja läheb, see on muidugi vab-riku ärisaladus.

Kõigepealt lähevad odrad puhastamise aparati ja sealt linnaksekeldri. Viimane on suur, avar ruum, kus viil leotatakse ja kasvatatakse. Kasvatamine on selle

poolt tarvilik, et sel teel odras peituv tärkelis muutub suhkruks. Kui odrateral juba „husaarid“ (leheidud) väljas, toimetatakse viil kuivatusele ja siis valtsidele ning keetmise tõrre, kust saadud pärmisegu juhitakse filtrisse. Pärast seda satub segadis kääritõrre ning siit separaa-tori pesemiseks, kust edasi jõuab sõtkumise masinasse. Viimasest läheb valmis pärm juba vormimasinasse. Siin töö tehtud, jääb pärm veel pakkida ja ekspeditsiooni kaudu turule saata.

Isikule, kes küll võõrsil mõndagi suurtööstust näi-nud, kuid nüüd esmakordselt juhtunud Tartu Pärmivab-riku, jääb kogu ettevõttest meeldiv mulje ja teda üllatab, kui ratsionaalselt ning suurejooneliselt siin on kõik kor-raldatud, kui hästi mehaneeritud tööliste tegevus. Ta ei söanda nagu uskudagi, et ka Tartus on võimalik ja olemas nii eeskujulik ja võimas, vägev ettevõtte. Ometi on see nii. Ning aukartuses jalutab mööda külmetus-

masinast, pärmipressist, 40.000- ja 42.000-liitri mahutavusega kääritorredest, uutest separaatoreist, 60 HP (hobusejõuga) aurumasinast ning juba 1906. a. toodud 92 meetri pikkusest aurukatlast, mida köetakse segamini puu ja õlikiviga. Sääraseid katlaid on siin tervelt kaks, teine küll veidi väiksem, ja neist annab kohe mööda kõndida. Kogu vabriku sisseseades on 1300—1400 pd. vaske... Lõppeks peatub ta 300.000 liitri mahutavusega piiritusereservuaari juures — pärmivabrikust on kombineeritud ühtlasi piirituse puhastamise vabrik, kus üle 4 milj. ° piiritust puhastatakse (kogu piirituse toodang maa-alalt Vägeva ja Puka vahel). Kui eeskujulikult ka viimane on korraldatud, näitab tema tegevuse juures väga väike kaotsiminev, äraaurav piirituse hulk: 1,6⁰ (kuna tegelik puudujääk on lubatud 4⁰).

Vabrikul on oma elektri- ja veejaam, oma puurkaev, 300 jalga sügav, 40.000 pangeline, ning kogu ettevõtte juures, mis öö-päev töötab, on tegevuses kõigest 17 inimest — nii oskuslikult on kõikide tegevus jaotatud ja korraldatud. Viimane asjaolu ei imestagi enam võõrast, kui ta näeb, kuidas masin korra käiku pandud, jätkab oma tegevust ilma kellegi abita ning ise end automaatselt määrabki.

Läbi käinud 3 peahoonet, silm riivab jälle „husariduruumi“. Ka sms. Mihkel Martna olla siin viibinud

ning, pilgu heitnud avarale võlvialusele, kohe nobedalt tähendanud: „Kui toredad miitinguruumid!..“

Agas miitinguruumid need pole: pärmivabrik teeb kibedasti tööd ega mõtlegi kõnekoosolekuile ja poliitikal: igauks töötab siin aega viitmata ja raiskamata.

Hiljuti tekkis Tartu Pärmivabrikul võistleja Tallinnas ja nüüd on kuulda juba kolmanda asutamisjutte. Tekib küll küsimus: milleks need kaks teist vabrikut? Juba praegu on mõlemad olemasolevad vabrikud sunnitud töötama väiksema produktsiooniga. Tarvitaja ei saa sellega mitte tegelikult kasu, küll aga paneb kolme vabriku tegevus ühe ja samal ajal raskustesse riigi sissetulekuvõimalused. See on, teiste sõnadega — kodaniku, tarvitaja koormamine veelgi rängemalt kui varem. Meil on juba otsekui reegliski saamas, et kui nähakse, et üks ettevõtte rahuldab turunõudeid ning laitmatult töötab, siis kohe pannakse käima uus ettevõtte samal ajal — uut omal käel ja nõul ei osata leida. See pole õige seisukoht. Sest sellega hävitame endid neil isegi raskeil aastail.

Peale pärimi valmistamise ja piirituse puhastamise on vabriku juures ellu kutsutud veel, nagu eelmises nr-is juba kirjeldatud, ka eeskujulik vesiravila, kust tuhanded kodanikud omale tervist saavad, tänu — Tartu Pärmivabrikule.

Suvitus- ja supelssinn Pärnu.

Läheneb kevade ja ühes sellega algab põgenemine linnadest loodusele lähemale, ravitsus- ja supelkohtadesse: on tarvis põhjalikku kosutust pika ja kurnava talve järel. On suvituskohiti, kus leidub rohkesti lõbustusi, teistes on esikohal rahu ja segamata elu looduse rüpes, kolmandates on asjatundlik arstimine ja eeskujulikud ravimisvõimalused selleks, mida otsib suvitaja.

Eesti kauneimasse suvituskohiti — Pärnu on õnnelikul kombel koondunud kõik eeltähendatud hüved, ja mitte ainult kodumaal, vaid ka meie naaberriikide juures on suvitus- ja supelssinn Pärnu tuntud parimana. Erilise tähtsuse Pärnule kui suvituskohale annavad: pehme, terviseküllane kliima ja puhas õhk, varjurikkad pargid oma kogu suve õitsvate lillepõõsastega, ning avar, külmade põhja tuulte eest põlise pargiga varjatud liivane mererand, äärmiselt soe merevesi, mille temperatuur kesksuvel tõuseb kuni 24⁰ C. Pääksepäistelisele liivarannale on asetatud rannakorvid ja lamamistoolid, mis meelitavad rahulikule lebamisele ja loodusenautimisele naeratava päikese ja sinitaeva all.

Suvel upub Pärnu rohelisse ja kannab täie õigusega aialinna nime. Parkide, puistikkude ja aedade rohkus annab Pärnule omapärase veetlevuse. Linna ümbruses on rohkesti männi- ja kuusemetsa.

Kuid mitte ainult täiskasvanuile, ka lastele on Pärnu parimaks kosutuskohaks ja võib öelda, et harva leidub ideaalsemat liivaranda laste mängupaigaks, kui seda on Pärnu rand. Rannas on vabaõhu lasteaed, peale selle pargis avarad muru- ja mänguplatsid jne.

Need aga, kelle raske töö ja elumurede tõttu kõikumane loonud tervis vajab kosutust, leiavad parandust kõige mitmekesisemaist haigusist Pärnu ajakohaseimas muda- ja vesiravilas, mida juhivad Tartu ülikooli professorid.

Tähtsamaks ravimisvahendiks Pärnu supelasutises on meremuda, millega on saavutatud imekspandavaid tagajärgi mitmekesisemate haiguste ravimisel. Muda tarvatakse lisandina soojade vannide juure või ka kontsentreeritud kohalike kompressidena, mis on andnud kõige paremaid tagajärgi ägedate ja krooniliste jooksjahaiguste, närvivalude, närvipõletikkude, närvinõrkuste, isäise, liik-

mekangestuste, kondi- ja näärmetiisikuse, skrofuloosi, verevaesuse, naistehaiguste jne. puhul.

Teine tähtsam vahend on raba, mille tervendav mõju juba ammu teaduslikult kindlaks tehtud. Rabavannid ja rabakompressid on eriti tähtsad juhtudel, kus olulisemate elundite nõrkus ei luba tarvitada mudavanne; rabaga arstimisele kuuluvad: naistehaigused, jooksjahaigused, sise-elundite haigused, sapikivid, tõmbsoonte ummistused jne.

Peale selle antakse veel söehappevanne, milledega arstitakse südamehaigusi, soontelubjastusi, ergukava haigusi, halvatusi jne. Uudisena on eelolevaks hooajaks sisse seatud vahuvannid, uusimad, omapäraseimad tervisvannid, mida üllatava eduga tarvitatakse paljude haiguste ravimiseks, peamiselt ainetevahetuse rikete juures, milledest esikohal seisab rasvumine.

Ka soola-, männiekstrakti ja muid tervisvanne on saadaval.

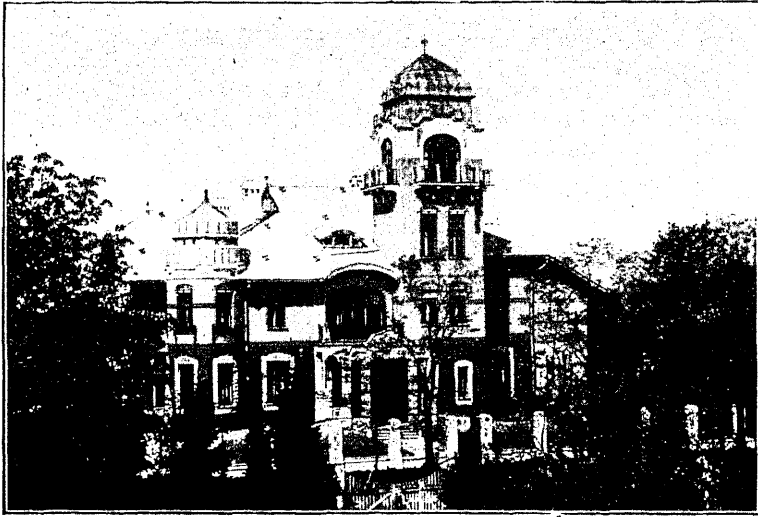
Ametlik hooaeg kestab Pärnus 1. juunist kuni 1. septembrini, kuid supelasutis on avatud 15. maist kuni 15. septembrini, kusjuures 15. maist kuni 15. juunini ja 15. augustist kuni 15. septembrini vannide hinnad on suuresti alandatud.

Suvevõõraste kasutada on võõrastemajad, pansionid ja erakorterid, hinnad on mõõdukad, kuna elu Pärnus on üldse odav. Raskusi korteri leidmisel ei ole; supelinspektori juures asub korterite vahetalitus, kus antakse tasuta andmeid vabade ruumide kohta.

Kõige muu kõrval pole Pärnus unustatud ka lõbustusi. Nii annab sümfoonia-orkester 2 korda päevas kontserte, korraldatakse rannapidusid, lastepidusid, seltskondlike väljasõite merele ja metsarohkesse ümbruskonda; suvekasiinos ja rannasalongis kella 5 teesid, tantsuõistlusi, iludusvõistlusi, kabaree-ettekandeid jne. Keda ei huvita need lõbustused, võivad leida meelelahutust kas sportimises eeskujulikemal staadionil, tennisplatsidel või jälle veespordis.

Nii pakub Pärnu oma iluvaradega, oma ravimisvõimalustega, oma mugavusega kõigile kosutust ja hingelist rahuldust, noorile ja vanule.

Lähemaid teateid saab Pärnu supelinspektoriilt, kelle adress: Pärnu, supelinspektoriile.

Suvekasiino

Rannapark

Põik supelrannale

Kuhu suveks?

Külastage

Pärnut

Eesti kauneimat
suvitus- ja supel-
linna.

Päikesepaisteline, kaits-
tud supelrand.

Muda-, raba-, söehappe-,
vahu- ja muud vannid.

Supelasutis avatud
15. maist kuni 15. sept.

Üksikasjalisi andmeid
saab Pärnu supelinspek-
torilt.

Aadress: Pärnu, Linna-
valitsus.

Kuidas tõsta rahva ostujõudu.

Trusti-poliitika ei aita.

Veel kord ülihuvitava tšekisüsteemi asjus.

Tänu meie tšekisüsteemi arendaja poolt lahkesti saadetud selge ja ülevaatliku tšekisüsteemi seletusele on kõigiti selge, et: „Iga äri peab arvestama ostjate hulgaga. Aga just massi ostujõud on piiratud, sest et sularaha hulk on piiratud kullaluse pärast. Krediit otseteed massi juure ei jõua, vaid kaudselt, kui ta tšeki, nimelt krediit-tšekiga tõstab tööstuse ja kaubanduse jõudu ja sellega liikuva sularaha tööjõu tarvitamise tõstmisega massile ligemale ja kätte viib, või teiste sõnadega — vabastab sularaha neist operatsioonidest, mida saab teisel teel korraldada. Siin on tööstuse ja töölise huvid ühised. Sest kõige suurem konsument on rahva mass. Massile ei saa sularaha kättesaadavaks teha, kui tema täiendiseks pole suurt krediiti, mis suurendaks, kiirendaks raha ringvoolu. Krediidi piiramine ja tagasitõmbamine on loomulikult ostujõu vähendamine ja ka võistluse raskendamine.

See on tõesti väga lihtne ja rahvalik kava ning väärrib kõigiti tõsist tähelepanu ja hinnanangut.“

Nähtavasti nende mõtetega arvestades ongi tubakatehas SIRENA müügile lasknud oma kuulsad, Itaalia Savoja sigarettidega väärtuse poolest võistlevad Eesti I-se sordi head paberossid „Savoy“ otse kuulmata madala hinnaga: 20 senti 25 „Savoy“ paberossi. See on esmakordne nähe Eestis.

On täitsa selge, et trusti-poliitika ei aita meie rahva kehvuse juures kuigi palju. Vajame head kaupa odava hinnaga, nagu see on läbi viidud välismaal kõikjal. Ja selles peitubki asjaolu, miks meie kiratseme, kuna teistes riikides elatakse kui mitte jõukuses ja rikkuses, siis ometi lahedamalt ja elurõõmsamalt.

A-S. TARTU PÄRMIVABRIKU

„VESIRAVILA“

Dir. prof. dr. med. L. Puusepp. — Tartus, Pikk t. 60/62. Kõnetr. 34.
Ambulatoorne ja statsionaarne (kliiniku) ravimine.

Ravitakse: *Närvihäigusi*, nagu närvide nõrkus, kõiksugu närvipõletikud, išias jne.
Ainevahetuse häigusi: podagra, liigrasvumine.
Reumatismi: lihaste reumatism, liigeste põletik ja selle kroonilised vormid.

Terapeutiline osakond: pärmivedeliku-, süsihappe-, vahu- ja teised arstl. vannid, raba-massaažid, dušid — charcot ja teised, ravimine elektriga, valgusega ja massaažiga.

Asutis on avatud kella 12—8 õhtul. Arsti vastuvõtmine kella 12—5 õhtul. **JUHATUS.**

«POSTIMEHE»

raamatu- ja kirjutusmaterjalikauplus

Tartus, Suurturg 16. Telefon 2-50.

Vanem täielik eesti raamatukauplus. Järjekindel äri edasiarendamine koos uuemate nõuetega on hoidnud ja hoiab „Postimehe“ raamatukaupluse kõrgel tasapinnal. Täielik valik raamatuid, kirjutusmaterjale ainult tuntud vabrikutest ja oma töökodadest. Müük üksikult ja hulgaviisi. Soodsaim ostukoht kõigile.

Chr. Miidtra fototsinkograafia

TARTUS, HERNE TAN. 41, OMAS MAJAS. TELEF. 9-10.

Asutatud 1906. a.

Uue hiigla valgustussisseadega varustatud aparadi abil valmistatakse kõrges headuses

Klischeesid

Juubeli-aasta puhul eriti soodsad hinnad.

Austusega Chr. Miidtra.

Valmisriiete ladu

A. PASTERNAK

TARTUS, ALEKSANDRI TÄNAV NR. 2.

Telefonid: äris 7-84, kodus 5-23.

Soovitab oma suurest laost viimaste moodide järgi valmistatud

meeste ja naiste valmisriideid.

Suur valik kodu- ning väljamaa palituid, kostüüme ning voodriideid. Tellimised täidetakse kiirelt ja korralikult.

Võimalikult odavad hinnad.

A. PASTERNAK, TARTUS

Aleksandri tän. 2. Telefonid: äris 7-84, kodus 5-23.

Üldine Ajakirjanduse Kontor

P. Johannson

Tartus, Rütli t. 11

Asut. 1926. a.

Soovitab suures valikus alati kõige värskemad kodu- ja välismaa ajakirjandust, moelehti, käsitöölehti ja Riigi Teataja üksikuid numbreid. Tellimiste ja kuulutuste vastuvõtmine kodu- ja välismaa ajalehtede ja ajakirjadele, Riigi Teatajale, Kaubandus-Tööstuskoja Teatajale jne. jne.

Tellimiste täitmine täppis, kiire ja korralik.

Pööre tubakaturul!

Enne paberossid I sort 25 tükki 25 senti.
Nüüd „ I „ **Savoy** 25 „ **20** „

Nõudke igalpool meie uusi müügilelastud I sorti paberosse

25 tükki

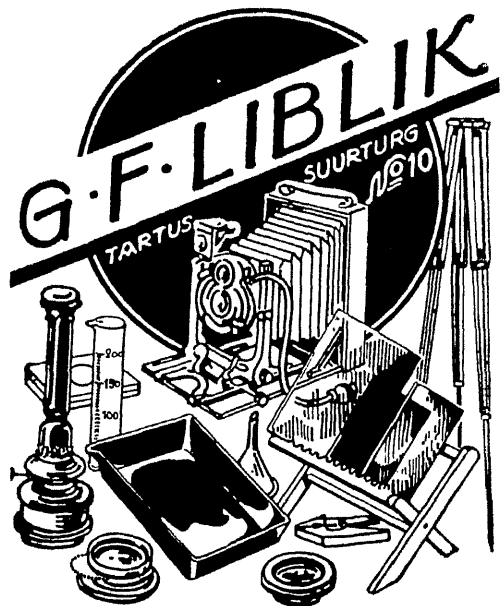
S A V O Y

20 senti.

Paberossid **Savoy** on valmistatud üleilmakuulsate Itaalia sigarettide Savoja maitse järele ja on oma hinna, headuse ning pakkimise poolest väljaspool igat võistlust.

Saadaval igalpool.

Tubakatehas A.-S. „Sirena”.

Kõige suurem valik Lõuna-Eestis
päevapildi-aparaate

Alati saadaval värsked päevapildi-tarbed.

G. F. LIBLIK

Tartu, Suurturg 10. Telef. 6-30.

Kevade hooajaks

inglise ja kodumaa vabrikutest moodsaid meesterahva

**ülikonna- ja
palituriideid.**

+

Prantsuse vabrikutest viimaseid uudiseid

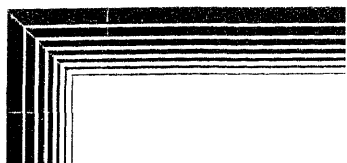
kleidisiidi.

+

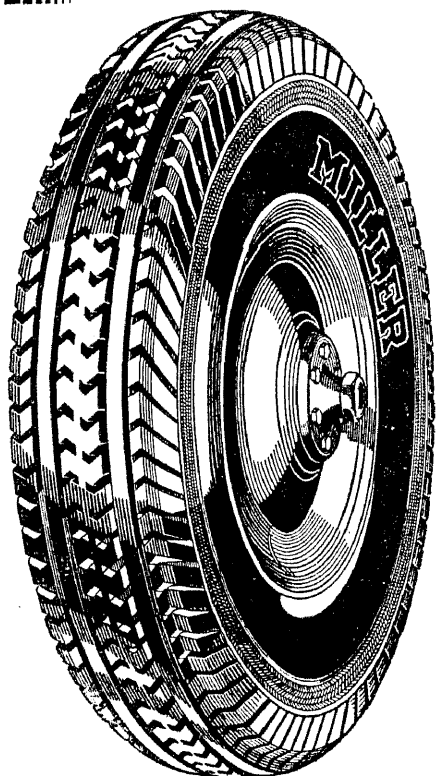
Soovitame suures valikus võistlemata hindadega

**RIIDEKAUBALADU
TSCHERNOV, LUKSEP & Ko**

Tartu, Kaubahoov nr. 6-7.
Telefon 156.

MILLER

*autokummi de hea nimi
tugeneb kolmel väljapaistval
omadusel:*

- 1) ühest tükist murdumatud tald
ja kiiljed
- 2) lai „teesse hambuv“ tee-
pinnakujuline tald ja
- 3) ühtlaselt painduv „Uniflex
Cord“ konstruktsioon.

AINUESITUS EESTIS:

A/s. A. ROSENWALD & Co.
TARTUS.

TALLINNA LADU: H. LAGUS, MÜÜRIVAHE 16.

TARTU MAJAOMANIKKUDE PANK

TARTUS, SUURTURG 7, OMAS MAJAS.

ANNAB LAENUSID MITMESUGUSTEL KINDLUSTUSTEL
VÕTAB RAHA HOIULE PÄEVADE, KUUDE JA AASTATE PEALE
MAKSTES AJAKOHAST PROTSENTI

JA TOIMETAB KÕIKI PANGA ÜLESANDEID.

JUHATUS.

Hind 50 senti.